

Vizieren

Defensie verhult dat wapens uit Israël komen

IN HET NIEUWS 4-5

Jordanië

'Wereldwonder' Petra wacht op toeristen

BUITENLAND 16-17

Film

Als afgematte moeder maakt Rose Byrne furore

CULTUUR 4-5

President Zelensky arriveert bij Paleis Huis ten Bosch in Den Haag voor een ontmoeting met koning Willem-Alexander. FOTO ROBIN VAN LONKHUIJSEN/EPA

OEKRAÏNE

Zelensky tegen Tweede Kamer: blijf ons steunen

Een vredesdeal in Oekraïne is geen einddoel, zegt Zelensky, ook daarna heeft het land steun nodig. Hij hoopt dat de EU een „krachtige beslissing” neemt over gelden voor de wederopbouw.

Pim van den Dool

DEN HAAG

De Oekraïense president Volodymyr Zelensky heeft de Nederlandse politiek opgeroepen „dezelfde sterke politieke steun” te blijven geven aan zijn land als aan het begin van de oorlog. Dat zei Zelensky dinsdagochtend tijdens een toespraak in de Tweede Kamer, waarin hij zei dat Oekraïne „zeer dankbaar” is voor de politieke, financiële en militaire steun die Nederland de afgelopen jaren heeft gegeven. Zelensky zei vereerd te zijn de Kamer toe te spreken „op zo’n betekenisvol moment, middenin de meest intense vredesonderhandelingen sinds het begin van deze oorlog”.

Zelensky is in Nederland terwijl er internationaal topperoverleg

plaatsvindt over een mogelijke vredesdeal met Rusland. Maandagavond nog sprak Zelensky met Europese leiders in Berlijn, waar gesproken zou zijn over serieuze Amerikaanse toezeggingen voor veiligheidsgaranties voor Oekraïne na het einde van de oorlog.

Oprichting Claimcommissie

Ook in Nederland staat er voor Zelensky veel op het spel: dinsdag wordt elders in Den Haag op een internationale conferentie de Internationale Claimcommissie voor Oekraïne opgericht, waar schadeclaims moeten kunnen worden ingediend. „De agressor moet betalen”, zei Zelensky, die de Europese Unie ook opriep deze week een „krachtige beslissing” te nemen over het inzetten van Russische gelden voor de wederopbouw van Oekraïne.

Vorige week maakte het demissionaire kabinet bekend alvast 700 miljoen euro vrij te maken voor extra steun aan het land. Hiermee zette het kabinet „een eerste stap” in de opvolging van een motie van GroenLinks-PvdA om 2 miljard extra uit te trekken voor militaire steun.

In de speech, de vierde keer dat hij de Kamer toesprak sinds het begin van de oorlog, probeerde Zelensky de Kamerleden te doordringen van de ware aard van Rusland. „Russen hebben altijd excuses voor hun agressie, ze zijn nooit schuldig. [...] En terwijl ze onze steden en dorpen vernietigen, en onze kinderen vermoorden, vragen ze Oekraïne land op te geven dat ze niet eens hebben veroverd.”

Lees verder op pagina 2

Overleg in Berlijn

Opzet vredesdeal

Het overleg in Berlijn om tot een vredesakkoord te komen dat voor alle betrokken partijen acceptabel is, heeft het volgende opgeleverd.

- **Vorming garantiemacht met sterke Amerikaanse betrokkenheid**
 - **Europa en de VS investeren in de wederopbouw van Oekraïne**
 - **Rusland compenseert Oekraïne voor geleden schade, eventueel met Russische tegoeden in Europa**
- Voorts is besproken een toekomstig EU-lidmaatschap van Oekraïne. Heet hangijzer is nog steeds wat er met de Donbas gaat gebeuren. Rusland eist het op, Oekraïne is niet bereid dit gebied weg te geven.

[+] Berlijn-overleg pagina 15

NIEUWSBRIEVEN

De hele dag op de hoogte nrc.nl/nieuwsbrieven/actueel

REDACTIE

redactie@nrc.nl
nrc.nl/overons

ABONNEMENTSVRAGEN

ga voor meer informatie naar nrc.nl/service

Deze uitgave komt voort uit Algemeen Handelsblad (1828) en Nieuwe Rotterdamse Courant (1844)

PRIJS €4,60

Jaargang 56
no. 67
BELGIË € 5,60

IN HET LAND
MUIDERBERG

GEMMA VENHUIZEN

Reigerakkoord

Graag had ik u op deze plek een roerdomp gegund. Vogelhaat, vogelliefhebber, het maakt niet uit: iedereen heeft baat bij een beetje roerdomp. De diepe, melancholieke hoempton, de verwoede pogingen waarmee hij in ‘paalhouding’ op een rietstengel probeert te lijken ondanks zijn logge lijf – er gaat een zekere troost van uit. Ogenschijnlijk is hij de klerkast onder de reigers: gedrongen nek, robuuste borst. Maar onder dat machismo gaat een kwetsbare vogel schuil. De roerdomp worstelt met zijn bestaan. Al twintig jaar staat hij op de Rode Lijst van bedreigde broedvogels, omdat het hem ontbreekt aan geschikt leefgebied.

Des te hoopvoller dus dat er afgelopen weekend één neerstreek in Amsterdam, midden in het Vondelpark. Opgetogen biologen, 5 kilometer fietsen van mijn huis: deze column leek zichzelf te schrijven. Tot de griep toesloeg.

Geen roerdomp dus, want als er iemand goudeerlijk is dan is het de columnist. Die indruk wekken althans twee boeken op mijn nachtkastje, half verscholen onder de zakdoekjes: *Verzinnen doen wij niets* en *Ik heb nog nooit gelogen*. De eerste een verhandeling van bioloog Marga Coesèl over anderhalve eeuw Nederlandse natuurcolumns, de tweede de biografie van wijlen oppercolumnist Hugo Brandt Corstius door Elisabeth Etty.

The first rule of writing: don't talk about writing, hoor ik u denken. Nôoit de vierde wand doorbreken. Of zoals Brandt Corstius in 1969 al in zijn beginselverklaring waarschuwde: „Volkskrant-columnist Nootboom, altijd al zeer personalistisch, schreef één keer over het schrijven van een kolom. Sindsdien is er niets meer van hem vernomen.”

Toch neem ik het risico. Bij gebrek aan roerdomp deel ik een andere reigerobservatie, die ik vorige week deed met Marga Coesèl en haar man Peter. Ze hadden me van het station in Weesp gehaald, ik zou Marga interviewen, onderweg praatten we over natuurcolumns. Een zieltoegend genre, te-

genwoordig wijdt vrijwel geen enkele columnist zich nog geheel aan de natuur. Te apolitiek, te dromerig. Laurens Dassen en Lidewij de Vos leveren meer leesminuten op dan de egel, Wouter Koolmees scoort beter dan de roerdomp.

Niet buiten Muiderberg aanschouwden we in een weiland een episch gevecht: een grote zilverreiger die een blauwe reiger te lijf ging. De laatste stond roerloos langs de waterkant, de eerste aasde op diezelfde post. Waarom was onduidelijk, de sloot leek lang genoeg voor twee. Hoe dan ook liet de blauwe (die eigenlijk grijs was; in tegenstelling tot columnisten verfraaien biologen de boel voortdurend) zich niet wegpbesten.

Het werd een titanenstrijd, als tussen aartsengel Michaël en Sa-

Buiten Muiderberg aanschouwden we in een weiland een episch gevecht: een zilverreiger die een blauwe reiger te lijf ging

tan, als tussen Gandalf en de Balrog. Ik citeer natuurcolumnist Eli Heimans, in *De Groene Amsterdammer* uit 1903: „Soms is de natuur zoo ongelooflijk wonderlijk dat wij, populariseerders, niet eens de volle waarheid durven schrijven, uit vrees dat onkundigen het voor fantasie zullen houden.” Uiteindelijk gooiden de vogels het op een akkoord en koos de zilverreiger (die eigenlijk wit was) het hazenpad (À propos, taalkunstenaar Brandt Corstius indachtig: hoeveel woorden kent u, naast hazenpad, die twee diersoorten in één zijn?).

Die avond voltooide ik thuis een puzzel van duizend stukjes met de vogels van Nederland erop. Of negenhonderdnegenenogentig, want één stukje ontbrak: de snavel van de roerdomp.

Gemma Venhuizen is biologieredacteur en doet elke woensdag ergens vanuit Nederland verslag

Kamer geeft Zelensky staande ovatie

» Vervolg van voorpagina

Zelensky waarschuwde dat een mogelijke vredesdeal pas het begin is van herstel voor zijn land, en benadrukte hoe belangrijk robuuste veiligheidsgaranties van de VS en Europa voor Oekraïne zijn. „Een deal is niet genoeg, we moeten Rusland leren accepteren dat er regels in deze wereld zijn.”

De Oekraïense president riep Nederland op ook na een eventuele deal sancties niet zomaar op te heffen en in te zetten op de berechting van Russische oorlogsmisdadigers. „Alleen met een principiële opstelling van onze bondgenoten kunnen we een rechtvaardige vrede bereiken”, aldus Zelensky.

Kamerleden en senatoren

Na afloop van zijn ongeveer twintig minuten durende speech kreeg Zelensky een lange staande ovatie van de Kamerleden en senatoren, die ook aanwezig waren.

Alleen de fractie van Forum voor Democratie was niet aanwezig. Bij eerdere optre-

dens van de Oekraïense president was het pro-Russische FVD ook al afwezig, de nieuwe partijleider Lidewij de Vos zet dielijn dus door. Op X schrijft De Vos dat de opzet van de toespraak in de Kamer „fundamenteel verkeerd” is. „Het impliceert dat het ‘onze oorlog’ is en vormt daarmee een verkapte steunbetuiging. Daar lenen wij ons niet voor.”

„We moeten Rusland leren dat er regels zijn in deze wereld

Volodymyr Zelensky president Oekraïne

De meeste leden van de PVV-fractie waren er wel en gaven Zelensky applaus, maar dat gold niet voor oud-minister van Asiel en Migratie Marjolein Faber. Het huidige PVV-Kamerlid, dat in februari van dit jaar nog in opspraak kwam omdat ze ten onrechte beweerde dat Zelensky niet democratisch was gekozen, bleef demonstratief zitten en klapte niet.

ECONOMIE

Amerikaanse werkloosheid op hoogste niveau in vier jaar

AMSTERDAM

De Amerikaanse werkloosheid is in november gestegen tot 4,6 procent. Dat is het hoogste niveau in vier jaar.

De cijfers die dinsdag werden gepubliceerd door het Bureau of Labor Statistics gingen niet alleen over november, maar ook over oktober. De vertraging werd veroorzaakt door de *shutdown* van de Amerikaanse overheid dit najaar, waardoor ook het uitgeven van statistieken was stil komen te liggen.

Voor al de cijfers over oktober waren slechter dan marktvoorsers hadden verwacht. In november werden 64.000 banen toegevoegd, waar er 50.000 waren verwacht. In oktober gingen er juist 105.000 vanaf. Daarnaast werden de cijfers over september en augustus naar beneden bijgesteld. Vooral bij de overheid nam het aantal werknemers in

deze maanden af, door de inspanningen van Donald Trump en voormalig DOGE-adviseur Elon Musk om het aantal ambtenaren te verminderen.

De oplopende werkloosheid versterkt de zorgen over de Amerikaanse economie. Ofschoon de groei van het bbp hoog blijft, hebben veel economen twijfels over onderliggende problemen, zoals de koopkracht van de middenklasse, een relatief hoge inflatie en een zwakke arbeidsmarkt.

Het inkijkje dat nu na een tijd gegeven wordt, is niet al te best. Dat is ook slecht nieuws voor Donald Trump: Amerikanen zijn volgens peilingen in toenemende mate kritisch op zijn aanpak van de economie, mede vanwege de hoge prijzen. Trump belooft de laatste weken voortdurend dat zijn beleid (waaronder hoge importheffingen) binnenkort vruchten gaat afwerpen, maar daar duiden de huidige cijfers nog niet op. (NRC)

Gestrand Spaanse marine ontleedt walvis

LA CORUÑA

Spaans marinepersoneel is bezig met het ontleiden van een gestrande walvis in La Coruña, aan de Galicische kust van de Atlantische Oceaan. De walvis, 21 meter lang en 30 ton zwaar, werd op 13 december dood aangetroffen op het strand van O Portiño. De Costa da Morte ofwel Dodenkust, die zich uitstrekt ten zuidwesten van La Coruña (Galicisch: A Coruña), was ooit een centrum van walvisjacht en walvisverwerkende industrie. Tegenwoordig is de regio bij toeristen in trek vanwege het spotten van walvissen. Hoe deze walvis is omgekomen, moet nog worden onderzocht. In oktober spoelde een 10 meter lange potvis aan bij de Costa Brava.

FOTO CABALAR/EPA

WETSVORSTEL

Ruimere Embryowet door de Kamer

SGP en ChristenUnie zijn er niet gelukkig mee. Zij zijn straks wel nodig om een eventueel minderheidskabinet te steunen.

Oscar Vermeer

DEN HAAG

In zijn achterban bestaat „verschil van inzicht” over het wetsvoorstel, zei CDA-fractievoorzitter Henri Bontenbal. Zijn Kamerfractie „worstelde met de zwaarte van de keuze”. En dus stemde het CDA in de Tweede Kamer dinsdag verdeeld over het gevoelige voorstel om de Embryowet te verruimen; twaalf CDA'ers stemden voor, onder wie Bontenbal zelf, zes tegen. Met de steun van het CDA haalde het voorstel een ruime meerderheid van 90-59; ook enkele JA21-Kamerleden stemden voor. Bij de meeste partijen gelden medisch-ethische kantens op succesvolle ivf-behandelingen vergroten. Slechts 25 procent van de behandelings is nu succesvol. Daarnaast zou onderzoek ook kennis kunnen opleveren over het aanpakken van bijvoorbeeld erfelijke ziekten of ernstige genetische afwijkingen.

Volgens de Embryowet uit 2002 is alleen onderzoek toegestaan op

overgebleven embryo's die niet gebruikt worden door wensouders na een ivf-traject. Maar die embryo's zijn drie tot vijf dagen oud, en daarmee te oud voor goed onderzoek naar het prille begin van de bevruchting, stellen Paternotte en Bevers.

De Embryowet ging ervan uit dat het kweekverbod tijdelijk zou zijn en zou worden opgeheven als er maatschappelijk draagvlak voor is. Er volgden de afgelopen decennia drie wetsvaluaties, alle drie kwamen ze tot de conclusie dat het verbod van tafel kon, maar dat gebeurde niet.

Voor al binnen het CDA ligt het voorstel van Paternotte en Bevers, dat nog wel door de Eerste Kamer moet, gevoelig. Intern moet de partij deze discussie nog voeren, zeggen critici, maar de stemming van dinsdag kwam daar al tussendoor. Overigens zei Bontenbal in zijn stemverklaring dat de interne discussie binnen de partij wel al is gevoerd.

Invloed op formatie

De stemming over de Embryowet gaat over meer dan alleen de gevoeligheid van de wet zelf; de uitkomst is ook van betekenis voor de onderhandelingen van de formerende partijen D66, VVD en CDA. Dekansis groot dat die drie straks naar rechts kijken voor steun voor hun plannen. Het radicaal-rechts JA21 zou dan – als coalitiegenoot of door gedoogsteun – in elk geval nodig zijn, maar dan nog tellen de zetels van die vier

partijen slechts op tot 75. Steun van een kleinere partij is dan nodig om tot een meerderheid te komen.

De kleine christelijke partijen SGP en ChristenUnie (beide drie zetels) liggen dan voor de hand, maar juist die partijen zijn nu boos over de steun van de formerende partijen voor de verruiming van de Embryowet. Eerder waren ze ook al *not amused* over de aangenomen VVD-motie over de botsing tussen artikel 1 (gelijke behandeling) en artikel 23 (de vrijheid van onderwijs) van de Grondwet. De VVD-motie vraagt om te onderzoeken of artikel 1 boven

Volgens CDA-leider Bontenbal is de discussie binnen zijn partij al wel gevoerd

artikel 23 kan worden geplaatst.

Beide besluiten vallen slecht bij SGP en ChristenUnie. Voor al de SGP is uiterst kritisch, bleek vorige week in een debat over het eindverslag van de informateur. Kamerlid Derik van Dijk noemde het „riskant om nu, zonder veel rekening te houden met minderheden, een aantal controversiële voorstellen erdoorheen te drijven terwijl je in de toekomst afhankelijk bent van breed draagvlak in de Kamer”. Aan VVD-leider Dilan Yesilgöz vroeg hij of ze

wel goed begrijpt „dat wij niet positief gaan meewerken aan dergelijke dossiers als met de andere hand bijvoorbeeld de klassieke vrijheden of de bescherming van het ongeboren leven worden afgebroken”.

Slechte timing

Ook ChristenUnie-fractievoorzitter Mirjam Bikker wees erop dat „met experimenten met de onderwijsvrijheid en het oprekken van medische ethiek het fundament van brede steun uit de Kamer wordt aangetast”.

In een opinieartikel in *De Telegraaf* klaagden Van Dijk en Bikker in november ook al over de slechte timing van dit „controversiële en riskante voorstel”.

Als SGP en ChristenUnie de daad bij het woord voegen, lijken er weinig partijen over die de mogelijk nieuwe coalitie kunnen steunen. Voor de steun van een alternatieve

partij, 50Plus, ligt een ander struikelblok: bezuinigingen op de zorg. De drie onderhandelende partijen willen allemaal miljarden bezuinigen op de zorg, onder meer om hogere defensie-uitgaven te kunnen betalen. De ouderenpartij wil juist helemaal geen geld weghalen bij de zorg. Zo wil 50Plus bijvoorbeeld het eigen risico niet houden op 385 euro (zoals D66) of verhogen naar 440 euro (zoals VVD, CDA), maar juist verlagen.

CDA-leider Bontenbal zei vorige week in het debat tegen de boze SGP en ChristenUnie dat het „goed” zou zijn om op gevoelige onderwerpen – zoals medische ethiek – afspraken te maken. Dat gold blijkbaar dus nog niet voor de verruiming van de Embryowet. Volgens Bontenbal is er in de Kamer een „uitgebreid en zorgvuldig debat” over dit voorstel geweest.

Advertentie

Lid Raad van Bestuur, portefeuille Onderwijs

Verbindende en benaderbare teamspeler met visie op en kennis van het beroeps onderwijs, hart voor studenten en leerlingen en oog voor medewerkers.

Meer informatie en solliciteren: www.chassesearch.nl/vacatures

Basiliekpad 42 • 3401 BJ IJsselstein
030 - 688 26 52
info@vloerkledenspecialist.nl
www.vloerkledenspecialist.nl

DRIE VRAGEN OVER HET AFFORDABLE HOUSING PLAN

Europees woningplan zet deur open voor bouw middenhuur

Eigenlijk dient Brussel zich niet met de woningmarkt in lidstaten te bemoeien, maar onder politieke druk kwam er toch een Europees plan.

Sjoerd Klumpenaar
AMSTERDAM

Straffe huurverhogingen. Stijgende huizenprijzen. Terugvallende woningbouw. Een brede groep middeninkomens die op de woningmarkt tussen wal en schip valt. Binnensteden waar sinds de opkomst van shortstayplatforms als Airbnb de woonwijken in toeristische logeerbuurten zijn veranderd. Het zijn de woningmarktproblemen die veel Europese steden al jaren teisteren, al verschilt het per land welk probleem de overhand heeft.

Onder druk van stijgende woonkosten en toenemende woningnood gaf voorzitter Ursula von der Leyen van de Europese Commissie volkshuisvesting een prominente plek in haar jaarlijkse State of the Union-toespraak. „Voor te veel Europeanen is huisvesting een bron van zorgen geworden. Het huis kan staan voor schuld of onzekerheid”, zei ze afgelopen september.

Dinsdag presenteert de Europese Commissie een breed pakket plannen dat de lidstaten een grotere rol moet geven in de bestrijding van die problemen en hen moet helpen een groter aantal betaalbare woningen te bouwen. Dit Affordable Housing Plan wordt gezien als het Europese antwoord op de problemen die lidstaten op hun woningmarkt kennen.

Voor Nederlandse woningcorporaties keken lang uit naar dit besluit, dat hun uiteindelijk een grotere rol in de nieuwbouw moet geven. Waar gaan de plannen over, en wat betekent dit voor Nederland?

1 Waarom houdt de Europese Commissie zich bezig met de woningmarkt?

Van oorsprong is de woningmarkt een zaak van lidstaten zelf en geen terrein waar de EU rechtstreeks zeggenschap over heeft. Maar in de Europese lidstaten is wonen in de afgelopen jaren flink duurder geworden. Met de uitwassen van shortstaytoerisme daarbij opgeteld ontstaat er een emotioneel politiek discours rond woningmarktproblematiek, wat partijen op de politieke flanken effectief weten uit te buiten.

Von der Leyen, die een christen-democratische achtergrond heeft, voelde genoeg urgentie het probleem ook vanuit Brussel aan te pakken. De plannenmakerij, waar al jaren over geblabberd en vergaderd wordt, kwam in een stroomversnelling toen de Commissievoorzitter in haar toespraak tot ie-

Nieuwbouw van 530 huur- en koopwoningen in het **Zaanse Oostzijderpark**. FOTO BERLINDA VAN DAM/ANP

ders verrassend toezegde dat er „nog dit jaar” een Europees plan voor betaalbare volkshuisvesting zou komen.

Eurocommissaris voor Volkshuisvesting Dan Jørgensen kon dus aan de bak. De Deense sociaal-democraat voert de woningmarkt-kwesties terug op één onderliggend probleem: doorgeschoten marktwerking. In een rede tot het Europese Parlement sprak hij in oktober over woningen als „handelswaar” en betichtte handelaren van „zelfzuchtige speculatie in een basisbehoefte”.

Rechtse Europese parlementariërs zien vooral doorgeschoten regelgeving en trage vergunningverlening als het grote probleem. Voor hen zorgt marktwerking juist voor grotere aantallen betaalbare woningen.

2 Wat staat er allemaal in het plan?

Hoewel de Commissie niet echt kan ingrijpen op de woningmarkten van afzonderlijke lidstaten, kan ze wel de voorwaarden schep- pen die nieuwbouw makkelijker

en goedkoper maken, of die speculatie met huizen tegengaan.

Het pakket dat ze dinsdag presenteert geeft lidstaten vooral een richting voor de benadering van grote woningmarktthema's. Nationale regeringen kunnen elementen ervan gebruiken om hun specifieke eigen problemen aan te pakken. De plannen bieden voor elk wat wils.

De politieke linkerkant van het Europees Parlement wordt enthousiast van de maatregelen tegen shortstayplatforms en regels om speculatie tegen te gaan.

Europarlementariër Dirk Götink (NSC), die tot de centrum-rechts fractie EVP behoort, ziet juist graag vereenvoudigingen die de vergunningverlening versnellen. Nog te vaak worden woningbouwplannen vertraagd door strenge Europese natuur- en milieuwetgeving, aldus Götink.

Dat het Europese plan niet helemaal wordt 'dichtgetimmerd', komt volgens Götink omdat er geen universele aanpak voor alle problemen op de onderscheiden woningmarkten is. „Waar ze in

Roemenië te maken hebben met leegstand, is er in dichtbevolkte landen als Nederland juist een groot tekort aan woningen. Daar zijn verschillende oplossingen voor nodig.”

3 Wat betekent dit plan voor de Nederlandse woningmarkt?

Belangrijk voor Nederland is her- vorming van de Europese regels voor staatssteun. Die belemmeren woningcorporaties om meer te doen dan wat strikt formeel hun taak is: sociale huurwoningen bouwen voor mensen met lage inkomens of een urgente woningbe- hoeft. Deze 'diensten van algemeen economisch belang' (DAEB) staan los van commerciële ver- huur (niet-DAEB) van woningen vanaf 900 euro per maand.

Ten opzichte van marktpartijen hebben corporaties een groot voordeel: zij mogen voor hun sociale huurwoningen lenen onder ga- rantie van de staat via het Waarborgfonds Sociale Woningbouw. Zo kunnen ze voordelig geld lenen op de kapitaalmarkt en daardoor

woningen verhuren tegen een so- ciale huurprijs, waar ze anders ver- lies op zouden lijden.

Bij de bouw van middenhuur- woningen (niet-DAEB) lopen cor- poraties nu tegen EU-wetgeving over staatssteun aan. Die is er om de concurrentie te beschermen; commerciële woningbouwers kun- nen immers niet tegen zulke gun- stige voorwaarden lenen als de corporaties, is het idee. Doordat de DAEB-regeling straks wordt uitge- breid met een extra categorie voor middenhuur, wordt het mogelijk met de dekking van het Waarborg- fonds ook de bouw van midden- huurwoningen te financieren. Of dit ook voor marktpartijen gaat gelden - een wens van projectont- wikkelaars en institutionele beleg- gers - moet in Den Haag worden besloten.

Daarnaast worden de Europese aanbestedingsregels aangepast. Bouwprojecten vanaf 5,5 miljoen euro moeten nu nog Europees worden aanbesteed. Deze 'drem- pel' is in jaren niet gecorrigeerd voor inflatie, terwijl bouwen fors duurder is geworden.

nrcwebwinkel

Adviesprijs
159,95
69,-

Puzzelbord met opbergsysteem

- Geschikt voor puzzels tot 1000 stukjes
- 4 schuiflades met vilt | afmeting 77 x 57 centimeter
- Met kantelfunctie voor optimaal puzzelplezier

Ontdek het ultieme puzzelbord met viltbekleding en kantelfunctie. Dit draagbare bord biedt ruimte voor puzzels tot 1000 stukjes en heeft vier opberggladen. Het puzzelbord is voorzien van een stabiele constructie en een ergonomisch design, zodat je comfortabel kunt puzzelen zonder last te krijgen van je nek, rug of schouders. Het meest opvallende kenmerk is de tilt functie, waarmee je het bord op de gewenste hoek kunt plaatsen voor optimaal ergonomisch gebruik. Perfect voor comfortabel puzzelen, waar je ook bent.

Bestel nu ➤ nrcwebwinkel.nl/puzzelbord

Betoging voor erkenning van kinderen die gedupeerd zijn door de Toeslagenaffaire. FOTO LAURENS VAN PUTTEN/ANP

SELECTIVITEITSSCAN

CPB komt met hulpmiddel om te testen of algoritmes onbedoeld discrimineren

Overheden kunnen door de privacywet slecht nagaan of hun algoritmes (indirect) discrimineren.

Luuk van der Sterren

AMSTERDAM

Overheden die willen weten of hun algoritmes (indirect) discrimineren, kunnen daarvoor binnenkort een nieuw hulpmiddel gebruiken dat het Centraal Planbureau (CPB) heeft ontwikkeld. Als het aan het planbureau ligt, zorgt de Rijks-overheid ervoor dat de zogeheten *Selectiviteitsscan* voor alle overheidsorganisaties beschikbaar wordt.

Steeds vaker gebruiken overheden en publieke instanties computeralgoritmes om beslissingen te nemen, schrijft het CPB in de aankondiging. Daarbij bestaat het risico dat die algoritmes zo zijn ontworpen, dat ze voor discriminatie zorgen.

Een bekend voorbeeld is het algoritme dat een fraudeteam van de Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO) gebruikte om potentiële fraudeurs op te sporen. Dat programma discrimineerde onopzettelijk: het keek naar onder meer de leeftijd, het type onderwijs (mbo, hbo, universiteit) en de woonsituatie van studenten. Van 376 studenten die tegenover DUO in de rechtszaal belandden, bleek evenwel 97 procent een migratieachtergrond te hebben.

Indirect onderscheid

Het is een typisch geval van „indirect onderscheid”. „Een algoritme lijkt in zo'n geval neutraal, maar benadeelt een specifieke groep”, zegt Mark Kattenberg, programmaleider Data Science CPB.

Het maken van onderscheid tussen mensen is volgens Kattenberg niet per definitie discrimina-

tie - onderscheid maken is immers waar algoritmes juist voor bedoeld zijn. „Indirect onderscheid mag. Maar je moet het kunnen rechtvaardigen. Kun je dat niet, dan is er sprake van discriminatie.” Dat laatste bleek ook bij DUO het geval: de in totaal tienduizend studenten die door het algoritme werden aangemerkt als fraudeur, kregen daarvoor eind vorig jaar compensatie.

Om het gebruik van discriminerende algoritmes tegen te gaan, wil de regering dat overheidsorganisaties de algoritmes die ze gebruiken, verplicht melden in het algoritme-register. Nu gebeurt dat nog vrijwillig. De Europese AI-wet, die volgend jaar augustus van kracht gaat, schrijft bovendien voor dat algoritmes moeten worden gecontroleerd op discriminatie en willekeur.

Efficiëntie botst hier met rechtvaardigheid

Mark Kattenberg

programmaleider Data Science CPB

Maar bij indirecte selectie is zo'n controle lastig. Dat komt door de privacywet, die eist dat organisaties zo min mogelijk data over burgers verzamelen en bewaren. Als je niet weet of mensen in je algoritme een migratieachtergrond hebben, kun je immers ook niet beoordelen of het algoritme erop discrimineert.

Voor dat dilemma moet de tool van het CPB een oplossing bieden. Het programma werkt met zogeheten microdata van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS): geanonimiseerde gegevens op persoonsniveau over bijvoorbeeld het inkomen, vermogen, schulden, leeftijd en geslacht.

Nadat het algoritme heeft bepaald welke mensen in de groep bijvoorbeeld een hogere kans heb-

ben om fraudeur te zijn, deelt de ontwikkelaar deze selectie met het CBS, legt Kattenberg uit. „Vervolgens krijg je terug: dit is jouw selectie, daarvan heeft zoveel procent een migratieachtergrond, dat is zoveel procent hoger of lager dan het gemiddelde in de hele groep. Je ziet dus alleen de percentages, niet de gegevens van de personen.”

Risico misbruik beperkt

Het CPB heeft de tool uitgeprobeerd op een algoritme van het UWV. Daaruit blijkt dat de methode werkt, schrijft het CPB in zijn verslag: „De Selectiviteitsscan laat zien dat het mogelijk is om algoritmes veilig te toetsen met gegevens die de ontwikkelaar van het algoritme zelf niet kan gebruiken.” Volgens het planbureau levert de toets „nieuwe inzichten op” én beperkt deze „het risico op misbruik van persoonsgegevens”.

Het CPB raadt de regering dan ook nadrukkelijk aan om een hulpmiddel „zoals de Selectiviteitsscan” beschikbaar te stellen aan overheidsorganisaties die met algoritmes werken. Volgens Kattenberg zou het CBS als eigenaar van de microdata de dienst zelf kunnen gaan aanbieden, maar zijn daarover nog geen afspraken gemaakt.

Zelf gaat het CPB de tool waarschijnlijk niet aanbieden, doorontwikkelen en onderhouden, zegt Kattenberg: „Dat valt buiten onze *core business* als planbureau”. Waarom het CPB het programma dan toch heeft gebouwd? „Omdat het een heel economisch onderwerp is. Algoritmes worden gebruikt om selectieprocessen efficiënter te maken, maar er zitten nadelen aan. Efficiëntie botst hier met rechtvaardigheid. Dat is een echt klassiek economisch thema, het zou goed zijn als economen daar meer aandacht aan geven. Dat is ook de reden dat wij dat hebben gedaan.”

AUTO-INDUSTRIE

Brussel zet streep door verbod op de benzineauto in 2035

De Europese Commissie wil het verbod op benzineauto's afzwakken. Dat gebeurde uiteindelijk met veel mitsen en maren.

Rik Rutten

BRUSSEL

Het was een kroonjuweel van de Brusselse vergroeningsagenda. Van de Green Deal en de Europese erfenis van Frans Timmermans. Dus toen die agenda onder vuur kwam te liggen, was het een even zichtbaar als vanzelfsprekend doelwit: het verbod op de benzineauto vanaf 2035.

De Europese Commissie wil dat verbod nu afzwakken. Het merendeel van de Europese auto-industrie reageerde juichend op het nieuws, net als politici van conservatieve huize. In deze contreien was '2035' uitgegroeid tot een gehaat jaartal, een symbool voor de manier waarop Brusselse regelzucht de Europese industrie zou ondergraven. Door dat jaartal moest een streep.

Op het eerste gezicht is dat gelukt. Volgens het verbod zouden autobouwers over tien jaar geen enkel voertuig met brandstofmotor meer op de markt mogen brengen. Die harde eis wil Brussel openbreken. De autobouwers hoeven hun CO₂-uitstoot niet met 100 procent, maar met 90 procent te laten dalen (ten opzichte van 2021), als ze die uitstoot compenseren. Daar-

Eurocommissaris Wopke Hoekstra tijdens een debat in het Europees Parlement dinsdag. FOTO RONALD WITTEK/ANP/EPA

christen-democraten die in veel landen het debat aanzwengelden. De verkoop van elektrische auto's groeit, maar niet zo hard als gehoopt. Europese autobouwers blijven intussen liever langer inzetten op de verkoop van benzineauto's, waar ze vooralsnog meer mee verdienen. Ambitieuze ceo's die de doelen wél wilden halen, verdwenen van het toneel. En kiezers keren zich overall tegen klimaatbeleid.

Maar iedereen in Brussel weet, of ze het uitspreken of niet: het opheffen van het verbod lost de malaise in de autosector niet zomaar op. Europese merken zuchten onder concurrentie van China, waar juist de elektrische auto razend snel verder ontwikkeld wordt. Voorstanders van het verbod herhaalden vaak dat het uitfasen van de brandstofmotor dan ook niet strijdig is met industriebeleid. Integendeel.

„Tachtig procent van de problemen wordt veroorzaakt door de autobouwers zelf en door nationale overheden”, zei Peter Liese, een invloedrijke christen-democratische Europarlementariër, begin deze maand. Hij wees op het wegvallen van subsidies voor elektrische auto's en op de naweën van het Dieselgate-schandaal. De invloed van Brussel schatte Liese op „tien à elf procent”.

Feit blijft dat de Europese auto-industrie het moeilijk heeft. Dinsdag sloot Volkswagen voor het eerst in zijn 88-jarige geschiedenis een fabriek in Duitsland.

De Chinese auto-industrie is in gigatempo tot een geduchte concurrent uitgegroeid en deelt een dubbele dreun uit aan autolanden zoals Duitsland. Chinese bedrijven hebben hun Duitse concurrenten al deels van de Chinese markt verdreven en dreigen dat nu ook in de EU te doen.

Benzinevervangers

Met een mengelmoes van maatregelen wil de Europese Commissie iedereen nu een beetje gelijk geven.

Ja, het verbod gaat van tafel en de conservatieven kunnen een symbolisch succes claimen. Maar de autobouwers zullen hun extra uitstoot wél moeten gaan compenseren, door (dure) duurzame benzinevervangers te gebruiken of door hun auto's met groen staal te bouwen.

Milieuorganisaties blijven kritisch. „De EU verkiest complexiteit boven helderheid”, zo stelde ngo Transport & Environment.

De Commissie ziet dat gevaar

van een haperende elektrische markt ook. Daarom kwam Brussel dinsdag direct met een reeks andere ideeën op de proppen. Nationale regeringen moeten bijvoorbeeld volop subsidies gaan inzetten voor elektrische auto's, als het aan de Commissie ligt. De groei van die markt wordt met nationale quota's bijgehouden. Deze nationale groene subsidies moeten op hun beurt alleen gaan gelden voor auto's die zoveel mogelijk in Europa zijn gebouwd.

Tijdelijk afwezig?

Onderbreek de bezorging en steun een goed doel

Onderbreek kosteloos de bezorging van je krant tijdens je afwezigheid en steun hiermee drie goede doelen.

Dit jaar steun je **Stichting Long Covid**, **Stichting Het Vergeten Kind** en **Free Press Unlimited**.

Ga voor meer informatie naar service.nrc.nl/steun-goede-doelen

Zelf regelen? Een onderbreking in de bezorging van je krant is eenvoudig in te stellen. Ga naar service.nrc.nl/onderbreking of scan de QR-code.

nrc

REPORTAGE CURAÇAO

'Nu moeten we ineens nadenken of vliegen wel veilig is'

De spanningen tussen VS en Venezuela zijn op het naburige Curaçao niet overal voelbaar. De een vindt het „griezelig”, de ander is laconiek. Zwakke communicatie vanuit de lokale regering, druk op de pers en angst voor het afschrikken van toeristen spelen een rol.

Floor Boon

WILLEMSTAD

De Amerikaanse oorlogsschepen heeft hij nog niet zien langsvaren en écht zorgen maken doet hij zich niet. Toch houdt Curaçaöenaar Ryan

Martínes (43) het nieuws over de spanningen tussen de Verenigde Staten en Venezuela scherp in de gaten. „Zeker na die bijna-botsingen van vliegtuigen in het luchtruim”, zegt hij. Hij wijst voorbij de met kerstlichtjes versierde pontonbrug die twee delen van Willemstad met elkaar verbindt, richting Venezuela. „Dat is hier maar zeventig kilometer vandaan.”

Afgelopen vrijdag ontsnapten een Amerikaans passagiersvliegtuig en een Venezuaans militair toestel aan een botsing in het luchtruim van Curaçao. Het militair toestel had de transponder uitgeschakeld, dat is apparatuur waarmee een vliegtuig zich bekendmaakt aan andere toestellen en luchtverkeersleiding. Op zaterdag volgde een tweede incident, waarbij een Amerikaans zakenvliegtuig moest uitwijken voor een vermoedelijk Amerikaans militair tanktoestel. Militaire vliegtuigen die geheime missies uitvoeren vliegen vaker zonder actieve transponder, zeggen deskundigen, maar ze moeten dat dan wel melden aan de luchtverkeersleiding. Dat is nu niet gebeurd. De Ver-

eniging van Nederlandse Verkeersvliegers stelt dat het luchtruim van Curaçao gesloten moet worden als Amerikaanse vliegtuigen hun transponder niet aanzetten.

De incidenten voeden de sluimerende onrust op het eiland. De VS zijn al maanden bezig met een zichtbare troepenopbouw in het Caribisch gebied, zowel op zee als in de lucht. Daarbij werden vermeende drugsboten onderschept en aangevallen. President Trump zei meermaals militaire actie tegen het Venezuela van president Nicolás Maduro niet uit te sluiten.

Officieel stelt Trump dat de inzet gericht is op de bestrijding van drugs-smokkel, maar analisten vermoeden dat hij uit is op olie - Venezuela heeft de grootste bewezen voorraden ter wereld. En op *regime-change*, om die toegang mogelijk te maken en zich te ontdoen van een ideologische tegenstander op het continent.

'Waait wel over'

Ondanks die zichtbare militaire aanwezigheid is de geopolitieke situatie voor veel inwoners geen groot onderwerp. „Nóg niet”, denkt Sandra Hidalgo (27), die opgroeide op het eiland. „Ik vind het wel griezelig allemaal, maar we horen er maar weinig over. Het is gewoon niet zoveel in het nieuws”.

Dennis ten Holt (72), een Curaçaöenaar die in de overdekte markt Plaza Bieu op een bord eten wacht, begrijpt dat wel. „Er is veel ervaring met moge-

Er is veel ervaring met mogelijke noodsituaties op het eiland

Dennis ten Holt
bewoner Curaçao

lijke noodsituaties op het eiland, in het orkaanseizoen. Dan denken de meeste mensen ook: het waait wel over.”

Toch zit juist het gebrek aan informatie veel inwoners dwars. Begin deze maand wees het *Antilliaans Dagblad* erop dat het opvallend stil blijft vanuit het kabinet-Pisas. De grote vraag is, schreef de krant, wat deze situatie betekent voor Curaçao en zijn inwoners. „Zijn ‘we’ voorbereid?”, en waarop dan precies? „Ook op een eventueel ‘worst case scenario?’”

„De lokale regering communiceert niet of nauwelijks over wat er gaande is”, zegt Renske Pin, gedragswetenschapper en getogen op het eiland. „Het is december, de belangrijkste maand voor het toerisme. Iedereen is bezig met kerst, overal zijn leuke lichtjes, gezellige feestjes. Er bestaat een risico dat slecht nieuws toeristen afschrikt. Dat kan het eiland zich economisch moeilijk veroorloven.”

Volgens Pin, die onder meer onderzoek doet naar het functioneren van de

pers op Curaçao, is het voor journalisten bovendien lastig om goed verslag te doen. Dat heeft volgens haar te maken met de druk waaronder de onafhankelijke journalistiek op het eiland staat.

Zelfcensuur

„Er is weinig geld, slechte toegang tot informatie en door de kleinschaligheid van het eiland ontstaat snel zelfcensuur.” Het baart Pin zorgen. „Hoe komt de burger aan betrouwbare informatie als de overheid stil blijft en de journalistiek nauwelijks kan doorvragen?”

In het historische centrum van Willemstad, waar grote kerstbomen zijn versierd met kleurige strikken en lichtjes, zitten de terrassen ondertussen vol. Internationale spanningen vormen hier vooral achtergrondruis. „Gisteren zagen we dat Nederlandse bevoorradingsschip, de *Zr. Ms. Karel Doorman*, langsvaren”, zegt de Nederlandse Dani Jager (28), die twee weken op vakantie is, monter. „En in het weekend staan veel mariniers van Defensie in de kroeg.” Die aanwezigheid stelt hem gerust. „Ze zullen de boel wel goed in de gaten houden”.

Voor toeristen die net uit een vliegtuig zijn gestapt of er binnenkort weer in moeten, ligt dat anders. „We waren juist niet naar New York gegaan, omdat we niet naar Trumps Amerika wilden”, zeggen twee vijftigers uit Enschede, die geen zin hebben om ergens herkend te worden en daarom niet met hun naam in *NRC* willen. „Nu moeten we ineens nadenken of vliegen hier wel veilig is.”

Hato Airport op Curaçao, waar dagelijks vliegtuigen met toeristen landen en opstijgen. FOTO LEX VAN LIESHOUT/ANP

„Wil je een kokosnoot? Een mango? Bananen?”, roept José Gregorio (60) tegen iedereen die het wil horen. Al twintig jaar verkoopt de Venezolaan fruit bij de zogeheten ‘barkjes’, een traditioneel door Venezolanen gerunde markt met groente, fruit en vis. „Laat die Amerikanen alsjeblieft Venezuela binnenvallen”, zegt hij desgevraagd. „Maduro is een ramp voor ons allemaal.”

Dat sentiment leeft breed binnen de Venezolaanse gemeenschap, die met naar schatting zestienduizend mensen een van de grootste minderheden op Curaçao vormt. De meesten ontvluchten Venezuela vanwege politieke en economische situatie onder Maduro of diens voorganger.

Nervositeit

„Er heerst veel nervositeit en spanning”, zeggen Jennifer Sifontes en Ana Madero, oprichters van Venex, een organisatie die zich inspannt voor de veelal ongedocumenteerde Venezolanen op het eiland. „Iedereen vraagt zich af: wanneer gaat het gebeuren? Wanneer is Maduro eindelijk weg? Niet eerder voelde die mogelijkheid zo dichtbij.”

Hoe zij aankijken tegen het scenario dat er opnieuw duizenden Venezolanen in bootjes de gevaarlijke oversteek naar Curaçao maken - een scenario waarmee ook de Nederlandse regering rekening houdt? „Dat gebeurt niet”, zegt Sifontes resoluut, aan tafel in een woonkamer vol kerstversiering. „Wij denken dat Maduro voor het eind van het jaar weg is. Dan komen de Venezolanen niet hierheen, maar kan iedereen van hier eindelijk terug naar huis.”

Laat die Amerikanen alsjeblieft Venezuela binnenvallen

José Gregorio
fruitverkoper

OPENBAAR MINISTERIE

Geen hoger beroep tegen vrijspraak Marco Borsato

AMSTERDAM

Het Openbaar Ministerie gaat niet in hoger beroep in de zaak tegen Marco Borsato. Het OM acht de kans klein dat het hof wel tot een veroordeling zou komen. Wel is het „nog steeds overtuigd van de betrouwbaarheid” van de verklaring van de aangeefster.

Borsato werd begin december vrijgesproken van ontucht met de dochter van de oud-voorzitter van de fanclub van de zanger. De rechtbank in Utrecht achtte niet bewezen dat hij haar onzedelijk heeft betast. Het OM had vijf maanden cel geëist.

Het OM zei dinsdag wel van mening te verschillen over het steunbewijs (WhatsApp-berichten, geluidsopnames en dagboekteksten). De rechtbank heeft deze los van elkaar beoordeeld, terwijl het OM meent dat deze bewijsmiddelen elkaar ondersteunen.

Toch is de zaak mogelijk nog niet helemaal ten einde. In 2021 deed Borsato tegenaangifte wegens smaad en laster. Borsato heeft nog niet besloten of hij deze tegenaangifte wil doorzetten.

De vrijspraak is voor veel Borsato-fans reden om weer op hem te stemmen in de Top 2000. De vijf hoogste stijgers in de lijst zijn uitsluitend nummers van Marco Borsato. (NRC)

VERKRACHTING

Tien maanden cel voor corpslid

UTRECHT

Een twintigjarige student uit Utrecht is veroordeeld tot 10 maanden onvoorwaardelijke celstraf vanwege het verkrachten van een medestudente in een huis van het Utrechtsch Studenten Corps (USC). Ook moet hij het slachtoffer zo'n 35.000 euro aan schadevergoeding betalen. Dat heeft de rechtbank in Utrecht dinsdag bepaald. De eis was 14 maanden.

De verkrachting vond plaats in april 2024, na afloop van een zogeheten date-diner in het corphuis waar de dader woont. Het slachtoffer, een studente die lid is van de vrouwelijke studentenvereniging UVSV, was zijn date. Zij bleef slapen bij de student, die zich aan haar opdroeg en haar verkrachtte.

Volgens de rechter heeft de student „met zijn handelen een grove inbreuk gemaakt op de lichamelijke en geestelijke integriteit van de aangeefster en haar seksuele autonomie.” (NRC)

SMAAD

Trump eist 10 miljard van BBC

AMSTERDAM

De Amerikaanse president Donald Trump heeft de BBC maandag aangeklaagd wegens smaad. De Britse omroep monteerde fragmenten zodanig in een documentaire dat het leek alsof Trump tijdens zijn toespraak op 6 januari 2021 zijn aanhangers expliciet had opgeroepen het Amerikaanse Capitool aan te vallen, aldus de aanklacht.

De documentaire werd een week voor de Amerikaanse verkiezingen van 2024 uitgezonden. Volgens de aanklacht is zij gemaakt als onderdeel van „een schaamteloze poging om de verkiezingsuitslag te beïnvloeden”.

Daarnaast klaagt Trump de BBC aan voor het overtreden van een wet in Florida die oneerlijke en misleidende handelspraktijken verbiedt. Trump eist minstens 5 miljard dollar schadevergoeding per aanklacht, in totaal dus 10 miljard dollar (ongeveer 8,5 miljard euro). (NRC)

Advertentie

zorg kiezer

Bespaar tot € 511 op je zorgverzekering!

☒ 100% onafhankelijk: vergelijk alle 58 zorgverzekeringen op prijs én inhoud

☒ Altijd de laagste prijs: premies lager dan bij de verzekeraar zelf

☒ Overstappgarantie: wij zorgen dat je oude verzekering wordt opgezegd

Prijs-, druk- en zetfouten voorbehouden. Besparing gebaseerd op het verschil tussen de duurste en de goedkoopste optie.

Advertentie

BijzondereZaken.nl

Zoek & vind alle zaken die bijzonder zijn!

Consumenten

Kunst & Antiek

TE KOOP GEVRAAGD klassieke of antieke auto's ook defect
Venema Antiques & Classic Cars
Rijksweg 17 te Drempt. Geopend op afspraak 06-53331279
info@venemaantiques.nl
www.venemaantiques.nl

Plaats ook uw advertentie in onze rubriek: Bijzondere Zaken. Dit is heel gemakkelijk, geef online op en betaal direct via IDEAL!

Ga naar:

WWW.ZADKINEMEDIA.NL

Geef je oproep vóór de deadline van desbetreffende editie op!

Jan Willem van Prooijen: „Complotdenken is een manier van mensen om met hun eigen machteloosheid om te gaan.” FOTO LARS VAN DEN BRINK

INTERVIEW JAN-WILLEM VAN PROOIJEN SOCIAAL PSYCHOLOOG

‘Hoe corrupter een land, hoe meer complotdenkers’

Veel Nederlanders geloven in complottheorieën, bleek vorige week uit een peiling. Jan-Willem van Prooijen, expert in complotdenken, legt uit wat voor mensen hun heil zoeken in onbewezen complotten.

Karel Berkhout

AMSTERDAM

Telt de samenleving echt zoveel complotdenkers als naar voren komt uit de representatieve peiling die denktank Den Haag Centrum voor Strategische Studies (HCSS) vorige week publiceerde? Uit dat onderzoek bleek dat bijna een op de drie Nederlanders de overheid ziet als een bedrijf dat zijn burgers exploiteert. Een op de vier denkt dat ritueel, satanisch kindermisbruik in Nederland voorkomt, aldus HCSS.

Deze getallen vallen niet uit de toon bij wat onderzoek al decennia laat zien. Een op de vijf Nederlandse burgers gelooft in onbewezen complotten, staat bijvoorbeeld in een AIVD-rapport uit 2023. De aanhang voor bepaalde complottheorieën kan fors hoger uitvallen,

als die een tijdlang veel media-aandacht krijgen. Zo geloofde eind jaren nul 30 tot 40 procent van de bevolking dat overheid en telecombedrijven de - vermeende - schadelijke straling van mobiele telefoons geheim hielden. Toen sociaal psycholoog Jan-Willem van Prooijen jaren geleden onderzoek ging doen naar complottheorieën, was hij verbaasd over de populariteit ervan. „Zelf geloof ik niet in de meeste complottheorieën en dacht daarom: dan zullen vast niet heel veel mensen hierin geloven”, vertelt de expert complotdenken in een video-gesprek. In werkelijkheid bleek het complotdenken wijdverspreid te zijn. „Dat was voor mij een extra trigger om dit thema verder te onderzoeken.”

Van Prooijen is bijzonder hoogleraar radicalisering, extremisme en complotdenken aan Maastricht University. Hij publiceerde vorig jaar het boek *Hoax: Waarom men-*

sen in complottheorieën geloven. Het meest recente onderzoek waaraan hij meewerkte gaat over het effect van complottheorieën op steun voor een oorlog. „Complottheorieën die [de Russische president] Poetin verspreidt over nazi’s in Oekraïne, maken dat in landen als Slowakije de publieke steun voor de Russische invasie van Oekraïne is toegenomen”, zo omschrijft hij een van de bevindingen. In Nederland is er vooral bijval voor complottheorieën met de overheid als de kwaaië pier, laat het HCSS-rapport zien. Meer dan een derde van de bevolking vindt bijvoorbeeld dat klimaatverandering „wordt overdreven” om een politieke agenda door te drukken. Zulke anti-institutionele opvattingen, zei Van Prooijen vorige week in een eerste reactie op het rapport, passen in het huidige wantrouwen van de bevolking in de overheid.

Zijn er trends in complottheorieën?

„Ja. Mensen vormen complottheorieën over de dingen die hen bezighouden. Tijdens de coronapandemie waren Covid-complottheorieën aan de orde van de dag. Die zijn nu niet zo prominent meer. Aan de andere kant komt een thema vaak in een andere vorm terug. De complottheorieën over de straling van mobiele telefoons zijn bijvoorbeeld overgegaan in complotgedachten over de straling van 5G.”

Zijn er oervormen van een complottheorie, die steeds een andere gedaante krijgen?

„Zeker. Het vaak terugkerende thema is een almachtige elite, die alles tot in de puntjes heeft voorbereid en alleen het eigen belang dient. Een aantal mensen heeft de neiging om alles wat er misgaat in de samenleving toe te schrijven aan kwade intenties van machtige

mensen. Als er een pandemie uitbreekt denken mensen dat het met opzet was (‘pandemie’). En de aardbevingen in Turkije en Syrië in 2023 zijn volgens sommigen veroorzaakt door [het ruimte-onderzoeksstation] HAARP. Het is een manier van mensen om met hun eigen machteloosheid om te gaan.”

Zijn complotdenkers bovengemiddeld geneigd om bij een nare gebeurtenis uit te gaan van opzet in plaats van toeval?

„Mensen zijn geneigd om de kwade intenties van anderen te overschatten. Andere mensen zijn vaak socialer of meer altruïstisch dan mensen inschatten, en worden minder gedreven door eigenbelang. Dat draagt, denk ik, ook bij aan het complotdenken.”

Zijn er nog andere persoonskenmerken die een rol spelen?

„Nederlanders met een migratieachtergrond geloven bovengemid-

deld vaak in complottheorieën, toont een nadere analyse van de data uit de HCSS-peiling. Van het totale aantal van 4.600 deelnemers onderschrijft bijvoorbeeld nog geen 13 procent de stelling ‘De verspreiding van COVID-19 was geen toeval, maar het gevolg van een doelgerichte en vooraf bedachte actie’. Bij Nederlanders met wortels in Noord-Afrika of het Midden-Oosten is dat ongeveer 30 procent.”

Andersom kan een complottheorie ook wantrouwen creëren

Waar komt dat verschil vandaan?

„Dat heeft waarschijnlijk te maken met de maatschappelijke achterstelling van mensen met een migratieachtergrond. Je vindt dit ook in de Verenigde Staten als je zwarte Amerikanen vergelijkt met witte, en in Nederland moslims met niet-moslims. De grote gemene deler is het - al dan niet terecht - gevoel gediscrimineerd te worden. Dus het idee dat je aan de verliezende kant van het maatschappelijk spectrum zit en niet krijgt wat je verdient. Dat maakt mensen wantrouwend ten opzichte van de overheid.”

Wat is de relatie tussen het wantrouwen in de overheid en het geloof in complottheorieën?

Afkomst speelt rol bij geloof in complottheorieën

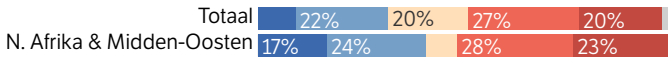
Sterker geloof in complotten bij mensen met migratieachtergrond

Percentage antwoorden* uitgesplitst naar achtergrond

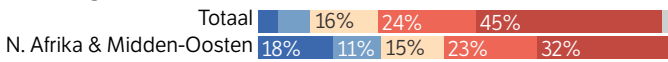
In hoeverre bent u het eens of oneens met de volgende stellingen:

■ Helemaal mee eens	■ Mee eens	■ Neutraal
■ Niet mee eens	■ Helemaal niet mee eens	■ Geen antwoord

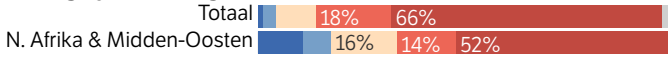
De Nederlandse overheid is eigenlijk gewoon een bedrijf dat haar burgers beschouwt als onderdeel van een winstmodel

De verspreiding van Covid-19 was geen toeval, maar het gevolg van een doelgerichte en vooraf bedachte actie

Belangrijke historische gebeurtenissen zoals 9/11 of de maanlanding zijn in scène gezet om het volk te beïnvloeden

NRC 161225 / Bron: HCSS / *Peiling ingevuld door in totaal 4.655 personen

„Een complottheorie is een heel concrete manier om invulling te geven aan dat wantrouwen. Door bijvoorbeeld te zeggen: achter de schermen zijn ze dit en dit aan het bekokstoven. Andersom kan een complottheorie ook wantrouwen creëren, vermoed ik. Als tijdens een maatschappelijke crisis zoals een pandemie allemaal complottheorieën op sociale media rond-

gaan, zullen mensen die daarvoor gevoelig zijn erin gaan geloven - en de overheid niet meer vertrouwen. Het is wel van belang om wantrouwen en complottheorieën niet over een kam te scheren. Je kunt namelijk óók een groot wantrouwen hebben, omdat je de overheid incompetent vindt.”

Roept de overheid het wantrou-

wen over zichzelf af? Neem de Toeslagenaffaire, of het Gronings gas en de aardbevingen.

„Zeker. Hoe integerder de overheid zelf is, hoe minder reden tot wantrouwen. Op het moment dat één politicus liegt, dan is het verleidelijk om te denken: zie je wel, ze liegen allemaal. Uit internationaal onderzoek blijkt ook dat hoe hoger een land scoort op de internationale corruptie-indexen, hoe meer burgers daar geloven in complottheorieën. Nederland doet het daarbij trouwens vrij goed: het complotgeloof is op veel plekken in Europa hoger dan hier.”

Waar bijvoorbeeld?

„Het geloof is over het algemeen sterker in Oost-Europese landen, zoals Hongarije, Polen en Roemenië, dan in West-Europese landen. Daar is het basisvertrouwen in de overheid ook een stuk lager dan hier. En in bijvoorbeeld Finland is het complotgeloof laag en het vertrouwen in de overheid heel hoog.”

Als bevoogdend ervaren maatregelen, zoals een suikertaks, verminderen het vertrouwen in de overheid. Wat zou je daaraan moeten doen?

„Dat is een heel lastig vraagstuk. Het is van belang dat de overheid transparant is, luistert naar de zorgen van burgers en met mensen in gesprek blijft. Dat kan de voedingsbodem voor wantrouwen

verkleinen. Tegelijkertijd is het een illusie om te denken dat daarmee alle complottheorieën verdwijnen.”

Zonder sociale media zouden veel minder mensen geloven in complottheorieën, wordt wel gezegd. Klopt dat?

„Dat is te simplistisch gedacht. Onderzoek zien laat zien dat het geloof in complottheorieën door de tijd heen vrij constant is. In de zestiende eeuw verbrandden we hek-sen op het marktplein omdat ze met de duivel zouden samenzweren. In de jaren dertig geloofden velen dat er enorme joodse complotten voor wereldheerschappij waren. En nog in de jaren tachtig geloofde 80 procent van de Amerikaanse bevolking dat Lee Harvey Oswald niet alleen heeft gehandeld [bij de moord op president Kennedy].

Sterker geradicaliseerd

„Natuurlijk is nu de invloed van internet groot. Mijn vermoeden is dat mensen die in complottheorieën geloven er sterker door geradicaliseerd raken. Ze voelen zich gesteund door geestverwanten online en krijgen het gevoel dat ze verder kunnen gaan. Ze hebben online ook mogelijkheden om actie te ondernemen, bijvoorbeeld om haatmail te sturen. Toch zijn complottheorieën niet iets van nu, maar echt van alle tijden.”

Met medewerking van Roos Lifting.

Advertentie

DE KEUZE VAN EEN TOP SOMMELIER

Colaris is sinds 1922 uw wijnspecialist. **Sabas Joosten**, sommelier van restaurant **Sinck** in Amsterdam, selecteerde speciaal voor Colaris zijn favoriete wijnen met uitstekende prijs-kwaliteitverhouding, perfect van borrel tot diner.

- ✓ **Samengesteld door top-sommelier Sabas Joosten**
- ✓ **Wijnen met karakter**, balans en feestelijke allure
- ✓ **Speciaal voor de feestdagen** verzameld in één pakket

TIP: op onze website vindt u tevens een Sommelierpakket Deluxe, een zesttal luxe wijnen in één pakket, ook samengesteld door Sabas Joosten.

Reguliere prijs per pakket € 82,15
NU SLECHTS € 72,95

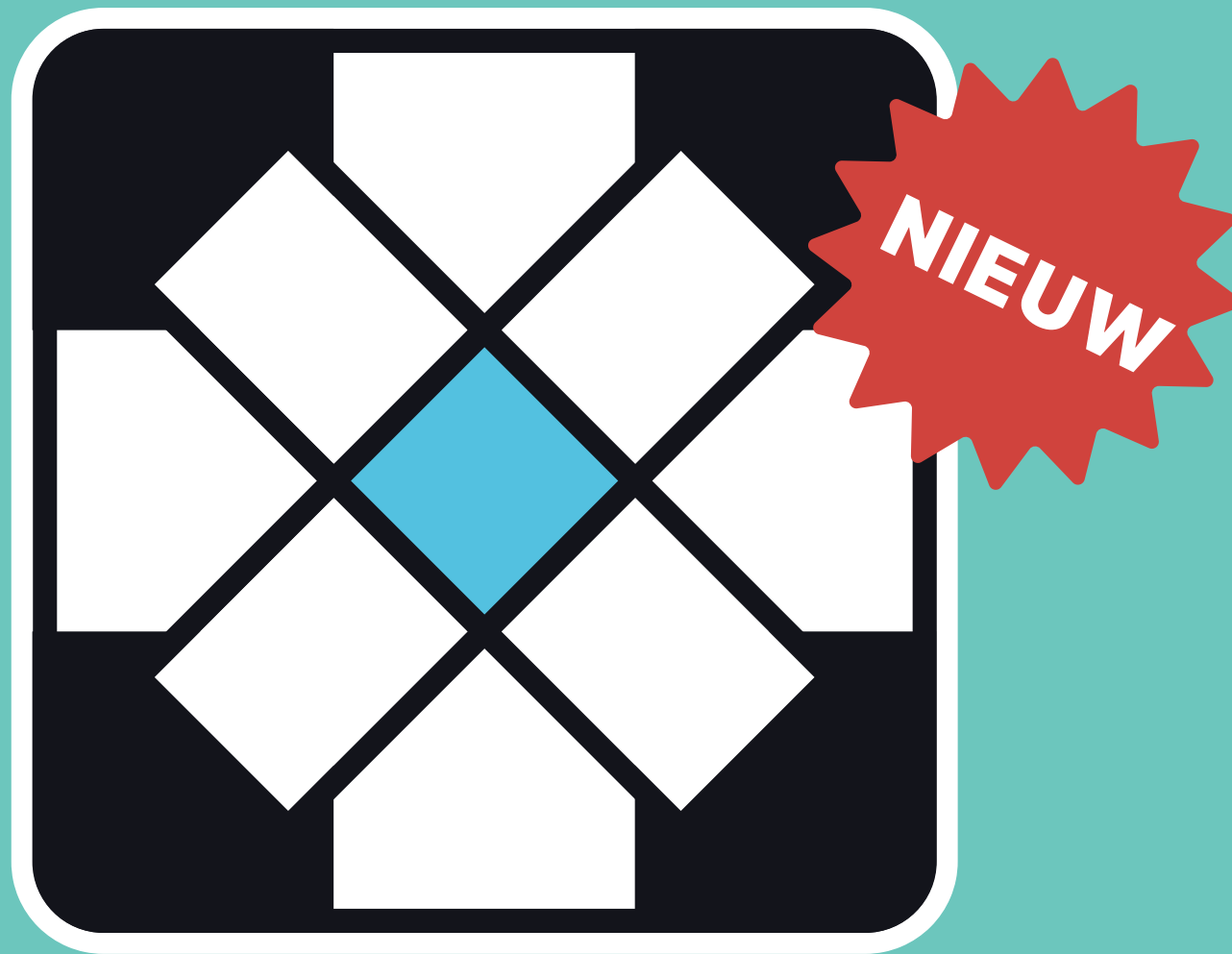
GRATIS BEZORGING

Sluit u aan bij duizenden liefhebbers die al kozen voor Colaris:

COLARIS.NL/SOMMELIER

Dit aanbod is geldig t/m 31 december 2025 of zolang de voorraad strekt.

Colaris | Al ruim 100 jaar hét adres voor kwaliteitswijnen
0495 - 5324 62 (tijdens kantoor tijden) | wijn@colaris.nl

Crux: grote uitdaging in klein formaat

Slimme spelers en snelle denkers opgelet:
dit is *Crux*, een nieuwe kruiswoordpuzzel met maar
een paar vakjes. Los 'm zo snel mogelijk op!

Speel *Crux* en alle andere puzzels op
nrc.nl/puzzels

Oekraïense reddingswerkers bij een appartementencomplex in Zaporizja dat is getroffen door een Russische drone. FOTO REUTERS

ANALYSE OORLOG IN OEKRAÏNE

Voor een vredesbestand met Moskou is meer nodig dan veiligheidsgaranties

Oekraïne, Europa en de VS naderen elkaar over garanties voor Oekraïne na een eventueel bestand in de oorlog met Rusland.

Rob Schoof en Michel Kerres

AMSTERDAM/BRUSSEL

Eén voorwaarde staat bij president Volodymyr Zelensky boven alles, voordat hij er ook maar over denkt akkoord te gaan met een bestand in de oorlog tegen Rusland: keiharde internationale veiligheidsgaranties die het Moskou onmogelijk maken de oorlog in de toekomst te hervatten. Na de laatste onderhandelingsronde in Berlijn lijken de bondgenoten van Oekraïne elkaar dicht genaderd over garanties die voor Kyiv acceptabel zijn. „Ik denk dat we dicht bij een akkoord zijn dan ooit tevoren”, zei Trump maandagavond.

De beste garantie zou NAVO-lidmaatschap zijn, maar daar zijn de bondgenoten het niet over eens. Vorig jaar beloofde de NAVO nog dat Oekraïne ooit lid zou kunnen worden. Trump maakte al snel na zijn aantreden duidelijk dat NAVO-lidmaatschap geen onderdeel uit zou kunnen maken van een vredesakkoord. Zelensky zou inmiddels bereid zijn die eis te laten vallen.

Het alternatief is een garantie-macht. Daartoe is dit jaar de *coalition of the willing* opgezet, met Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk als voortrekkers. Oorspronkelijk was de gedachte om een Europese troepenmacht te stationeren langs de bestandslijn. Na verloop

van tijd kwam de nadruk te liggen op het ondersteunen van Oekraïne zichzelf te verdedigen. Details zijn nog steeds schaars, maar in Berlijn is daarover afgesproken dat de coalitie zal helpen bij het versterken van het Oekraïense leger en bij de beveiliging van het luchtruim en de zee. De coalitie wil ook in Oekraïne kunnen opereren.

Typisch Trumpiaans

Cruciaal is de rol van de VS. De Europeanen proberen al maanden van Trump de garantie te krijgen dat de VS in geval van nood mee zullen helpen Oekraïne te verdedigen. De VS zouden nu, aldus nieuwsplatform *Politico*, een garantie willen geven die gelijkis met de NAVO-verdrag (een aanval op één land is, in principe, een aanval op allen). Maar, typisch Trumpiaans, die belofte geldt maar tijdelijk. Trump zei maandag: „We werken er met Europa aan. Europa zou er een groot aandeel aan hebben.”

Daarnaast zouden de VS bereid zijn de leiding op zich te nemen van een internationale missie die in een vroeg stadium waarschuwt tegen een mogelijk op handen zijnde aanval. Het is de bedoeling dat deze monitoring-missie bij opgelopen spanningen probeert de crisis te ontzenuwen. De deelnemers aan de coalitie beloven daarnaast dat ze, indien nodig, al op voorhand parle-

mentaire goedkeuring organiseren om snel te kunnen reageren op een eventuele aanval.

Europa en de VS beloven verdere investeren in de wederopbouw van Oekraïne, onder meer met handelsakkoorden. De landen gaan ervan uit dat Rusland Oekraïne compenseert voor geleden schade. Om dat af te dwingen heeft de EU alvast Russische tegoeden in Europa bevroren.

De tegoeden, 210 miljard, wor-

Alles staat of valt met de vraag wat Vladimir Poetin met de westerse voorstellen zal doen

den grotendeels beheerd door Euroclear in België. Het rendement op het kapitaal wordt al afgeroomd en naar Kyiv gesluisd. Of ook de basis-som aangesproken wordt, staat al weken ter discussie. België vreest Russische repercussies en verzet zich. Ook andere landen hebben bezwaar aangetekend. Maar de nood in Oekraïne is hoog: Kyiv heeft snel veel geld nodig om de overheid draaiende te houden. Eind deze week vergaderen de Europese regeringsleiders over de kwestie.

De deelnemers aan het Berlijnse overleg ondersteunen EU-toetre-

ding van Oekraïne. Maar dat gaat niet zomaar en kan eigenlijk ook niet snel. Toetreding is een langzaam proces. Oekraïne is er wel aan begonnen, maar moet nog de nodige hordes nemen. Hongarije blokkeert het toetredingsproces. Een verkorte procedure is er in principe niet.

Toetreding van Oekraïne heeft ook verstrekende gevolgen voor de EU zelf. Het is een groot land met een stevige landbouwsector. Bovendien kent de EU ook een bijstandsverplichting voor lidstaten in nood, vergelijkbaar met artikel 5 van de NAVO.

De deelnemers aan het overleg in Berlijn waren maandag voorzichtig optimistisch, maar bij de 'onderhandelingen' horen enkele belangrijke nuances. Alles staat of valt bij de vraag wat Vladimir Poetin met de westerse voorstellen zal doen. De Russische president heeft de afgelopen jaren op geen enkele manier ingebonden in zijn oorlog tegen Oekraïne. Ook is hij faliekant tegen elke Europese of Amerikaanse bemoeienis met de verdediging van Oekraïne; Amerikaanse of Europese militairen op Oekraïense bodem is uitgesloten voor Moskou.

Een belangrijk breekpunt tussen de VS en Oekraïne is de toekomst van de Donbas, de oostelijke regio die Moskou claimt als Russisch grondgebied, en waar al sinds 2014 om wordt gevochten. Volgens *The*

New York Times eist Trump dat Oekraïne de Donbas opgeeft, als concessie voor een bestand met de Russen. Trump zou van mening zijn dat Moskou het gebied de komende maanden sowieso veroverd.

Maar dat lijkt een voorbarige conclusie, gebaseerd op uitspraken van het Kremlin. Moskou heeft zo'n 75 procent van de Donbas veroverd en boekt langzaam vooruitgang, maar tegen een torenhoge prijs. Veldslagen om steden als Bachmoet, Avdiivka en Pokrovsk hebben de Russen volgens Kyiv honderdduizenden slachtoffers gekost.

Poetin houdt tot nu toe vast aan een Oekraïense terugtrekking uit de hele Donbas. Voor Kyiv is het echter onbespreekbaar om vrijwillig grondgebied af te staan dat Moskou ook na elf jaar oorlog niet heeft kunnen veroveren. Oekraïense op-gave van de Donbas zou strategisch een enorme aderlating zijn; de verdedigingslijnen vormen een ijzeren ketting tegen een Russische opmars naar de rest van het vrije Oekraïne.

Bovendien kan Zelensky het zijn bevolking niet aandoen; zoveel Oekraïners hebben hun leven gegeven voor het gebied. Zoals Oost-Europakenner Anne Applebaum maandag schreef: „Zelensky kan zijn troepen niet terugtrekken en grondgebied afstaan. Zijn leger zou het niet doen. De bevolking zou het niet accepteren.”

REPORTAGE **TOERISME JORDANIË**

Wereldwonder Petra wacht op toeristen

Eerst ‘covid’, toen ‘Gaza’. De toeristenindustrie in Jordanië heeft het zwaar. Dit jaar neemt het aantal toeristen toe, maar de regio blijft kwetsbaar.

Babette Stolk

PETRA

W il je paardrijden zoals Indiana Jones?” De vraag wordt wel tien keer herhaald door een rij mannen met hun paard in de hand. Onder een knalblauwe lucht en de warme ochtendzon wacht de groep vlak na de ingang van Petra op bezoekers. Ze doen denken aan de rij taxichauffeurs op de parkeerplaats naast de historische woestijnstad die toeristen al op de trap van de bus begroeten. Met hun taxi’s en paarden hopen de mannen wat geld te verdienen. Geld dat hard nodig is, want ook dit najaar snakt Petra naar toeristen.

Vlak voor de corona-epidemie uitbrak, zag het er nog rooskleurig uit voor de taxichauffeurs en de paardenverhuurders. Honderden mensen vulden de Siq, de kilometerslange kloof naar Al Khazneh (de schatkamer), het bekendste monument van de historische stad. De muren, gladgestreken door het water dat jarenlang door de kloof spoelde, staan dicht bij elkaar; op sommige punten is de Siq slechts een paar meter breed. In februari 2020 stonden toeristen er schouder aan schouder, niet in staat om ook maar een stap te verzetten. Ook de 42-jarige Rakad Nawafleh, die als gids in Petra werkt, stond vijf jaar geleden in de Siq en filmde de menigte. „Dat is de normale gang van zaken”, vertelt Nawafleh.

Dat normaal bestaat alleen al lang

niet meer in Petra. Nadat covid het toerisme jarenlang stillegde, brak op 7 oktober 2023 de oorlog in Gaza uit. Opnieuw bleven toeristen weg; het aantal bezoekers kelderde met 74 procent, volgens cijfers van de Petra Development and Tourism Authority. En omdat de bezoekers thuisbleven, stapelden de schulden van de lokale bevolking zich steeds verder op.

Eeuwenoude handelsstad

Lang voordat talloze tourgidsen en toeristen zich een weg baanden door de rozerode stenen kloof, was de Siq de ingang naar de hoofdstad van het Nabateaanse rijk. In de vierde eeuw voor Christus vestigde het nomadische volk zich in Petra. Onder de Nabateërs veranderde het dal tussen de kloven in een belangrijk handelsknooppunt. Het volk, zo’n twintigduizend mensen, sliep veelal in grotten en hakte uit de gekleurde zandstenen de gebouwen die in 2007 tot een van de zeven nieuwe wereldwonderen zijn bestempeld.

Na zo’n vijfhonderd jaar viel het Nabateaanse rijk en werd de stad geannexeerd door de Romeinen. Door een toenemend gebruik van zeehandelsroutes verloor Petra haar belang als handelsstad en werd het uiteindelijk een toeristische trekpleister. Petra staat al decennia op de werelderfgoedlijst van Unesco. Door de film *Indiana Jones and the last Crusade* uit 1989 werd de stad bekend onder een breed publiek. Zo werd Petra een belangrijke inkomstenbron voor de Jordaanse toerisme-industrie. Voor een dagkaart betalen buitenlanders tientallen euro’s. Behalve een aantal bedoeïenen,

Het klooster Ad Deir in Petra, de historische woestijnstad in Jordanië die in 2007 werd verkozen als een van de zeven nieuwe wereldwonderen.FOTO NURPHOTO/ANP

(van origine) nomadische woestijnbewoners, woont er niemand in de grotten in Petra. Toeristen slapen voornamelijk in Wadi Musa, het stadje dat uitkijkt op het kurkachtige gebergte van de voormalige handelsstad. De economie van Wadi Musa is vrijwel volledig afhankelijk van toerisme.

Boven op een heuvel

In Wadi Musa, waar bijna elke winkel ‘Petra’ in zijn naam heeft verwerkt, is de toeristische stilstand te voelen. Zo staan boven op een van de heuvels van de stad al jarenlang een paar halve stenen muren. Het moet een hotel worden maar al anderhalf jaar ligt het project stil. Ook in oktober, normaal een piekseizoen voor toeristen doordat

temperaturen onder de dertig graden zakken, zijn de terrassen van toeristische restaurants op enkele families na helemaal leeg.

Tourgids Rakad Nawafleh zucht onder de stilte in de stad. De veertiger komt uit een bedoeïenenfamilie en groeide op in Wadi Musa. Sinds zijn tienerjaren zag hij het toerisme opbloeien én vele tegenslagen ondergaan. Tijdens de Arabische lente in 2011 en de daaropvolgende Syrische burgeroorlog nam het aantal bezoekers enorm af. Maar toen was de sector nog niet zo groot. „Hoe groter de sector, hoe meer impact regionale omstandigheden hebben”, aldus Fares Braizat, directeur van de Petra Development and Tourism Authority.

Oktober is
piekseizoen,
maar de
terrassen in
Wadi Musa
zijn op
enkele
families na
helemaal leeg

De commissieleden van NRC Lezersfonds zijn:

Henk Itzig Heine, *voormalig Hoofddirecteur Personeel bij het ministerie van Defensie*
Gertjan Sonneveld, *voormalig hoofd Finance NRC Media BV*
Olivier Spier, *notaris te Amsterdam*
Marijke van Haaren, *oud-wethouder gemeente Berckelland*
Sylvie Lo Fo Wong, *voormalig huisarts te Rotterdam*
Faye Leigh Lui, *docent communicatie Hogeschool In Holland*
Leon Vos, *psychiater bij Reiner van Arkel, Den Bosch*

nrc

Advertentie

KERSTACTIE 2025

Met Prinsjesdag 2025 liet het kabinet weinig ambitie zien op het gebied van armoedebestrijding. Dat betekent dat de reflectie van de planbureaus (SCP, CPB en PBL) in 2024 onverkort blijft staan: er is grote zorg over de lange termijn-effecten van het overheidsbeleid voor armoedebestrijding. Daarom blijft een focus op armoede- en eenzaamheidsbestrijding vanuit het NRC Lezersfonds onverminderd relevant. Immers, bestrijden van armoede en eenzaamheid blijft in het belang van ons allemaal en is juist in deze onzekere tijden extra noodzakelijk en urgent. Iemand die geldzorgen heeft of in armoede leeft heeft vaker last van stress, problemen met de gezondheid, eenzaamheid en schaamte. Vele particuliere initiatieven, dicht bij de

mensen die hulp het meest nodig hebben, brengen verlichting. Het NRC Lezersfonds (1928) steunt dit soort initiatieven. Daarom doet het NRC Lezersfonds ook dit jaar opnieuw een beroep op u om te helpen bij het verlichten van armoede in ons land. Vorig jaar ontvingen wij van NRC-lezers maar liefst € 316.000 aan giften. Met dat geld ondersteunen wij bijvoorbeeld projecten die zich bezighouden met het lenigen van de ergste nood bij armoede en het bestrijden van eenzaamheid en isolement. Ook bieden we voedselhulp en hulp aan daklozen en vluchtelingen. Vaak focussen wij ons daarbij op kleinschalige projecten in de wijken en buurten van steden en dorpen. Het geld wordt tweemaal per jaar toegekend door de

commissie van het NRC Lezersfonds en besteed via lokale organisaties. Bestuur en commissie ontvangen geen vergoeding.

Hoe het geld wordt besteed is te vinden op onze website. Wilt u bijdragen? U kunt uw gift overmaken op IBAN NL34INGB0002806200 of NL14RABO0365692034 ten name van Stichting Fonds van NRC Handelsbladlezers of via onze website nrclezersfonds.nl. Ook kunt u de QR-code gebruiken met een barcodescanner.

Op onze website vindt u ook alle informatie over ons fonds, de financiële verantwoording en ons ANBI-nummer.

Eerder had Rakad Nawafleh een kleine winkel waar hij onder meer souvenir’s verkocht. Het dagelijkse contact met toeristen vond hij zo leuk, dat hij besloot om directer met buitenlandse bezoekers te werken. Sinds 2011 gidst hij Duitse groepen, Duits leerde hij tijdens een studie in Koblenz. „Elke dag ontmoet ik nieuwe mensen, wissel ik ervaringen uit, dat is echt heel bijzonder”, zegt Nawafleh.

In 2023 krabbelde het buitenlandse toerisme in Petra weer wat op. Volgens de Petra Development and Tourism Authority kwamen er dat jaar iets minder dan een miljoen buitenlandse toeristen. Dat bood financiële ruimte om niet alleen te overleven, maar ook weer wat te verdienen en investeren. „Iedereen was van plan iets op te zetten, want we dachten: nu gaat er veel te doen zijn”, vertelde Nawafleh.

Tentenkamp voor toeristen

Ook hij greep de kans met beide handen aan en besloot een tentenkamp op te zetten in de Jordaanse woestijn Wadi Rum, waar toeristen kunnen overnachten. „Er waren zoveel toeristen toen, er was behoefte aan kampen”, zegt Nawafleh. Zijn Desert Season Camp opende een maand voor 7 oktober.

Met nieuwe leningen en nauwelijks inkomsten stond de gids ineens met lege handen. „Ik verkocht mijn auto’s en kocht een hele oude Kia Sephia.” Ook die moest hij verkopen, want de kosten voor zijn kamp liepen door. De afgelopen zes maanden verdiende Nawafleh gemiddeld zo’n 300 euro per maand. In totaal leende hij ongeveer tweehalve ton. Hij bespaart op eten en blijft ’s avonds zoveel mogelijk thuis. „We moeten wel, want we willen niet dat onze huizen door de bank worden ingenomen.” Nawafleh wist de jaren met leningen

en hulp van familie door te komen. „Het goede van de bedoeïenen is dat we een familiesysteem hebben, ieder een helpt elkaar”, legt hij uit. Vele anderen verloren hun baan. Volgens Braizat sloten 34 hotels hun deuren en werden zevenhonderd hotelmedewerkers ontslagen. „En dat is maar één sector, je hebt ook nog de toeleveringsketen, restaurants, supermarkten, transport”, aldus Braizat. Volgens hem heeft elke baan in de toeristenbranche in Wadi Musa direct impact op vijf andere sectoren: van peter-selievelden tot taxi’s. Volgens Braizat verlieten veel mensen Petra op zoek naar ander werk, maar er zijn weinig alternatieven. Ook Nawafleh, die een diploma in internationale betrekkingen heeft, zocht zonder succes een andere baan. In Jordanië is een op de vijf mensen werkeloos, volgens cijfers van de Jordaanse overheid. Vooral in het zuiden van het land, waar Petra ligt, draait vrijwel alles om toerisme. Om te helpen nam de Petra Development and Tourism Authority enkele personen tijdelijk in dienst om de paden in Petra te onderhouden. Toen Israël en Hamas eind oktober een bestand sloten, slaakte ook Wadi Musa een zucht van verlichting. Het aantal buitenlandse toeristen was al langzaam toegenomen. In oktober stond een kleine rij voor een foto met de kameel bij Al Khazneh. Het staakt-het-vuren biedt een nog zonniger vooruitzicht. „We verwachten dat 2026 een goed jaar wordt”, aldus Braizat. Nawafleh en vele anderen rekenen op een goed lenteseizoen. Als alles goed gaat, denkt de gids binnen anderhalf jaar zijn leningen te hebben afbetaald. En als de oorlog wordt hervat? „Wat gebeurt, gebeurt, maar we hebben geen andere oplossing”, zegt Nawafleh.

COLUMN

CAROLIEN ROELANTS

Alle vluchtelingen zijn overal de klos

It is geen gastvrije wereld voor vluchtelingen en migranten in het algemeen. Het was voortreffelijk verwoord door president Trump, als reactie op de moordaanslag door een Afghaan op twee militairen van de Nationale Garde in Washington vlakbij zijn eigen Witte Huis op 26 november. Een van de twee stierf en de ander raakte levensgevaarlijk gewond. In een tweet op X greep Trump de kans om migratie uit alle derdewereldlanden „permanent te pauzeren”. Op zijn Truth Social-platform hakte hij (zelf zoon en kleinzoon van migranten): „Alleen OMGEKEERDE MIGRATIE kan deze situatie volledig genezen [...] En verder, GELUKKIGE THANKSGIVING VOOR ALLEN. Behalve degenen die haten, stelen, moorden en alles verwoesten waar Amerika voor staat - Jullie zullen hier niet lang meer zijn!”

Maar allereerst gaf hij opdracht de behandeling van alle asieliervzoekers van Afghanen stop te zetten, ook die van degenen die met Amerika in zijn mislukte oorlog tegen de Taliban hebben samengewerkt en als zodanig in principe worden toegelaten. Bevraagd op 28 november op een persbijeenkomst in het Witte Huis of hij alle Afghanen de schuld geeft, zei Trump: „Nee, maar we hebben een hoop problemen met Afghanen gehad [...] Velen zouden hier niet moeten zijn.” Vraag: maar velen zijn hier wettig? Trump: „Ja, het oude liedje, ‘velen zijn geweldig’, jazeke!”

Alle vluchtelingen zijn de klos in die zin dat eigenlijk geen land hen wil hebben (dit land ook niet, zoals u dagelijks door politici wordt toegetoerd). Maar Afghanen vormen in het bijzonder een van de oudste en grootste vluchtelingengemeenschappen in de wereld, met volgens de VN-vluchtelingenorganisatie UNHCR in Iran en Pakistan samen ruim vier miljoen geregistreerde leden plus nog miljoenen ongedocumenteerden. Ik moet bekennen dat ik een zwak voor Afghanen en Afghanistan heb. Dat komt doordat ik door een dappere chef op mijn eerste buitenlandse reis naar Afghanistan werd gestuurd, een paar dagen na de Sovjet-invasie op 24 december 1979. Ik bleef er een week of drie, en

knoopte er nog een week Pakistan aan vast (dat kon toen nog allemaal bij de krant, wat een tijd!). In Pakistan bezocht ik mijn eerste vluchtelingenkamp. Toen werden Afghanen daar warm verwelkomd als heilige strijders tegen de boze Sovjettroepen. Maar vandaag zijn zij daar in plaats van een lust een last en geen broeders maar een gevaar voor de nationale veiligheid en worden ze het land uit gedwongen. Tegen de achtergrond van een escalerend gewapend conflict met het Talibanbewind in Afghanistan en een eigen economische crisis zijn dit jaar al meer dan een miljoen van de in totaal 3 miljoen Afghanen de grens overgezet.

*Met miljoenen
worden Afghanen
Iran en Pakistan
uitgegooid*

Tegelijk gooit ook Iran Afghanen massaal het land uit. Volgens UNHCR zijn het afgelopen jaar 1,5 miljoen van de circa 4,5 miljoen geregistreerde dan wel ongedocumenteerde vluchtelingen, al Afghanen. Van wie - ja cijfers, cijfers - na de terugkeer van de Taliban in 2021 juist een miljoen naar Iran waren gevlucht. Ook Iran is in economische crisis - jarenlang wanbeleid, plus corruptie plus een berg economische sancties. De deportatiecampagne kreeg nieuwe vaart na de juni-oorlog met Israël toen het regime de Afghanen van verraad beschuldigde om zijn eigen falen te verhullen.

Arme Afghanen. Met de hele familie gedeporteerd naar een land dat ook al in economische crisis is, waar hun dochters na groep zes niet meer naar school mogen en meisjes en vrouwen thuis moeten blijven tenzij ze illegaal wat werk kunnen vinden. Maar ach. Alles went, zoals de IND weet die twee Afghaanse vrouwen terugstuurt aangezien zij „onvoldoende aanmerkelijk kunnen maken dat de regels van de Taliban hun gewenste manier van leven in de weg staan en dat ze daardoor gevaar lopen”.

Carolien Roelants is Midden-Oostenexpert. Ze schrijft om de week een column.

MR MARVIS

AMSTERDAM • ARNHEM • BREDA • DEN HAAG • EINDHOVEN • HAARLEM • LAREN • LEIDEN • MAASTRICHT • ROTTERDAM

Op zoek naar het perfecte cadeau voor een vriend, familielid of voor jezelf? Ontdek de stijlvolle broeken, truien, overhemden en jassen van MR MARVIS. Onze Gift Guide biedt volop inspiratie, van tijdloze accessoires als The Stretch Belt en The Beanies tot Club Marevista Eau de Parfum en de MR MARVIS cadeaukaart als ideale last minute keuze. Vind het perfecte cadeau op mrmarvis.com of bezoek een winkel.

Meer informatie

EUROPESE ECONOMIEËN

Een eigen staatsbegroting opstellen is voor veel landen al moeilijk zat

De vijf grootste economische machten in Europa worstelen met hun begroting. Spanje, Frankrijk, Italië, Duitsland en het Verenigd Koninkrijk kennen ieder zo hun zorgen.

In Italië was vorige week een landelijke staking uit protest tegen de begroting. In Turijn liepen werknemers van meerdere sectoren mee in een mars. FOTO ELISA MARCHINA/ANP/NURPHOTO

Floor Bouma, Denise Retera, Ine Roos, Veerle Schyns en Nynke van Verschuier

PARIJS/MANCHESTER/ROME/AMSTERDAM/BERLIJN

Een begroting opstellen is zelden een eenvoudige klus. Maar het opstellen van de staatsbegroting voor 2026 leidde in opvallend veel Europese landen tot ingewikkelde discussies. In sommige gevallen staat ook de positie van de regeringsleider zelfs onder druk.

Terwijl het einde van het jaar nadert en lidstaten deze week tijdens de Europese top praten over de meerjarenbegroting van de Europese Unie, worstelt Frankrijk nog steeds om een begroting door beide kamers te krijgen, in Spanje gaat het dit jaar niet meer lukken. Wat is er aan de hand in de vijf grootste economieën van Europa?

Veel partijen, weinig samenwerking

Om te beginnen met de meest urgente kwestie: het ontbreken van een begroting. Het Franse parlement heeft het eerste deel van de staatsbegroting van 2026, dat over sociale zekerheid gaat, deze maand nipt aangenomen. Maar beide kamers moeten zich nog uitspreken over de algemene staatsbegroting,

waarin derest van de overheidsuitgaven is opgenomen. Premier Sébastien Lecornu hoopt dat nog dit jaar rond te krijgen, maar het is een race tegen de klok. De race van de Spaanse premier Pedro Sánchez is al gelopen: eind november werd zijn voorstel om de uitgavenlimiet volgend jaar met 8,5 procent te verhogen weggestemd, vorige week stemde het congres ook tegen het voorgestelde uitgavenplan. „De belangrijkste redenen voor het uitblijven van een overeenkomst over de staatsbegroting zijn politiek”, zegt Raymond Torres telefonisch vanuit Madrid. Hij is hoofd-analist op het gebied van macro-economie en internationaal beleid bij de economische denktank Funcas.

„Het Spaanse parlement is, net als in veel andere Europese landen, zeer gefragmenteerd. De regering in Spanje is afhankelijk van de instemming van kleine partijen, die grote en soms onredelijke concessies eisen in ruil voor hun stem.” Zeker sinds premier Sánchez in 2023 een minderheidsregering vormde, is goedkeuring van de begroting volgens Torres een politiek machtsinstrument geworden. Partijen geven hun stem niet voor niets.

In Frankrijk is iets vergelijkbaars aan de hand. Franse presidenten genoten ja-

“
Voor het eerst worden we [in Frankrijk] gedwongen om compromissen te sluiten en dat gaat erg moeilijk

Anne-Laure Delatte
econoom
Université Paris Dauphine-PSL

renlang een meerderheid, tot Emmanuel Macron die in 2022 verloor. Na de verkiezingen in 2024 raakte de Franse Tweede Kamer verder verdeeld. Er ontstonden drie blokken – links, centrum-rechts en radicaal-rechts – zonder meerderheid. De daardoor beperkte slagkracht van Macron en zijn oppeenvolgende premiers is terug te zien bij de discussies over de begroting, zegt de in overheidsfinanciën gespecialiseerde econoom Anne-Laure Delatte, verbonden aan de Université Paris Dauphine-PSL, in haar kantoor. „Voor het eerst worden we gedwongen om compromissen te sluiten en dat gaat erg moeilijk

Dat terwijl flinke bezuinigingen moeten worden doorgevoerd, om de enorme staatsschuld (115,6 procent van het bbp) terug te dringen. „In 2020 liep de Franse staatsschuld op als gevolg van de coronacrisis. Dat gebeurde ook in andere Europese economieën dus werd niet meteen gezien als probleem. Hierna nam de staatsschuld wat af, net zoals elders. Maar in 2024 constateerden we dat de Franse de staatsschuld weer toenam.”

De discussie over de bezuinigingen is politiek geladen. „Met name linkse partijen willen een sociaal systeem verde-

digen waaraan Fransen gehecht zijn.” Rechtse partijen willen de overheidsuitgaven juist verder terugdringen. „En de positie van radicaal-rechts maakt de discussie ondoorzichtiger. Zij pretenderen er te zijn voor de slechtst bedeelde, maar in de praktijk zijn ze altijd voor belastingverlagingen. En ze brengen elke discussie terug tot hun belangrijkste thema: immigratie.” En de partijen zijn nog minder geneigd naar elkaar toe te bewegen, omdat de presidentsverkiezingen van 2027 naderen.

Bij de begrotingswet over sociale zekerheid deed premier Lecornu concessies aan links, tot grote onvrede van rechts. Via een constitutionele omleg lukte het hem alsnog de wettekst door het parlement te krijgen, maar omdat dezelfde dynamieken gelden voor de rest van de staatsbegroting, kan het goed zijn dat die niet op tijd rondkomt. Dan zal Frankrijk voor de tweede keer op rij het jaar beginnen met de begroting van een jaar eerder.

Dat kan werken, laten de Spanjaarden zien. De begroting die zij meeneemen naar volgend jaar dateert al van 2023 – een uitzonderlijke situatie. Het hergebruiken van een begroting betekent een bezuiniging omdat de tarieven niet worden geïndexeerd, maar er is

enige flexibiliteit, legt econoom Torres uit. Zo biedt het coronaherstelfonds ademruimte en is het in Spanje mogelijk om financiële middelen over te hevelen van de ene post naar de andere, als het totaalbudget maar gelijk blijft. „Het parlement kan per decreet ook specifieke aanpassingen instemmen, zoals pensioenen”, zegt Torres. „Dat lukt af en toe, waarschijnlijk omdat partijen de politieke kosten van instemmen met één aanpassing lager inschatten dan hun goedkeuring voor de totale begroting.”

Weinig groei, lastige keuzes

Italië en Duitsland slaagden er dit jaar wel in een begroting aan te nemen en ook in het Verenigd Koninkrijk presenteerde de minister van Financiën haar uitgavenplan, al moet het Lagerhuis daar formeel nog over stemmen. Maar die drie begrotingen kwamen niet eenvoudig tot stand. Door de ruime meerderheidsregeringen lag het pijnpunt hier niet bij politieke fragmentatie, maar bij de keuzes die gemaakt moesten worden. Die leiden tot zorgen onder politici en de bevolking. Zo vond in Italië afgelopen vrijdag een landelijke staking plaats uit protest tegen de begroting en is de Britse minister van Financiën impopulairder dan haar voorgangers.

Dat de Britse minister Rachel Reeves moeilijke keuzes moest maken om haar begroting rond te krijgen, verraste Jonathan Portes niet. Ook het VK kampt al sinds de financiële crisis van 2008 met relatief lage economische groei, legt de hoogleraar economie en publiek beleid aan King's College London uit. Dat hangt volgens hem samen met „bezuinigingen na de financiële crisis, onvolgende publieke en private investeringen, en de Brexit”. De vergrijzing komt daar nog bovenop, zegt Portes.

Om de economie uit het slop te trekken en meer geld vrij te maken voor de publieke voorzieningen, wilde Reeves in haar begroting meer belastingheffen. Maar waarop, was een lastige keuze. Labour beloofde eerder de inkomstenbelasting niet te verhogen, maar Reeves' besluit om de belastingsschijven wel te bevriezen, waardoor mensen in een hogere schijf terecht komen, heeft veel kiezers teleurgesteld. De onvrede onder Britten is groot, omdat de levensstandaard van de 'gewone' Brit niet vooruitgaat. Volgens Portes heeft dat meer te maken met lonen die niet snel genoeg stijgen. En dat komt doordat „de productiviteit van het land niet snel genoeg groeit”.

Ook Duitsland kreeg de begroting dit jaar maar ternauwernood rond. In maart werd weliswaar de 'Schuldenbremse' opengebroken, waardoor grote schulden kunnen worden opgenomen voor defensie-uitgaven. Maar daarmee zijn de problemen voor de rest van de begroting niet opgelost. Econoom Philippa Sigl-Glückner, hoofd van de Berlijnse denktank Dezernat Zukunft, zegt aan de telefoon: „De economie stagnert en de kosten stijgen, dus de begroting gaat gewoon niet op.” Vooral sociale verzekeringen en gezondheidskosten zijn sinds de pandemie een stuk hoger, volgens Sigl-Glückner.

In 2027 is het begrotingstekort in Duitsland naar verwachting 30 miljard euro, en dat bedrag loopt in de komende jaren verder op. Daarnaast wordt volgens berekeningen van Dezernat Zukunft het bedrag waarover vrij beschikt kan worden steeds kleiner, omdat een steeds groter deel van de begroting vastligt, bijvoorbeeld door de rentes op grote leningen en stijgende kosten. Op dit moment is het 'vrije' bedrag op de begroting zo'n 25 procent, in tien jaar tijd kan dat aandeel volgens schattingen gekrompen zijn tot 3 procent. Dat maakte de speelruimte voor komende regeringen gering.

De onvrede onder Britten is groot, ook omdat de levensstandaard van de 'gewone' Brit niet stijgt

De manier waarop de Schuldenbremse in maart werd hervormd is bovendien niet houdbaar, stelt Sigl-Glückner. „Voor defensie kunnen we eindeloos veel schulden maken. Maar de rentes van die leningen komen vervolgens ook op de zeer krappe begroting terecht. Dat kun je economisch en politiek niet uitleggen. Over de verhouding tussen defensie-uitgaven en uitgaven op andere posten zouden kiezers mee moeten beslissen.”

Volgens Sigl-Glückner passen de huidige Europese schuldenregels niet bij de realiteit van de 21ste eeuw. „Het idee van deschuldquote is heel dominant geworden. Maar met een vergrijzende bevolking, stijgende rentes, noodzakelijke investeringen in klimaatneutraliteit en defensie, is het onmogelijk om de schuldquote naar beneden te krijgen. Iedereen zit vast in die tegenstelling en daarom wordt er constant over de begrotingen geruzied.”

Voormalig IMF-directeur Carlo Cottarelli is geen fan van hogere defensie-uitgaven in Italië. De econoom, die de bijnaam *Mr. Scissors* draagt, vindt dat de Italiaanse regering juist moet snijden in de uitgaven om de lasten te verlagen. Bovendien vindt hij het „overdreven” om de defensie-uitgaven op te rekken, zoals de NAVO voorschrijft. Op de korte termijn zou Italië dat volgens hem kunnen betalen, omdat Europese regels voorschrijven dat landen vier jaar lang extra militaire uitgaven buiten hun begroting mogen houden. „Maar daarna rijst de vraag hoe we die stijgende kosten financieren”, zegt Cottarelli.

De huidige begroting is volgens Cottarelli in de basis goed: „De rekeningen blijven op orde, en dat is positief.” Maar hij ziet ook uitdagingen, die raken aan de zorgen in andere Europese landen: Italië groeit te weinig. De begroting pakt de systeemfouten in Italië niet aan, zegt Cottarelli. Hij doet op de hoge bureaucratie, het gebrek aan rechtszekerheid voor bedrijven en de vergrijzing en het lage geboortecijfer. Die systeemfouten remmen de groei op de lange termijn, concludeert de econoom.

De weg vooruit

Hoe belangrijk groei is, zie je in Spanje. Terwijl een nieuwe begroting nergens verder uit zicht is, zijn de zorgen er mischien wel het kleinst. Met een stijging van 3,2 procent in 2024 was Spanje vorig jaar de grootste groeier van Europa. Omdat er sprake is van duurzame groei en een teruglopend begrotingstekort, blijven de investeringen komen, legt econoom Torres uit. Het ontbreken van een begroting maakt het ingewikkeld om maatregelen te nemen tegen de huizen-crisis, maar heeft volgens hem verder weinig gevolgen. De staatsschuld is er misschien zelfs bij gebaat, „omdat een nieuwe begroting meer uitgaven met zich mee zou brengen”.

Daar zullen de Fransen jaloers naar kijken. Hun al hoge staatsschuld kan verder oplopen zonder nieuwe begroting. En zo'n hoge staatsschuld is niet alleen een theoretisch probleem, benadrukt econoom Delatte. „Het maakt dat we minder in staat zijn om schokken op te vangen, of ze nou geopolitiek of gelinkt aan klimaatverandering zijn. Terwijl we in een wereld leven waarvan we weten dat die schokken gaan komen.”

Het is dus zaak voor Frankrijk, Duitsland, Italië en het Verenigd Koninkrijk om in te zetten op maatregelen die de groei aanjagen – meer dan ze nu doen. Hun huidige pogingen sorteren onvolgende effect, of het nu gaat om de forse bedragen die Duitsland onder kanselier Friedrich Merz (CDU) in infrastructuur en defensie investeert, of de belastingverlagingen voor bedrijven waarmee Macron de productiviteit tevergeefs probeerde te verhogen.

nrcwebwinkel

Adviesprijs v.a.

139,95

119,-

YUMEKO

Fluweelzacht beddengoed

- › Ultrazacht beddengoed, perfect voor koude nachten
- › Gemaakt van 100% biologisch katoen, GOTS-gecertificeerd
- › Duurzaam geproduceerd in Portugal

Wegkruipen in Yumeko's flanelen beddengoed betekent jezelf omhullen met zachte warmte op de koudste nachten. Het biologische flanel heeft een fluweelachtige structuur die elke aanraking uitnodigt tot ontspanning. Dankzij een speciaal ruwproces voelt de stof extra knuffelbaar en isolerend, precies wat je nodig hebt om in de wintermaanden weg te dromen in een zachte cocon.

In de kleuren:

Bestel nu nrcwebwinkel.nl/yumeko

VIRTUFIT

Verbeter je conditie en verbrand calorieën

Houten roeitrainer met waterweerstand

Vanaf
1.199,00
749,-

- Roeitrainer met natuurlijke waterweerstand voor een realistische roeibeleving die zich moeiteloos aan jouw kracht aanpast
- Premium eikenhout voor een luxe uitstraling in elk interieur
- Gebruiksvriendelijk en ruimtebesparend door rechtop te plaatsen

Crosstrainer

Vanaf
799,00
569,-

- Ervaar de kracht van een complete workout
- Met 24 trainingsprogramma's en 32 weerstandsniveaus
- Inclusief bluetooth hartslagmeting

Loopband

Vanaf
1.499,00
1.149,-

- Breed en krachtig loopvlak
- Wandelen tot serieus hardlopen met hellingshoek tot 15%
- Hoogwaardig fitnessapparaat voor thuisgebruik

Hometrainer

Vanaf
549,00
399,-

- Lage instap met verstelbaar zadel en stuur
- 32 weerstandsniveaus en 24 trainingsprogramma's
- Bluetooth hartslagmeting met hartslag gestuurde training

Boek nu nrcwebwinkel.nl/cardio

De Amerikaanse president **Donald Trump** met de president van El Salvador, **Nayib Bukele**, in het Witte Huis in Washington eerder dit jaar. FOTO KEN CEDENO/EPA

Boris van der Spek

MEXICO-STAD

„Drie keer per dag belde hij mij. Hij zei hoe erg hij het vond dat hij vastzat, dat het hem zo speet. Het enige wat hij wilde is thuiskomen.” Sonia García spreekt vanuit haar geboorteland El Salvador over haar zoon Irvin Quintanilla. Ze heeft dan al maanden niets van hem gehoord. Waar hij is, weet ze niet zeker. Ze heeft alleen vermoedens, nu de rechten van haar zoon door zowel de Salvadoraanse als Amerikaanse autoriteiten vernemen worden.

Sonia García ontvluchtte San Miguel, in het oosten van El Salvador, in 2016. Irvin en zijn twee broers kregen in die tijd bedreigingen van de straatbende MS-13, die hen wilde rekruteren. Halsoverkop vertrok het gezin naar de Verenigde Staten, waar later nog twee kinderen geboren zouden worden.

„Irvin werkte hard”, zegt García. „In de bouw, als schilder, wat er maar voorhanden was.” Maar Irvin (24) was ook een dromer, die afspraken vergat en „in zijn eigen wereld” kon leven. Op 13 december 2024 werd Irvin gearresteerd. In zijn auto vonden agenten, die hem staande hadden gehouden op een parkeerplaats, twee zakjes wiet. Volgens zijn familie voor eigen gebruik. Irvin kreeg drie maanden celstraf.

„Hij had zijn straf er bijna opzitten”, zegt García. Ze had het huis al voorbereid op zijn thuiskomst. Maar in de tussentijd was Donald Trump president geworden, met zijn belofte ongedocumenteerde migranten met miljoenen tegelijk uit te zetten. Met nog drie dagen te gaan, werd Irvin uit de gevangenis gehaald door immigratiedienst ICE. Hij belde voor het laatst op 9 maart vanuit Texas.

Deportatievluchten

Op 15 maart 2025 werden ruim tweehonderd Venezolanen, formeel verdacht van lidmaatschap van de criminele bende Tren de Aragua, in militaire vliegtuigen gezet en naar El Salvador gevlogen, waar ze werden opgesloten in

megagevangenis CECOT. Op deze deportatievluchten vlogen ook Salvadoranen mee. De schattingen gaan uit van twee tot drie dozijn, al is een officiële passagierslijst nooit openbaar gemaakt. Van meerdere van deze Salvadoranen ontbreekt sindsdien ieder spoor.

President Nayib Bukele voerde ruim drie jaar geleden de noodtoestand in El Salvador in, om straatbendes keihard te bestrijden. Ruim 90.000 mensen zijn opgepakt op verdenking van lidmaatschap van zo'n straatbende. Zij worden vastgehouden zonder toegang tot advocaten. Gedetineerden worden gemarteld, krijgen geen toegang tot zorg en in de overvolle cellen is een tekort aan hygiënische voorzieningen.

Ook Irvin belandde in dit omstreken detentiesysteem, nadat de regering-Trump begin dit jaar in Bukeles repressieve-aanpak een ideaal propaganda-wapen ontdekte. Washington omarmde de zelfverklaarde 'millennial dictator' als lichtend voorbeeld voor Latijns-Amerika en als schrikbeeld voor immigranten in eigen land: kijk maar uit, of we sturen je naar Bukeles kerker. Deportées als Irvin worden opzette-

EL SALVADOR

Bukeles kerkers zijn in de ogen van Trump een lichtend voorbeeld

De VS zetten tientallen Salvadoranen uit naar hun moederland, waar president Nayib Bukele ze spoorloos laat verwijnen.

lijk in een juridisch schemergebied gestort. García en haar zoons moesten wekenlang bellen met migratiekantoren en gevangnissen in de VS, voordat ze in april hoorden dat Irvin was uitgezet. Diezelfde maand besloot het gezin terug te keren naar het land dat ze vanwege bendege geweld ontvlucht hadden.

Terug in El Salvador werd de zoektocht voortgezet. Maar ook daar liep García continu tegen muren op. „De autoriteiten zeiden dat ze zouden verder zoeken, onder meer bij Interpol. We hoorden hier nooit meer iets van”, zegt ze met trillende stem.

Kilmar Abrego García

Wat zorgde voor een doorbraak in de zaak was het feit dat een inmiddels bekende naam op dezelfde uitzettingsvlucht als Irvin zat: Kilmar Abrego García. Na wereldwijde kritiek op zijn uitzetting deelde de Salvadoraanse president Bukele in juni een video, opgenomen in de gevangenis van Santa Ana, om te laten zien dat Kilmar nog leefde. Irvin was ook te zien op deze beelden. „Hij zat aan een tafel te eten. Hij at met zijn linkerhand. Het waren de eerste

beelden die ik van mijn zoon zag in maanden”, zegt García.

De vermoedens van de familie dat Irvin naar El Salvador was uitgezet, werden definitief bevestigd door de Amerikaanse nieuwssite Media404. Die publiceerden in juli een gehackte lijst met alle passagiers die op de deportatievlucht van 15 maart zaten, inclusief Salvadoranen, onder wie Irvin.

Met families van andere vermiste, uitgezette Salvadoranen stapte Irvins familie in augustus naar het Inter-Amerikaans Hof voor de Rechten van de Mens (IACHR) om opheldering te eisen over hun zonen. Dit hof droeg de staat in oktober per resolutie op „haar inspanningen te verdubbelen” om de verblijfplaats van Irvin te vinden. Twee dagen na het door het IACHR gestelde ultimatum, bevestigde de regering-Bukele op 20 oktober dat Irvin in Santa Ana gedetineerd zit.

Volgens René Valiente van Salvadoraanse mensenrechtenorganisatie Cristosal past de behandeling van Irvin in een breder systeem. „Het gaat hier om gedwongen verdwijning. Het grote verschil is vooral dat Irvins fundamentele rechten door twee landen, de VS en El Salvador, zijn geschonden.”

Salvadoranen die in eigen land worden gearresteerd, hebben zelden toegang tot de buitenwereld. Valiente: „Families hebben geen idee waar gevangenen zitten, hoe ze eraan toe zijn, of ze nog leven. Ze gaan alle instituties af, staan soms dagen voor gevangnissen in de hoop een glimp van leven op te vangen van hun geliefden. En de autoriteiten zwijgen in alle talen.”

Volgens Valiente is het beleid van de regering gericht op dehumanisering. „Autoriteiten, onder wie de president, zeggen openlijk dat mensen die worden opgepakt geen mensenrechten verdienen. Ze ontnemen hen al hun menselijke waardigheid en maken hen tot vijanden. Met die dehumanisering kan de staat het eigen veiligheidsbeleid verkopen.”

Sonia García heeft ondertussen maar één doel: „Ik wil mijn zoon terug. Dat is alles.”

„Hij had zijn straf er bijna opzitten

Sonia García moeder van Irvin Quintanilla

Een tijdreis per metro naar de antieke wereld

Twee nieuwe metrostations in Rome zijn tegelijk een stukje ondergronds archeologisch museum.

staat Angelica Puja, restaurateur bij het archeologisch park van het Colosseum, glunderend bij een fraai verlichte ruïne. „Dit was een ‘domus’, een Romeins woonhuis. Dat de familie welvarend was, valt af te leiden uit het thermisch complex dat bij het huis hoorde. Hier zie je de resten van een klein zwembad, met een stoombad eraansta.“ Ze heeft de gevonden voorwerpen op de site gerestoreerd en glimt van trots. „Je neemt de metro, en maakt een tijdreis naar de antieke wereld.“

Archeologen vonden ook ondergrondse sporen van de grote brand die het oude Rome in 64 na Christus trof, onder keizer Nero. In het ondergrondse metrostation vertellen 28 oude waterputten ook het verhaal van de tijd dat Rome nog geen aquaducten had voor de watervoorziening van de stad, maar de Romeinen voor hun dagelijks waterverbruik met emmers water bij putten gingen halen. Een aantal van die emmers zijn tentoongesteld.

Scherven van kruiken

In de waterputten zijn voorwerpen teruggevonden uit de periode tussen de vierde en de tweede eeuw

Een man loopt langs de archeologische vondsten in **metrostation Colosseum - Keizerlijke Fora**. FOTO REMO CASILLI/REUTERS

zerne lagen, wisten we nog niet", zegt Simona Moretta, wetenschappelijk verantwoordelijke voor de opgravingen, die tien jaar duurden.

Pas tijdens de graafwerken voor de nieuwe metrohalte werd het grote militaire complex (tweede en derde eeuw na Christus) ontdekt, dat soldatenbarakken, het huis van de legercommandant en een dienst-vleugel omvat. De kazerne werd voor de aanleg van de metrohalte eerst verplaatst, en vier jaar lang elders opgeslagen, om daarna op zijn vindplaats te worden heropgebouwd. De kazerne is gedecoreerd met 200 vierkante meter fresco's en 100 vierkante meter mozaïeken.

Beide nieuwe metrostations liggen op de metrolijn C, een strategische lijn van 29 kilometer lang, die de oostelijke en westelijke buitenwijken van Rome verbindt en dage-

bracht als de bron was opgedroogd, als een manier om de waterbron ritueel af te sluiten.”

Het tweede metrostation dat dinsdag onder massale belangstelling van de pers werd ingehuldigd, is dat van Porta Metronia, vlak bij de Aureliaanse Muur, een grote verdedigingsmuur die keizer Aurelianus in de derde eeuw na Christus liet bouwen. „Dat daar vlakbij de resten van een grote Romeinse legerka-

voor Christus, een bewijs dat ze eeuwenlang werden gebruikt. Op de bodem liggen scherven van kruiken, maar er werden ook stukken hertengewei en fallussen - een Romeins symbool van voorspoed - gevonden. „Het betreft rituele offers

Van het republikeinse tot het keizerlijke tijdperk, van de Middeleeuwen tot de Renaissance, tot aan de stadsvernieuwing van de 20ste eeuw: de grond onder Rome onthult een complexe archeologische gelaagdheid. De aanleg heeft 13 jaar geduurd, maar twee nieuwe ondergrondse metrostations, Colosseum - Keizerlijke Fora en Porta Metro-nia, bieden nu een unieke inblik in een stukje van dat bijzondere oude Rome, omdat ze tegelijk dienstdoen als archeologisch museum.

De keizerlijke fora, waarvan de resten bovengronds nog groten-deels te zien zijn, waren een complex van gebouwen, elk met een eigen administratieve, religieuze of juridische functie. In de metrohalte

TOEKOMSTPLAN GAZA

Vredesmacht Gaza: aarzeling overheerst nog

Veel landen zouden aan een vredesmacht willen bijdragen, zeggen ze, maar in werkelijkheid zijn ze huiverig voor Hamas.

Irith Fuks

AMSTERDAM

Goed nieuws voor het toekomstplan voor Gaza: „in zekere zin”, zei de Amerikaanse president Donald Trump maandag in The Oval Office, is de gewenste Internationale Stabilisatiemacht (ISF) al „aan de gang”. Trump schetste een beeld van „steeds meer landen” die al meedoen, en „zoveel troepen sturen als ik vraag”. Meer dan 59 landen zullen aan de Stabilisatiemacht bijdragen, aldus de president.

In werkelijkheid zijn deze landen heel wat voorzichtiger met hun toezeggingen dan Trump deed voorkomen. Negentien landen toonden wel interesse in het leveren van troepen, geld of logistiek, maar het grote obstakel blijft de mogelijkheid dat soldaten met Hamas in

aanraking komen. Geen enkel land wil betrokken raken bij directe confrontaties met Hamas of de ontwapening van de beweging.

Het Amerikaanse ministerie van Buitenlandse Zaken deed vorige week maandag een oproep voor de ISF, die tijdelijk de veiligheid in Gaza moet bewaken. De missie: grenzen bewaken, burgers beschermen, hulp verlenen en Gaza demilitariseren. Washington hoopt tienduizend militairen te verzamelen. Het verzoek ging onder meer naar Europese grootmachten als Frankrijk en Italië en landen met een moslimmeerderheid, zoals Azerbeidzjan en Indonesië.

Geen confrontatie

Deze dinsdag organiseren de Verenigde Staten een conferentie in Qatar om de omvang, samenstelling en commandostructuur van de ISF-missie te bepalen. Vijftientig landen sturen afgevaardigden.

Pakistan behoort tot de landen die wel willen bijdragen, maar geen confrontatie met Hamas willen aangaan. Indonesië meldde op 14 november al dat het bereid is om twintigduizend militairen te stu-

ren, maar uitsluitend voor gezondheidszorg en wederopbouw - niet voor de demilitarisering.

Azerbeïdžan gold eerst als een van de gegadigden, maar trekt zich nu terug zolang de structuur en het mandaat van de ISF onduidelijk blijven. Ook Cyprus, dat nauwe banden met Israël onderhoudt, toont interesse. Minister Constantinos Kombos (Buitenlandse Zaken) zei op 11 december in een interview

met Al-Monitor open te staan voor deelname, maar wil eerst meer duidelijkheid over het mandaat. Ankara lijkt ook bereid mee te doen, lieten Turkse functionarissen op 9 december weten. Maar de Israëlische premier Benjamin Netanyahu blokkeerde vanaf het begin Turkse militaire betrokkenheid.

De ISF maakt deel uit van fase twee van Trumps twintigpuntenplan, die voorziet in de demilitari-

Deze week werd in **Rafah** gezocht naar lichamen die twee jaar geleden onder het puin bedolven raakten. FOTO OMAR AL-QATTAA/AFP

sering van Hamas, de wederopbouw van Gaza en een Palestijnse interim-regering onder een internationale 'Vredesraad', voorgezeten door Trump. De ISF zou moeten helpen bij de transitie naar een hervormde Palestijnse Autoriteit die Gaza gaat besturen.

Maar behalve de stroeve tot standkoming van de ISF zijn er ook andere obstakels. Hamas weigert zich tot wapenafzet en zegt pas te willen demilitariseren als er een Palestijnse staat komt. Wel meldde *The Wall Street Journal* dat Hamas in het geheim aan Egypte heeft gezegd bereid te zijn zijn wapens onder toezicht van Caïro te deactiveren. En fase één is pas afgerond als alle lichamen van Israëliëse gijzelaars zijn teruggebracht. Het lichaam van Ran Gvili, de laatste gijzelaar, is nog niet teruggevoerd.

Dan de schendingen van het staakt-het-vuren. Volgens nieuws-site Axios reageerde de VS verontwaardigd dat Israël eerder deze week een Hamas-commandant doodde. Op 29 december bezoekt Netanyahu president Trump in Mar-a-Lago voor verder overleg over het twintigpuntenplan voor Gaza.

nrcwebwinkel >

Adviesprijs
329,00

229,-

Leverbaar
in wit
en zwart

AENO

Infrarood verwarming

- > Geschikt tot 30 m² met een laag energieverbruik
- > Eenvoudige installatie, vereist geen extra gereedschap
- > Zowel bevestiging aan de muur of vrijstaand op de vloer te plaatsen

Neem afscheid van traditionele verwarmingssystemen. Dit infrarood verwarmingspaneel van AENO maakt gebruik van infraroodtechnologie om de lucht en objecten in de ruimte te verwarmen, zonder lucht te verplaatsen en de luchtvochtigheid in de ruimte te verminderen. Net als de aangename warmte van de zon. Een verwarmingspaneel van de nieuwe generatie met energiebesparende en milieuvriendelijke verwarmingstechnologie, ontworpen om je comfort te verbeteren en geld te besparen. Deze AENO infraroodverwarming werd in 2023 bekroond met de prestigieuze Red Dot Award, in de categorieën "Verwarming en Klimaattechnologie" en "Slimme Producten", en combineert innovatie met elegantie.

Inclusief
stand en
muur-
bevestiging

reddot design award
winner 2023

Bestel nu > nrcwebwinkel.nl/verwarming

nrcwebwinkel

Adviesprijs
69,95

59,95

WARM ON BIKES

Fietswanten

Nooit meer koude handen tijdens het fietsen

> Zachte voering en waterafstotend materiaal

> Gemaakt van 10 gerecyclede plastic flessen

> Met reflecterende biezen voor zichtbaarheid

Altijd warme handen op de fiets, zonder gedoe met losse handschoenen. De fietswanten van Warm on Bikes zijn dé oplossing voor iedereen die ook in de winter comfortabel wil fietsen. Deze stijlvolle fietswanten hebben een zachte binnenkant die je handen heerlijk warm houden en zijn gemaakt van 10 gerecyclede plastic flessen. De buitenkant van de fietswant is volledig waterafstotend, zodat regen en kou geen kans krijgen.

Bestel nu nrcwebwinkel.nl/fietswanten

BijzondereZaken.nl

Zoek & vind alle zaken die bijzonder zijn!

Vakanties & Reizen
Europa
Scandinavië

De mooiste zeereis van
HURTIGRUTEN
Boek je natuurlijk bij

BBI TRAVEL
EXPERIENCE

HURTIGRUTEN
Noorse kust Expres

16-daagse bus- en treinreis Vanaf **€ 3951 pp***

*Vertrek op 7 september 2026. Incl. bus- en treintickets, verblijf aan boord en Nederlandse reisbegeleiding. Onder voorbehoud van drukfouten en/of prijswijzigingen.

www.bbi-travel.nl/hurtigruten | 050-3136000

Zaken & Transacties

Cursus Daytraden
675 ex btw 2e persoon half geld

Een Kus en Kerstknuffel

Originele reacties cursisten

- Succes-sleutel Discipline klinkt saai, maar ik heb ervaren hoe krachtig het werkt. Afwijken kostte me winst én rust. Sinds ik het plan volg, groeit mijn account stabiel. Discipline bleek uiteindelijk de echte sleutel tot succes.
- Oude zeeman! Sinds begin juni 122% rendement. Goede kerstdagen en met groet van een oud zeeman.

Cursusdata Hotel vd Valk Breukelen: vrij 19 dec, ma 29 dec en vrij 9 jan
Let op! U kunt snel winst boeken maar net zo snel verliezen lijden

www.robwessels.nl 010 519 21 15

Onderschepte zakjes fentanyl in de Verenigde Staten. FOTO ERIK S. LESSER/EPA

VS-VENEZUELA

Trump bestempelt illegale fentanyl als massavernietigingswapen

Het Pentagon mag nu dezelfde middelen inzetten als bij de bestrijding van chemische wapens.

Jorit Verkerk en
Tjarda van der Spek
AMSTERDAM

De Amerikaanse president Donald Trump heeft maandag een presidentieel decreet ondertekend dat illegale fentanyl bestempelt als „massavernietigingswapen”. Nooit eerder kreeg een verdovend middel die classificatie. Met het besluit maakt de regering-Trump van de strijd tegen de zogeheten „stille sluipmoordenaar”, die jaarlijks aan tienduizenden Amerikanen het leven kost, in één klap een vraagstuk van nationale veiligheid in plaats van een van volksgezondheid.

Gevolg van de gelijkstelling van fentanyl aan chemische, nucleaire en radiologische wapens is dat de Amerikaanse overheid verregaande bevoegdheden krijgt om de drugskartels achter de productie en distributie ervan te vervolgen en aan te pakken. Het ministerie van Defensie mag voortaan ondersteuningbieden aan opsporingsdiensten, en inlichtingendiensten kunnen middelen inzetten die normaal zijn voorbehouden aan de bestrijding van wapenproliferatie. „Illegale fentanyl is eerder een chemisch wapen dan een narcoticum”, staat in het decreet.

Eerder dit jaar bestempelde Trump drugskartels al als buitenlandse terroristische organisa-

ties, wat de weg vrijmaakte voor militair optreden. Sinds begin september zijn meer dan twintig luchtaanvallen uitgevoerd op vermeende drugsschepen in het Caribisch gebied en de Stille Oceaan, waarbij volgens de regering meer dan negentig doden vielen.

Nieuwe aanvallen
Het Amerikaanse leger voerde ook maandag nieuwe aanvallen uit. Drie boten werden vernietigd in internationale wateren in de oostelijke Stille Oceaan. Dat meldt Southcom, het commando van het Amerikaanse leger in de regio, op X. Bij die aanvallen zijn acht mannen gedood.

Illegale fentanyl is eerder een chemisch wapen dan een narcoticum

presidentieel decreet Trump

„Inlichtingen bevestigden dat de vaartuigen zich verplaatsten langs bekende routes voor drugs-smokkel in de oostelijke Stille Oceaan en betrokken waren bij drugshandel”, aldus het leger. Trump heeft geprobeerd de rechtmatigheid van de aanvallen, die door sommige juridische experts „buitengerechtigde executies” worden genoemd, te verdedigen. „Onze operaties in het Southcom-gebied zijn rechtmatig onder zowel het Amerikaanse als het internationale recht, en alle acties zijn in overeenstemming met het oorlogsrecht”, zei Pentagon-woordvoerder Kingsley Wilson eerder deze maand tegen verslaggevers.

Juristen zetten vraagtekens bij de rechtmatigheid van deze acties; openbaar bewijs dat de vaartuigen drugs vervoerden ontbreekt, inzittenden worden zonder eerlijk proces vermoord. Uit een peiling van Reuters en Ipsos blijkt dat een meerderheid van de Amerikanen tegen de dodelijke militaire operaties is, waaronder ongeveer een vijfde van Trumps eigen Republikeinse achterban. Desondanks dreigt de president ook met aanvallen op landdoelen in Venezuela, Colombia en Mexico.

Donroe-doctrine
In de recent gepubliceerde Nationale Veiligheidsstrategie stelt de Trump-regering dat het Amerikaanse buitenlandbeleid in toenemende mate gericht zal zijn op het herbevestigen van de Amerikaanse dominantie op het westelijk halfrond. Deze strategie wordt sinds Trumps aantreden in januari van dit jaar ook wel de ‘Donroe-doctrine’ genoemd, in een verwijzing naar de Monroe-doctrine van zijn voorganger twee eeuwen eerder.

President James Monroe duldde toen niet dat andere machten dan de Verenigde Staten (economische) invloed verwerven in Latijns-Amerikaanse landen die zich trachtten te onttrekken aan de greep van hun Europese kolonisatoren. Trump intensifieert dit beleid ten opzichte van zijn recente voorgangers. De aanvallen op de vermeende drugsbootjes worden door analisten gezien als een voorbode van Amerikaanse grondaanvallen op Venezuela, waarvan Trump heeft gezegd dat die binnenkort zullen beginnen.

BELANGENCONFLICT

‘Magnum stuurt voorzitter bestuur Ben & Jerry’s weg’

Niet alleen de voorzitter van het bestuur van Ben & Jerry’s moet opstappen, twee andere bestuurders worden ook weggestuurd.

Jorg Leijen
AMSTERDAM

In de ruzie tussen The Magnum Ice Cream Company en Ben & Jerry’s heeft de eerste partij de voorzitter van het onafhankelijke bestuur van het andere ijsbedrijf op non-actief gesteld. Twee andere bestuurders van Ben & Jerry’s moeten eveneens opstappen, zo meldt de *Financial Times* dinsdag.

Dat de verhoudingen aardig verhit zijn, bleek de afgelopen jaren al uit de verschillende rechtszaken die gevoerd werden tussen het ijsbedrijf en Unilever (de voormalig eigenaar van Magnum). Ben &

Jerry’s voelt zich gemuilkorfd in publieke uitingen die het bedrijf wil doen, onder meer over de situatie in Gaza.

De ijsmaker uit de Amerikaanse staat Vermont werd in 2000 overgenomen door Unilever. Met als voorwaarde dat het een eigen bestuur mocht houden dat zou gaan over zijn sociale missies. Volgens Magnum overtreedt Ben & Jerry’s deze grenzen regelmatig en ziet het

Afgelopen jaren werden verschillende rechtszaken gevoerd tussen het ijsbedrijf en Unilever

een nieuwe rechtszaak over deze kwestie met vertrouwen tegemoet. „Afgelopen tijd is Ben & Jerry’s steeds verder afgeweken van de ge-

maakte afspraken. Het is goed om de grenzen over waar het bedrijf wel en niet over gaat weer helder te krijgen”, zei Magnum-topman Peter ter Kulve eerder.

Magnum gaat wel over het aanstellen van bestuurders, en van dat recht heeft het bedrijf nu gebruik gemaakt om Anuradha Mittal aan de kant te zetten. De voorzitter van het onafhankelijke bestuur van Ben & Jerry’s zou een belangenconflict hebben door verschillende rollen bij het bedrijf. Mittal is ook betrokken bij de liefdadigheidsstichting van het ijsbedrijf. Wat het conflicterende belang precies is, is niet duidelijk.

Ben & Jerry’s-topman Jochanan Senf, aangesteld door Unilever, kondigde eerder aan onder meer een maximum termijn van negen jaar in te voeren voor bestuurders. Het betekent dat nog twee andere bestuurders, Daryn Dodson en Jennifer Henderson, moeten vertrekken.

CHINA

Varkensvlees Europa belast

AMSTERDAM

China voert definitief importheffingen in op varkensvlees uit de Europese Unie, maar de tarieven zijn wel verlaagd ten opzichte van wat het land in september nog van plan was. Zo zou de Nederlandse vleesfabrikant Vion heffingen krijgen 32,7 procent. Volgens persbureau ANP is dat 19,8 procent geworden.

De heffingen variëren tussen 4,9 en 19,8 procent - Vion krijgt dus de hoogst mogelijke heffing. Drie maanden geleden wilde China nog tussen de 15,6 en 62,4 procent gaan heffen. De heffingen vanwege ‘dumping’ van goedkoop varkensvlees op de Chinese markt zijn een reactie op de heffingen die de Europese Unie invoerde op elektrische auto’s uit China. (NRC)

POSTNL

Toch geen boete van 2 miljoen

AMSTERDAM

PostNL hoeft toch niet de boete te betalen die de Autoriteit Consument & Markt (ACM) enkele jaren geleden heeft opgelegd omdat het postbedrijf in 2019 onvoldoende brieven op tijd zou hebben bezorgd. Dat heeft het College van Beroep voor het bedrijfsleven (Cbb) dinsdag bepaald. PostNL was in beroep gegaan bij de hoogste bestuursrechter van Nederland. In 2022 had de rechtbank in Rotterdam een bezwaar van PostNL tegen die boete nog afgewezen. De ACM gaf PostNL de boete van 2 miljoen euro omdat het bedrijf in 2019 niet zou hebben voldaan aan de prestatieafspraken met diens opdrachtgever, het ministerie van Economische Zaken. Dat betwistte PostNL, het Cbb gaat daar nu in mee. (NRC)

nrc carrière > samen ambities waarmaken

nrc.nl/carriere

Metterwoon Vastgoed B.V., opgericht in 1974, is één van de grotere, particuliere vastgoedorganisaties in Nederland en daarnaast ook actief in Duitsland. De organisatie beheert woningen, winkels en bedrijfspanden. Het werkgebied in Nederland beslaat globaal de hele Randstad, met een sterke focus op Den Haag en Rotterdam. Binnen Metterwoon wordt door een betrokken team van ruim 90 medewerkers iedere dag gewerkt aan professionaliteit. De communicatielijnen zijn kort en er heerst een open en informele sfeer. Ons kantoor is gevestigd aan de Badhuisweg 108, 2587 CM Den Haag.

Heeft vastgoed voor jou weinig bouwkundige geheimen meer en wil je je steentje bijdragen aan onze gevarieerde vastgoedportefeuille, dan is Metterwoon op zoek naar jou!

PROJECTLEIDER BOUWKUNDE (M/V)

In deze rol, met doorgroeiemogelijkheden, ben je verantwoordelijk voor de vele bouwkundige facetten bij diverse (renovatie)projecten in onze vastgoedportefeuille.

De (secundaire) arbeidsvoorwaarden zijn uitstekend te noemen, waaronder een auto van de zaak!

Voor uitgebreide informatie over deze vacature, kijk op onze website: www.metterwoon.nl

Heb je vragen dan kun je altijd contact opnemen met ing. Patrick Doove (Hoofd Technisch Beheer), via 06-51229066

METTERWOON

BOOR kwaliteit in onderwijs

Voor Stichting BOOR zoekt Colourful People een Lid Algemeen Bestuur met profiel huisvesting. Als toezichthouder met een scherp oog voor huisvesting help jij richting te geven aan sterk, veilig en toekomstgericht onderwijs in heel Rotterdam.

Lid Algemeen Bestuur
met profiel huisvesting

Vind jouw managementfunctie via NRC Carrière.

Ga naar nrccarriere.nl/vacatures

nrc carrière >
samen ambities waarmaken

Colourful People
Voor meer informatie www.colourfulpeople.nl

'Het zou fijn zijn als meer mensen zouden snappen hoe geld werkt'

INTERVIEW **HANS STEGEMAN EN MARCEL ZUIDAM** HOOFDECONOOM EN CEO TRIODOS

Duurzame bank Triodos pleit voor een fundamentele herziening van de financiële wereld, en niet alleen uit duurzaamheidsoverwegingen. „Veranderingen gaan alleen maar de goede kant op als er ook goede ideeën liggen.”

Eva Smal

AMSTERDAM

Waar haalt de kleine Triodos Bank het lef vandaan? Wie het 23 pagina's tellende betoog van Triodos voor de hervorming van de financiële wereld leest, kan zich goed voorstellen dat die gedachte bij veel lezers opkomt. De bank, een van de duurzaamste ter wereld, gaat nog wat verder tegen de heersende mores in bankenland in dan het al deed.

Triodos schrijft onder meer dat het puur financieel speculeren aan banden moet worden gelegd, terwijl dat voor veel grote, internationale banken juist een belangrijke inkomstenbron is. De kleine Nederlandse bank wil daarnaast dat andere banken óók kleiner worden - en niet groter door bijvoorbeeld fusies en overnames, waar in Europa juist op wordt aangestuurd. Kleinere banken zorgen volgens Triodos namelijk voor meer stabiliteit. Ook is de bank voor het nemen van nuttige risico's: minder kapitaal naar weinig productieve hypotheek, meer naar mkb-leningen. En in tegenstelling tot andere banken is Triodos vóór de digitale euro, die bedoeld is als digitaal, door de Europese Centrale Bank uitgegeven alternatief voor contant geld.

Samengevat pleit Triodos voor een andere manier van betalen, een andere manier van financieren en een andere manier om risico's te beprijken. Waarom moet de financiële sector zo op de schop?

In het hoofdkantoor van Triodos aan het spoor in Driebergen leggen hoofdeconoom Hans Stegeman - medeauteur van het stuk - en bestuursvoorzitter Marcel Zuidam het uit. Steeds elkaar aanvullend, maar met de eerste het meeste aan het woord. Stegeman: „Dit is natuurlijk een deel van de geschiedenis van Triodos. Wij zeggen al 45 jaar dat we niet alleen duurzame projecten willen financieren, maar ook de financiële wereld willen veranderen. Maar we hadden voor dit laatste nooit echt een overkoepelend verhaal.”

Triodos koppelt in het pleidooi de gevolgen van klimaatverandering en de uitputting van de aarde nadrukkelijk aan de manier waarop de financiële wereld nu werkt. Namelijk: veel nadruk ligt op winsten op de korte termijn terwijl de langetermijngevolgen - klimaatverandering, verlies van biodiversiteit - niet op de afrekening staan.

Zuidam: „De gevolgen van klimaatverandering worden steeds zichtbaarder. Iedereen ziet dat hulpbronnen uit de aarde niet onuitputtelijk zijn.” Stegeman: „Het is gewoon niet houdbaar, wat we nu doen. Niet alleen vanwege de ecologische kant. Ook het financiële systeem. Door de risico's van steeds grotere banken. Door de opkomst van privaat geld, zoals stablecoins en crypto. En met verdergaande digitalisering.”

Zuidam wijst ook op de opkomst van *non-banking financial institutions*, partijen die krediet verstrekken, zoals pensioenfondsen en verzekeraars, die niet onder hetzelfde niveau van toezicht staan als banken. „Terwijl die partijen vervolgens wel heel verweven zijn met de 'gewone' financiële sector, omdat hun financiering weer van banken komt. En wat we leren van crises uit het verleden, is dat de verwevenheid een enorm systeemrisico is.”

Jullie pleiten onder meer voor de digitale euro, waar andere banken op tegen zijn. Waarom?

Stegeman: „Geld is een sociale relatie. Dat wij met geld kunnen betalen, komt doordat wij elkaar vertrouwen. Maar als je geen vertrouwen meer hebt in die relatie, dan gaat het mis. En we zien dat vertrouwen afnemen.

„Het allerbelangrijkste daarom is dat we mensen willen laten zien dat bijna al het digitale geld, geld dat op je rekening staat, privaat geld is. Dat geld wordt geschapen door private banken. Het is een claim op die private instelling. En omdat dat zo is, zie je dat er nu veel energie gaat naar het zekerstellen van dat geld. Door het depositogarantiestelsel. Door banken te verplichten buffers aan te houden.

„Maar wij zeggen: misschien is dat niet de beste manier om geld van consumenten veilig te stellen. Geld is voor een deel publiek goed. Dan moet dat geld ook in publieke handen zijn. Of in ieder geval ruim voldoende in publieke handen. En dat ontbreekt nu volledig. Omdat cash bijna niet meer bestaat. Dat is voor ons een belangrijke reden om te zeggen: er moet een publiek alternatief komen voor dat private digitale geld. En dan denk je natuurlijk aan de digitale euro.”

Door de Europese Centrale Bank wordt druk gewerkt aan hoe de digitale euro eruit moet gaan zien. De definitieve besluitvorming moet nog komen: komende week wil voorzitter Denemarken er mogelijk een klap op geven in de Europese Raad. In het Europees Parlement (EP) is de discussie nog gaande - recent pleitte een rapporteur voor een digitale euro in beperkte vorm, alleen offline. Maar vooralsnog lijkt er in het parlement wel een meerderheid te zijn voor een volledige digitale euro, ondanks tegenstand van banken en betaalinstellingen.

Als het EP instemt, zou dat betekenen dat er over een paar jaar offline, digitale euro's kunnen komen te staan op een pasje of de betaalchip van de telefoon. Daarmee zou je dan zonder internetverbinding in heel Europa moeten kunnen betalen, bij winkeliers maar ook à la een Tikkie. Daarnaast zouden er digitale euro's moeten komen te staan op een rekening, zoals er nu euro's gegarandeerd door je bank op je betaalrekening staan. Momenteel wordt gedacht aan een maximumtegoed aan euro's per persoon van 3.000 euro, zonder rentevergoeding.

Veel andere banken vrezen onder meer dat ze spaargelden kwijtraken, als het een optie wordt om geld veilig 'te stallen' bij de ECB in de vorm van digitale euro's.

Stegeman: „Wij denken niet dat dit een probleem is. We denken dat de digitale euro een keuze toevoegt voor klanten, en we weten dat marktwerking en alternatieven beter zijn voor klanten. En we denken dat banken een andere rol kunnen krijgen

in het systeem. De digitale euro moet vooral een rol krijgen bij betalen. Sparen kan dan nog steeds bij private banken.”

Zuidam: „Het is uiteindelijk een afweging van de consument. Laat ik mijn geld bij de ECB staan, of ga ik sparen bij een commerciële bank waar ik rente krijg?”

Stegeman: „Nu zit in het systeem ingebakken dat banken minder risico's nemen, gezien de kapitaaleisen, liquiditeitseisen. Daardoor is er een hang naar minder risico's nemen.

„Als je nu een keuze krijgt tot volledig risicovrij geld stallen, bij de ECB. Dan zou je banken de ruimte kunnen geven wat meer risico's te nemen. Om in plaats van hoge hypotheek wat meer het mkb te gaan financieren. Dát zou weer heel goed zijn voor de transformatie die moet plaatsvinden, voor energie, voor biodiversiteit. Omdat bij mkb dat soort transformaties plaatsvinden.”

Naast de andere manier van betalen, pleit Triodos voor meer investeringen die daadwerkelijk iets opleveren in de reële economie.

Wat bedoelen jullie ermee, dat sommige investeringen niets opleveren?

Stegeman: „Eigenlijk alles wat tot prijsinflatie leidt: hogere prijzen, zonder dat er iets verandert in de economie. Doordat er iets wordt doorverkocht, of herverpakt, tegen een hogere prijs. Die hogere prijs moet gefinancierd worden - en die financiering is dan een niet-productieve investering. „In het financiële systeem loopt er dan ergens een schuld op, en komt er meer geld ergens op een rekening te staan. En dan wordt er ook ergens wel rendement gemaakt. Dat is een niet-productief rendement. Wat wij zeggen: elke investering moet in ieder geval een verandering opleveren. Het moet iets doen in de economie. Iets van waarde toevoegen.”

Zuidam: „Maar eigenlijk moet er nog een slag bovenop: wij vinden dat zo'n investering regeneratief moet zijn. Namelijk iets moet herstellen. Dus wij als Triodos investeren in een ecologische boer of een megabatterijfabriek. Want ja, oliewinning is ook productief, maar tegelijk destructief: de maatschappelijke waarde is negatief.

„Dat is wel echt een probleem, want we zien dat veel banken nog steeds heel veel fossiele industrie financieren. En dan hoor je vaak: ja dat doen we, maar we praten wel met die partijen om oliewinning af te bouwen. Nou, dat wordt niet gestaafd door de feiten. De financiering aan de fossiele

industrie neemt wereldwijd nog steeds toe.”

Stegeman: „Het blijft ook aantrekkelijk om fossiel te financieren. Want, en dat brengt ons op het laatste hoofdpunt waar we voor pleiten: de gevolgen van fossiele energie blijven gebruiken, zijn niet direct voelbaar, het geeft geen directe schade - en die risico's worden dus ook niet in de prijs verwerkt. We voelen wel een beetje verantwoordelijkheid, maar die schuiven we toch af. Door in dialoog te zijn, door te *engagen*, door wel te zeggen dat je er als financiële instelling over nadenkt.”

Het argument dat banken daarbij geven is vaak: fossiel is nu eenmaal onderdeel van de economie. En wij financieren die economie.

Stegeman: „Dat is natuurlijk wel een hele luie gedachte. Als je wilt dat de financiële sector voortrekker is en nuttig is, dan moet je meer doen. En dan hoor je ook nog vaak: ja, als wij het niet doen, doet een andere partij het wel. En dan zou je als financier rendement laten liggen, als je die lening niet geeft aan een oliebedrijf.

„Dat klopt, en daarom zijn we er ook voor dat er regels komen, van overheden, die verduurzaming verplichten, duidelijkheid verschaffen en ervoor zorgen dat schade ook een prijs krijgt. Het zou uiteraard het beste zijn voor het financiële systeem, als de reële economie op die manier wordt gereguleerd. Maar dat ontslaat je niet van de morele verplichting als financier om zelf na te denken.”

Recent is vooral druk op financiële instellingen om zich minder te richten op vergroening, vooral vanuit de Verenigde Staten. Hoe hoopvol zijn jullie dat het weer de andere kant op gaat, zoals jullie bepleiten?

Stegeman: „We proberen het gehele financiële systeem te adresseren, maar ik heb niet de illusie dat dit nu aan de andere kant van de oceaan veel impact zal hebben.”

Zuidam: „Maar wij zijn echt optimistisch, dat het maakbaar is. Het systeem dat we nu hebben, hebben we immers ook met elkaar gemaakt.”

Stegeman: „De wereld is hard aan het veranderen, zien wij. Je hebt nu de AI-bubbel, dat is een soort stuip trekking, denken wij, van het huidige financiële systeem, waarin iedereen de risico's al jaren ziet toenemen. En één ding weten wij: er zijn altijd maar een paar momenten in de geschiedenis waar de veranderingen op eens heel snel gaan. En die veranderingen gaan alleen maar de goede kant op, als er ook goede ideeën liggen. Zo zie ik dit wel een beetje.”

Naast enveloppen naar collega-banken, gaan ook exemplaren van het Triodos-pleidooi naar toezichthouders en naar politici - vooral bij Stegeman zit bij die laatste groep duidelijk een opvoeddrang. „Toezichthouders roepen natuurlijk ook dat het nu niet goed gaat. Maar die zijn wel vrij machteloos hierin. Omdat de politiek er totaal geen probleem in ziet. Ik was echt verbaasd dat de afgelopen maanden het hele financiële systeem totaal geen rol speelde. Dat politici er eigenlijk niet zoveel van af weten. Dus ik hoop dat zij dit ook lezen. En er iets van opsteken.”

En tot slot hoopt Triodos ook een breder publiek tot lezen te krijgen. Stegeman: „Het zou heel mooi zijn als er in ieder geval meer begrip is, wat geld doet en wat geld eigenlijk is, en hoe zo'n financieel systeem werkt.

„Het zou heel fijn als meer mensen dat zouden snappen. En dat ze daardoor ook snappen dat ze met hun geld invloed kunnen hebben op het systeem. Want dit werkt alleen als klanten, mensen, zich drukker gaan maken over wat hun geld doet. Want als zij zich niet druk gaan maken, gaat een bank zich ook niet druk maken.”

Het drukken van een 20-eurobiljet in Portugal. Vanwege het afnemend belang van contant geld pleit Triodos voor introductie van een digitale euro. FOTO PEDRO NUNES/REUTERS

Marcel Zuidam (links) en Hans Stegeman. FOTO GIJS DE KRIJFF

Triodos koppelt in het pleidooi de gevolgen van klimaatverandering en de uitputting van de aarde nadrukkelijk aan de manier waarop de financiële wereld nu werkt

Overleden

Overleden

Wilhelmina Cora
Margaretha Hupkes

Ineke

* 24 mei 1940
De Steeg

† 16 december 2025
Wijk bij Duurstede

vrouw van Jan Bernard Boone

Wijk bij Duurstede: Jan en Colinda
Jan
Kobus
Inez

Bilbao: Sebastian en Nina
Jon Ander en Maider
Ainize
Data
Deme
Ana

Het afscheid van Ineke vindt plaats op maandag 22 december om 10.30 uur in de Grote Kerk aan de Markt te Wijk bij Duurstede.

Er is ochter in de kerk gelegenheid schriftelijk te condoleren.

Na het afscheid is er tot 13.00 uur gelegenheid de familie te ontmoeten.

We gaan haar later op de dag in familiekring begraven in De Steeg.

Correspondentieadres:
Van der Donk Uitvaartbegeleiding
t.a.v. Familie Boone
Wilhelminastraat 20, 3961 AH Wijk bij Duurstede

Na een mooi en vol leven, de laatste jaren strijdend tegen een oneerlijke ziekte, hebben we hem in liefde laten gaan

Wim Sluijter

Utrecht
16 augustus 1950

Teteringen
13 december 2025

Rinel Marijnissen
Jeroen en Armanda

Berbel en Floris
Elize, Thijn, Olivier

De afscheidsdienst wordt gehouden op vrijdag 19 december om 15.30 uur in de aula van uitvaartcentrum Oranjestede DELA, Tuinzigtlaan 41 in Breda.

Na een blijmoedig gedragen langdurige periode van afnemende krachten is mijn lieve, eigenzinnige man en onze vader rustig ingeslapen

Ruud Michielsen

Vogelwaarde,
22 september 1951

Den Haag,
8 december 2025

Martha Michielsen - van der Flier
Marian (in liefdevolle herinnering)
Joost

De crematieplechtigheid heeft inmiddels in besloten kring plaatsgevonden.

Correspondentieadres:
Engelen & Spoor Uitvaartverzorging
T.a.v. M. Michielsen - van der Flier
Benoordenhoutseweg 279
2596 BJ Den Haag

Wij leerden fier rechtop te staan

Mijn lieve schat
heeft haar regenboog gevonden

Willemien Ruygrok

Ridder in de Orde van Oranje-Nassau

Bergen,
30 maart 1951

Heemstede,
11 december 2025

Uit aller naam:
Nathalie Bienfait, Pyppa

De uitvaartdienst vindt plaats op vrijdag 19 december om 12.00 uur in de Doopsgezinde Kerk, De Grote Vermaning, Frankestraat 24 in Haarlem. Aansluitend heffen we daar het glas om haar leven samen te vieren.

De crematie is in besloten kring.

We vinden het fijn als je één onverpakte bloem meeneemt. Parkeren kan in parkeer-garage De Kamp en De Appelaar.

*Graag laten weten of je komt via
afscheidwillemienruygrok1@gmail.com*

Colofon familieberichten

Opgave van een familiebericht
Een familiebericht kunt u opgeven via nrcadverteren.nl/familieberichten of een e-mail naar familieberichten@nrc.nl

Afdeling familieberichten
Bereikbaar op telefoonnummer: 020-7553052 (ma t/m vr 08.30 uur - 17.00 uur) of via e-mail: familieberichten@nrc.nl

Sluitingstijden
Dinsdag t/m zaterdag tot uiterlijk 14.00 uur op de dag vóór plaatsing. Voor plaatsing op maandag uiterlijk vrijdag 16.00 uur.

Geluk, emotie, herinnering

Op een eenvoudige, snelle en zekere manier uw familiebericht samenstellen en plaatsen in NRC

nrcadverteren.nl/familieberichten

nrc
WOENSDAG 17 DECEMBER 2025

Sport 29

DE GELIJKMAKER

Kun je als vrouw veilig hardlopen in de publieke ruimte?

Veel vrouwen voelen zich onveilig tijdens het hardlopen. Dat leidt tot 'zelfdisciplineren'. Zonder ruggensteun zal dat niet veranderen.

Danielle Pinedo (danielle.pinedo@nrc.nl) doet verslag van haar persoonlijke zoektocht naar de positie van vrouwen in de topsport.

Gone for a run, een filmpje van nog geen anderhalve minuut, begint onschuldig. Een jonge vrouw gaat hardlopen. Ze ritst haar fleecvest dicht en stopt AirPods in haar oren. Via de bebouwde kom rent ze naar een weiland dat uitkomt op een smal bospad, met aan weerszijden begroeiing. In de verte doemt een bruggetje op. Hé, staat daar een man met een hoodie? Langzaam loopt de vrouw naar de brug, om vlak ervoor het tempo op te schroeven. Ze kijkt de man in het voorbijgaan niet aan, maar de kijker ziet hoe hij haar nakijkt terwijl ze haar weg naar de bewoonde wereld zoekt. Dan verschijnt een tekst in beeld: „Twee op de drie vrouwen zijn tijdens het hardlopen wel eens lastiggevallen. 92 procent maakt zich zorgen over de eigen veiligheid. Zeg niet langer dat vrouwen moeten zorgen voor hun veiligheid. Maak een eind aan gendergerelateerd geweld.” Die 92 procent komt uit een enquête van Adidas onder 4.500 jonge vrouwen in negen landen. Het andere cijfer komt uit een enquête van de universiteit van Manchester onder zo’n vijfhonderd vrouwen die regelmatig in die omgeving hardlopen. De cijfers lijken op een trend te wijzen, maar het gaat niet om uitgebreid kwalitatief onderzoek - waarover straks meer. Cathy van Ingen, hoogleraar kinesiologie aan de Canadese Brock University, maakte *Gone for a run* ter gelegenheid van een nationale actiedag in Canada tegen gendergerelateerd geweld. Het filmpje verscheen eerder deze maand op sociale media, waarna het veel werd gedeeld. Zo’n vijftigduizend mensen hebben het bekeken, vertelt Van Ingen, wier vader in Nederland geboren werd. De reacties noemt ze „heel ontroerend en een beetje overweldigend”. De beelden roepen volgens Van Ingen veel herkenning op bij vrouwen. De onzekerheid als ze iemand passeren die zich verdacht gedraagt. Het aanpassen van looproutes, om veiligheidsre-

denen. „Een paar vrouwen vertelden dat hun hartslag omhoogschoot bij het zien van het filmpje. Sommigen zijn woedend dat ze niet ongestoord kunnen hardlopen. Anderen merkten op dat veiligheid niet alleen hún verantwoordelijkheid is. Weer anderen deelden verhalen over intimidatie, aanranding of achtervolging. ‘Is er ergens een veilige plek voor ons’, schreef een vrouw die op klaarlichte dag werd aangerand tijdens het hardlopen in een woonwijk.” Ik moest denken aan de berichten, afgelopen voorjaar, dat vrouwen in meerdere gemeenten tijdens het hardlopen op hun billen werden geslagen (of erger) door jongens op fatbikes, die daarvan beelden op sociale media plaatsten. Een jonge vrouw, Isabel, vertelde bij *RTL Nieuws* dat twee jongens haar ook na de ongevraagde aanraking bleven lastigvallen - het was nog licht, er waren veel mensen op straat. „Ze kwamen achter me aan en riepen dingen naar me. Ik heb keihard tegen ze geschreeuwd en ben met een sprint van ze weggevlucht.” Later meldde ze het incident bij de politie. *Zeg niet tegen vrouwen dat ze moeten zorgen voor hun eigen veiligheid* De Amsterdamse politie zei de incidenten destijds serieus te nemen. In een filmpje op Instagram vertelde een agent dat „keihard” werd gewerkt aan het onderzoek naar de gemelde incidenten. Hij riep vrouwen op aangifte te doen. Ook de politie in Meppel plaatste een oproep op de eigen Facebookpagina. Hoeveel arrestaties zijn er verricht? Heeft de politie maatregelen genomen om te voorkomen dat vrouwen tijdens het hardlopen worden lastiggevallen? Zoals in Surrey, een graafschap in Zuidoost-Engeland, waar afgelopen zomer een pilot werd gestart met vrouwelijke politieagenten, die als lokaas jогden om mannen te kunnen betrappen. Het leverde in een maand tijd achttien arrestaties op, maar leidde ook tot kritiek: had de politie niet wat beters te doen? Ik verwacht niet dat die aanpak in Nederland navolging krijgt. In Amsterdam hebben zich dit jaar veertig hardloopsters gemeld die ongevraagd werden

aangerakt door bestuurders van fatbikes, vertelt een woordvoester van de hoofdstedelijke politie. Dat heeft tot „geen of vrijwel geen” aanhoudingen geleid. Dat komt doordat fatbikes geen kenteken hebben, zegt ze, en slachtoffers de bestuurder vaak alleen van de achterkant zien. „Maar de zaken zijn nog steeds in behandeling, we beschouwen dit als een groter onderzoek.” In Utrecht meldden zich tussen januari en april zes vrouwen die door jongens op fatbikes werden aangerand, vertelt een woordvoerder van de plaatselijke politie. „We hebben het serieus opgepakt, maar het blijkt moeilijk om door te rechercheren. Je kunt niet willekeurig jongens met zwarte hoodies - vaak het signalement - van de straat trekken.” Een woordvoerder van de politie Noord-Nederland vertelt dat tien vrouwen tussen eind maart en begin april aangifte hebben gedaan, nadat ze werden lastiggevallen aan de zuidkant van Meppel. De oproep op de Facebookpagina van de politie Meppel stimuleerde vrouwen naar voren te komen. „Vijf minderjarigen zijn aangehouden. Ze zijn weer op vrije voeten, maar blijven verdachten. Het dossier ligt nu bij het OM.” Ik bel met Corina van Doodewaard, senior onderzoeker aan de hogeschool Windesheim, die meewerkt aan mondiaal kwalitatief onderzoek naar de ervaringen van vrouwen die hardlopen in de publieke ruimte. Aan de studie, die in 2027 moet verschijnen, doen 22 onderzoekers in veertien landen mee. Vrouwen worden individueel of in groepsverband geïnterviewd en houden enkele maanden een dagboek bij over hun ervaringen tijdens het hardlopen. Waarom ervaren ze bepaalde routes als onveilig? Van Doodewaard startte de eerste gesprekken met hardloopsters in een periode dat er veel aandacht was voor de veiligheid van Nederlandse vrouwen: enkele maanden na de incidenten met de fatbikes, en enkele weken na de moord op de 17-jarige Lisa uit Abcoude. Als ik vraag wat haar het meest is bijgebleven uit de eerste gesprekken, zegt ze: „Hoe vanzelfsprekend het voor vrouwen is om aan zelfdisciplineren te doen. Ze mijden onveilige tunnels, dragen een tracker bij zich om te kunnen worden opgespoord, en laten het thuisfront weten als ze vertrekken.” Het klinkt verstandig, maar ik moet ook denken aan de boodschap in *Gone for a run*: zeg niet tegen vrouwen dat ze moeten zorgen voor hun eigen veiligheid. Als er niets verandert, is dat wel wat we blijven uitdragen.

Peter Wennink tijdens de presentatie van het Rapport Wennink.
FOTO ANP

Rapport Wennink: goede diagnose, foute oplossing

Het klopt dat we vastlopen in regels en overleg. Maar Wennink stelt vooral méér regels en overleg voor, zien *Bart Burggraaf* en *Lex Hoogduin*.

Nederland gelooft in polderen. Wat ooit begon als een noodzakelijke samenwerking rond water-beheer is uitgegroeid tot een bestuursstijl waarin elk probleem wordt beantwoord met een nieuw polderdelft, een commissie of een coördinatiestructuur. Het rapport De Route naar Toekomstige Welvaart van Peter Wennink sluit naadloos aan bij die traditie.

Wat begint als een heldere diagnose, eindigt als een technocratisch polderplan dat de illusie voedt dat de overheid de economie kan vormen en sturen.

De productiviteit stagneert, de infrastructuur loopt vast in juridisering en trage procedures en het vertrouwen in de overheid daalt. Maar de voorgestelde remedies zijn variaties op één thema: meer sturing. Een overheidsge-stuurde investeringsagenda. Een nationale investeringsbank. Een nieuw innovatieagentschap. Versnelde besluitvorming voor projecten die door de staat als strategisch zijn aangewezen. En inzet op vier domeinen die, zo stelt het rapport, onze economische toekomst moeten bepalen.

Het is Draghi in de polder. Zijn rapport wordt in Nederland vertaald naar een binnenlandse overlegarchitectuur vol nieuwe instituties, programma's en coördinatietfels.

Daarmee keert een oude reflex terug: de maakbare economie. De overtuiging dat de staat, als zij voldoende analyseert, selecteert

en organiseert, kan bepalen waar de waarde van morgen ontstaat. Maar innovatie ontstaat uit duizenden onvoorspelbare beslissingen van ondernemers, onderzoekers en investeerders. Daarom is het riskant om vier strategische domeinen aan te wijzen. Het zijn verdeigbare keuzes, maar het hadden net zo goed vier andere kunnen zijn.

Een kernvoorbeeld van de fout in de denklijn is de behandeling van vergrijzing. De oplopende kosten van de verzorgingsstaat worden gepresenteerd als een natuurwet die alleen kan worden opgevangen met extra groei en publieke investeringen. Maar vergrijzing is niet alleen een inkomstenprobleem; het is vooral een uitgavenprobleem. Een kleinere, gerichtere verzorgingsstaat zou de druk op groei juist verlagen.

Het rapport laat opvallend weinig ruimte voor de diversiteit van een robuuste economie. De nadruk ligt sterk op hoogproductieve sectoren, maar laagproductieve sectoren en bijbehorende arbeidsmigratie zijn essentieel. Ze maken producten betaalbaar, diensten toegankelijk en carrièrekeuzes mogelijk. Dat vraagt om ruimte, niet selectie. Maar juist hierin miskent Wennink de marktdynamiek.

Netcongestie wordt gebruikt als argument voor meer centrale sturing en fiscale steun voor industrie, maar dat is een verkeerde lezing van het probleem. De grootste wettelijke belemmeringen zijn de afgelopen jaren al versoepeld, de knel zit nu vooral in uitvoering.

In het onderwijs vraagt Wennink om meer centrale sturing, maar dat miskent dat scho-

len al vastlopen in bureaucratie. Dat erkent het rapport, maar stelt vervolgens als oplossing meer van hetzelfde voor.

Op de arbeidsmarkt kiest Wennink voor een voorzichtige vorm van flexibiliteit aan de contractkant, met een grotere rol voor het sociale zekerheidsstelsel. Of dat leidt tot echte dynamiek, of vooral tot een zwaarder en complexer stelsel, blijft onbesproken.

„Klap op klap”, „vijf voor twaalf”). Daarnaast zou je denken dat de drie maanden die hij daarvoor van staatssecretaris Vincent Karremans kreeg deze partij nu goed uitkomen bij de huidige formatiegesprekken. De vraag doet zich voor of dit rapport de VVD, Nederlandse ondernemers/aandeelhouders, Nederland of juist Europa verder moet helpen.

Hans Soetekouw Amsterdam

LEZERSREACTIES

RAPPORT-WENNINK

Visieloos bestuur

Na jaren van visieloos bestuur ligt hier de kans voor een economisch sterk en doorontwikkeld Nederland. We hebben geen tijd meer voor flauwe formatie-spelletjes. Met het rapport-Wennink als regeringsprogramma en een extraparlamentair kabinet voor de uitvoering trekken we Nederland uit het slop. Het kan wel!

Alex Hulshoff Goirle

Onverdiend verdienvermogen

Peter Wennink roept om het gaspedaal nog meer in te drukken op weg naar die betonnen muur vlak voor ons. Zullen we onze creativiteit, inventiviteit en menselijkheid inzetten voor echte vooruitgang, in plaats van het stupide immer meer van hetzelfde? Die van eenvoud, solidariteit, inzicht, geweldloosheid en mededogen? En pijn leren verdragen in plaats van die door te schuiven naar onze kinderen?

Theo Koster Giethoorn

Ondernemersstandpunten

De adviezen van de heer Wennink lijken goed in het straatje van de VVD te passen omdat het de nagezichte ondernemersstandpunten herhaalt, inclusief de onheilsboodschap. „Klap op klap”, „vijf voor twaalf”). Daarnaast zou je denken dat de drie maanden die hij daarvoor van staats-

secretaris Vincent Karremans kreeg deze partij nu goed uitkomen bij de huidige formatiegesprekken. De vraag doet zich voor of dit rapport de VVD, Nederlandse ondernemers/aandeelhouders, Nederland of juist Europa verder moet helpen.

Hans Soetekouw Amsterdam

Geen business case

Meer welvaart willen we natuurlijk allemaal wel. Maar bereiken we die ook door de staat grote investeringen te laten doen? De meeste economen zouden zeggen: nee, dat zorgt er alleen maar voor dat er slechtere investeringsbeslissingen genomen worden dan de markt zou nemen. Als er een business case zou zijn voor de projecten die Peter Wennink voorstelt, waarom zijn er dan geen private investeerders voor te vinden? Is het wel slim om de belastingbetaler en de pensioengerechtigde voor maar liefst 187 miljard euro risico's te laten nemen die private investeerders blijkbaar niet willen lopen?

Otto Barten Amsterdam

Bart Burggraaf is partijleider van de rechts-progressieve partij Vrij Verbond.
Lex Hoogduin is voorzitter van het Mises Instituut Nederland.

DE RECHTSSTAAT

Feiten over asielmigratie dreigen zinloos te worden

Doen feiten er nog toe? Of wordt de publieke opinie definitief bepaald door percepties, selectief versterkt door (sociale) media? Ik begon hier aanvankelijk welgemoed aan een stukje over de berg aan misinformatie over asielmigranten die in de publieke opinie rondgaat.

Alleen, 'asielmigratie' is een code-woord voor cultuurstrijd en vooral voor veiligheid geworden. Inmiddels vermoed ik dat de sfeer nu zo verhit is dat de realiteit er nauwelijks meer toe doet. Het gaat nu om 'beleving', aangewakkerd door het uitvergrooten van incidenten. Met dank aan 25 jaar Wilders die de mensen daarmee graag „een hart onder de riem komt steken”. Of hebben 'de media' te weinig tegenspel geboden door de leuzen en incidenten onvoldoende te checken? En zo de 'AZC weg ermee'-campagne aangejaagd, die nu door het land rolt?

Kan een journalist überhaupt nog wel opruiming houden onder de fabels en frames waar 'de mensen zorgen' over hebben? Ik twijfel er aan. Emoties, algoritmen en 'beeldvorming' zijn dominant in de publieke sfeer. Eén op één nagepraat door politici die meedeinen op de golven. Zo ontstaat er een media-politieke lus waarin emoties en mispercepties feiten verdringen. Maar moeten racisme en discriminatie dan écht de verplichte uitkomst zijn?

Laten we de verondersteld bovengemiddeld criminele (jonge) azc-migrant eens onder de loep nemen. Die onze midstanders, conducteurs en 'huwbare dochters' zouden bedreigen. Op zich is dat gevoel een uiting van een algemeen instinctief afweermecanisme tegen alle buitenstaanders. Evolutionair wortelt het in 'wij' versus 'zij', wier vreemde cultuur, geloof, gewoonten de gevestigde groep per definitie afkeurt. De Grieken duiden deze groep ooit aan als *barbaroi* aan; letterlijk onverstaaenbare brabbelers. In de moslimwereld heten ze *kafir*, ongelovigen, wat ook héél erg schijnt te zijn. Ingebakken vreemdelingenvrees inspireert tot nationalisme, tribalisme, racisme, die dan als incidenten de media halen. Laat ik er hier even de Nederlandse-Marokkaanse spits Ahmed El Azzouti bijhalen, die bij SV Spakenburg-Kozakkenboys na twee doelpunten „AZC weg ermee” kreeg toegeschreeuwd. Immers, niet 'van hier' dus opzouten graag. Nu is El Azzouti geboren in Waddinxveen, dus wél 'van hier', maar dat doet er niet toe. We zijn collectief terug op het schoolplein, waar culturele reflexen en de grote bek de toon zet. 'AZC weg ermee' is een sjibbolet geworden, een *me-me* zeggen we nu, een wachtwoord dat radicaal rechts bindt.

Hoe zit het nu met die azc's waar 'de mensen zorgen over hebben'? Dat hangt er dus helemaal van af of je wil accepteren dat overal waar mensen zijn er ook criminaliteit voorkomt. Wie die gedachte al te veel vindt is niet voor rede vatbaar, vind ik. Relevant is of de criminaliteit onder de nieuwe groepen ernstiger is dan 'onze' criminaliteit - die er dus al was. Nu kennen asielmigranten crimineel gedrag: zwart rijden, winkeldiefstal, geweld, agressie, etc. Deels zijn hun slachtoffers andere asielmigranten. Maar deels ook niet. Criminaliteit onder asielmigranten, zo blijkt uit WODC-onderzoek, is een probleem van een kleine minderheid. En het is niet groter dan onder de autochtone bevolking. Uit de registraties blijkt dat 97 procent van asielmigranten door de politie 'nooit' van een misdrijf is verdacht. Bij 'incidenten' op de woonlocaties (agres-

sie, vernieling, suïcide, dreiging) is 11 procent betrokken. 89 procent dus niet. Van alle honderd strafrechtelijk verdachten in 2021 woonden er 2,6 in een azc. In totaal is het probleem niet groter dan onder de rest van de bevolking, zeker niet als je corrigeert voor de oververtegenwoordiging van jonge mannen. Ook interessant - asielzoekerscentra zaten nooit eerder zo vol als nu, toch nam het aantal strafrechtelijk verdachten juist af. De groep overlastgevers gaat dus niet op en neer met de instroom, wat je best had kunnen verwachten. En naar het nu lijkt, zelfs niet met de verblijfsduur in zo'n centrum. Sterker, het aantal verdachtenregistraties daalde in 2024 met 13 procent.

Overigens hebben de veelbesproken 'veiligeladers', de groep met een lage asielkans, geen onevenredig aandeel in de overlastgroep. Dat is ook tegen de beeldvorming in.

Azc's zaten niet eerder zo vol, toch nam het aantal strafrechtelijk verdachten af

Van zedenmisdrijven wordt 1 procent verdacht - en een verdenking is nog geen veroordeling. Azc's lijken voorsnog relatief vreedzame gemeenschappen, waarvan gemiddeld genomen weinig criminaliteit uitgaat. Lokale pieken daarin meegenomen. En de oorzaken zouden simpel kunnen zijn. Onzekerheid, stress, gebrek aan perspectief, privacy en frustratie over te lange procedures. Anders gezegd: een azc in je omgeving verandert maar weinig aan het gemiddelde leefklimaat.

Folkert Jensma is juridisch journalist en schrijft tweewekelijks over de rechtsstaat.

Commentaar

RAPPORT-WENNINK

Formerende partijen moeten breder kijken om welvaart te behouden

J uist op het moment dat de VVD aanschoof bij de formatie om met verkiezingswinnaars D66 en CDA te gaan praten over een regeerakkoord, verscheen vorige week vrijdag de langverwachte Nederlandse vertaling van het rapport-Draghi. Oud-ASML-topman Peter Wennink presenteerde die dag *De route naar toekomstige welvaart*, een na de val van het kabinet-Schoof door demissionair minister van Economische Zaken Vincent Karremans (VVD) bestelde visie op de Nederlandse economie.

En toeval of niet, Wennink levert met zijn rapport ongeveer één-op-één de mogelijke inbreng van de liberalen in een nieuwe coalitie. En niet alleen van de liberalen: D66 en CDA hebben al een deel van Wenninks agenda in hun basisdocument opgenomen. Wenninks wil is zo bezig wet te worden. De vraag is of dat de juiste route is.

Vooropgesteld: Wenninks rapport levert een grondige analyse én aanbevelingen die (deels) hout snijden. Net als Draghi dat deed voor Europa, constateert Wennink dat Nederland vast is gelopen. Dalende productiviteitsgroei, te veel regels en een tekort aan investeringen maken dat de huidige welvaartsstaat op middellange termijn onhoudbaar zal zijn. De verwachte economische groei de komende jaren is te laag om alles van te betalen. Daarom

moeten er maatregelen genomen worden om die groei te verhogen. Om dat te bereiken bepleit Wennink stevig ingrijpen van de overheid, liefst met een meerderheidskabinet. Dat mogen D66, CDA

en VVD in hun oren knopen. Een nieuw kabinet moet een regeringscommissaris Toekomstige Welvaart benoemen, die onnodige regels moet gaan schrappen om zo meer ruimte te maken voor ondernemerschap.

Ook moet er 151 tot 187 miljard euro aan kapitaal (publiek en priva't) gemobiliseerd worden om de broodnodige innovaties los te trekken en in te zetten op vier belangrijke toekomstgerichte thema's: digitalisering en AI, *life sciences* en biotechnologie, veiligheid en weerbaarheid en energie- en klimaattechnologie. Wennink levert er een actieplan bij met daarin 51 concrete projecten waarin geïnvesteerd kan worden.

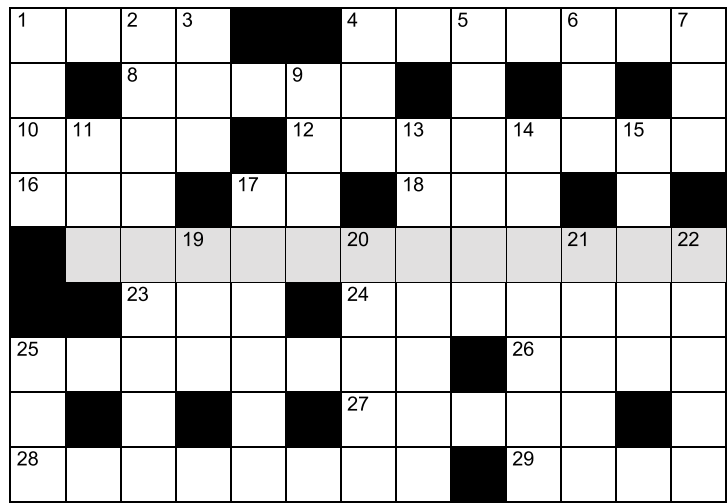
De overvolle Nederlandse economie is er een die moet kiezen in schaarste. Schaarste in ruimte, schaarste in arbeid, schaarste in stikstofruimte en CO₂. Ook Wennink heeft zijn prijs: laagbetaalde arbeid in de schoonmaak, slachterijen en uitzendbureaus moet wijken voor hoogbetaalde alternatieven. Er moet meer gestuurd worden op studiekeuzes (meer bèta, minder alfa). En de sociale zekerheid moet worden aangepakt om hem te kunnen behouden, stelt Wennink.

En daar wringt het. Het rapport ademt de sfeer van een klassieke werkgeverslobby. Dat is Wennink zelf niet aan te rekenen: hij was 's lands meest succesvolle bestuursvoorzitter. Wie hem om een rapport vraagt, kan uittekenen welke visie daaruit rolt.

De formerende partijen doen er daarom goed aan breder te kijken. Bijvoorbeeld naar het rapport van de Studiegroep Begrotingsruimte. Dat deelt de analyse van Wennink, maar komt met andere oplossingen. Zo kunnen de oplopende kosten voor de vergrijzing in de hand gehouden worden door in de uitgaven te schrappen. Ook adviseren de ambtenaren te kijken of de lasten op arbeid omlaag kunnen ten gunste van hogere lasten op consumptie, kapitaal en vermogen.

Dat doet al meer recht aan de veelvormigheid van de Nederlandse welvaartsstaat. die met zijn complexe samenhang van deelbelangen inderdaad het beschermen waard is. Dat er gekozen moet worden om dat te garanderen is ook evident. Dat de pijn die dat oplevert evenredig verdeeld moet worden, zou dat ook moeten zijn.

IN HET MIDDEN

Meer puzzels van Studio Steenhuis op steenhuispuzzels.nl

Vul in en ontdek wie of wat er midden in het nieuws staat

Horizontaal: 1. Een keer akkoord 4. '___ grote stijger in Top 2000' 8. Be-treunde Derk van de Moscow Times 10. Muzikale monologen 12. Maakte jacht op Swiebertje 16. Dieptepunt uit de Indiase keuken 17. Technische Re-cherche 18. Computernetwerk 23. Sna-vel 24. Educatieve familie van de bier-fiets 25. 'Trump bestempelt ___ als mas-savernietigingswapen' 26. De pratende auto van Knight Rider 27. Hoofd voor over je lijf 28. Ouderwetse kijkdoos 29. Invalmogelijkheid

Verticaal: 1. Van ___, van Jumbo naar HE-MA 2. Zet je hopelijk op het juiste spoor 3. Hierin heb je het naar je zin 4. K-k-koud 5. Literatuur voor Polanski en Abram-ovitsj 6. Actieve verhouding 7. Handvat 9. ___ Umar, columniste 11. ___, wat lief...! 13. Zorgt voor een plek op de parkeer-plaats 14. Stiekeme stapper 15. Steve ___, aartsrivaal en landgenoot van Sebastian Coe 17. Zit in een armatuur 19. Net over 20. Iconische rol van Warren 21. Tochtig gebouw 22. Een vaag idee 25. Vjèze ___, De Jeugd van Tegenwoordig

Oplossing puzzel 16 december. Horizontaal: 1. KAP 4. TAXATIES 10. PLASTIC 12. AAN 13. OMSK 14. MAGISTER 16. PET 17. BED 18. JEDI 22. BIRO 23. MND 24. DSM 27. RAADSLID 29. CIAO 30. LEE 31. CURACAO 32. TOENDRAS 33. TIN **Verticaal:** 1. KPOP 2. ALMERIA 3. PASTORALE 4. TIMER 5. ACADEMICA 6. AAI 7. TASJE 8. IN-TERDICT 9. SIRI 11. SK 15. ED 19. BODEN 20. INDUS 21. ND 22. BRUT 25. SAAI 26. MOON 28. SED 29. CA **In het midden:** ROB REINER

Lezers zijn de auteurs van deze rubriek. Een Ikje is een persoonlijke ervaring of anekdote in maximaal 120 woorden. Insturen via ik@nrc.nl

WINKELWAARDE

Voor het kerstgeschenk dit jaar mag je wat uitzoeken in de speciale kerstgeschenken webshop. Alle producten die je kan uitzoeken worden door mijn internationale collega zorgvuldig door Google gehaald om de winkelwaarde van de producten op te sporen. Wanneer aan de collega wordt gevraagd waarom ze dit doet, antwoordt ze: „I try to be Dutch.”

Karina Pigeaud

COLUMN
FRITS ABRAHAMS

'Meathead' is niet meer

H oewel hij later terecht een reputatie kreeg als filmre-gisseur, zal ik me Rob Rei-ner vooral blijven herin-neren als 'Meathead'. Dat was de scheldnaam die zijn 'schoonvader' Archie Bunker hem gaf in de sitcom *All in the Family* uit de jaren zeventig, voor mij nog altijd de leukste tv-serie die ik ooit zag.

Het creatieve brein achter deze serie, Norman Lear, had de scheldnaam overge-nomen van zijn vader die hem in boze buien zo noemde. 'Lulhannes', zou je in het Nederlands zeggen.

Op YouTube zijn nog steeds gemakke-lijk de hoogtepunten te vinden. Ik kan de kennismaking van Archie met zijn schoonzoon, Michael Stivic, zeer aanbe-velen. Terwijl Archie hem misprijzend be-ziet, zegt Stivic: „Dus u bent meneer Bun-ker.” „Dat heb je goed gezien”, reageert Archie, die even later in elkaar krimpt van de pijn als Stivic hem een te ferme hand-druk geeft. Daarmee is de toon van de se-rie gezet. Hoewel ook Archies vrouw Edith (Jean Stapleton) als goedwillende huisvrouw een belangrijke rol speelt, is de moeizame verhouding tussen de rechtse, conservatieve Archie en zijn linkse, idea-listische schoonzoon de as van deze serie. Tussen hen woedt een cultuuroorlog die toen al typerend was voor het geestelijke klimaat in de VS. De Vietnamoorlog woed-de, zwart Amerika eiste zijn rechten op.

L ear maakte beide partijen belache-lijk: zowel de soms schijnheilige deugdzaamheid van links als de botte bekrompenheid, op het racistische af, van rechts. Hij kon zijn grappen volop putten uit de dagelijkse realiteit. Zo laat hij Archie en zijn schoonzoon samen tv kijken. Stivic wil graag een programma over luchtvervuiling zien, maar Archie kiest voor een voetbalwedstrijd. Hij blijkt gefascineerd door een zwarte speler. „Moet je die spook zien rennen”,

schreeuwt hij uit, „dat zit in hun bloed.” Stivic: „Wat bedoel je nou?” Archie: „Ze hebben het geërfd van hun voorouders, die moesten ook rennen in de jungle met zo'n tijger in hun nek.”

Carroll O'Connor als Archie en Rob Rei-ner als 'Meathead' waren briljant in hun rol. Reiner kortte teksten in en toonde al regie-aspiraties. Later, toen hij genoeg kreeg van zijn beroemdheid als 'Mea-thead', ging hij verder als regisseur.

Ook in het gewone leven bleek hij een linkse, activistische figuur - reden voor ex-president Obama om nu de moorden op Reiner en zijn vrouw Michele openlijk te betreuren. Hun 32-jarige zoon Nick wordt verdacht als dader, hij was een drugsverslaafde, maar leek juist de laatste jaren weer in het reine te zijn gekomen

Trump wijt de moord op Reiner en zijn vrouw aan diens woede en 'geestverlammende ziekte'

met zijn vader, die hem ook betrok bij en-kele filmproducties.

Rob Reiner was sterk tegen Trump ge-kant. Die maakt dan ook meteen van deze moordpartij gebruik om op zijn Truth So-cial-platform te verklaren dat dit alles „naar verluidt te wijten was aan de woede die hij anderen bezorgde door zijn enor-me, onverzettelijke en ongeneeslijke aan-doening aan een geestverlammende ziek-te die bekendstaat als TRUMP DERANGE-MENT SYNDROME”.

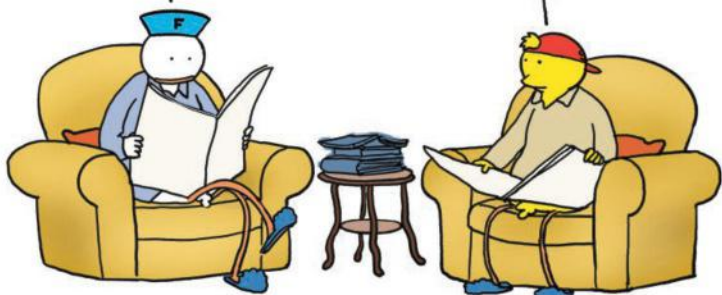
Trump voegt eraan toe dat Reiner meer paranoïde werd naarmate „de regering-Trump haar doelstellingen en verwach-tingen van grootsheid overtrof en de Gouden Eeuw van Amerika nabij is, mis-schien meer dan ooit tevoren”.

Zelfs Archie Bunker had het niet uit zijn bek kunnen krijgen.

FOKKE & SUKKE
LEZEN LEKKER DE PAPIEREN KRANT

'HALLUCINEREN' IS
WOORD VAN HET JAAR

AH! VANWEGE
MARJOLEIN FABER
NATUURLIJK!

RGVT

nrc > puzzels

Crux: kleine kruiswoordpuzzel voor grote denkers

Speel alle puzzels op nrc.nl/puzzels

SUDOKU

		5		3			2	
								3
					2	6	4	
	8					5	3	
		1		5				4
					4			
6								1
		9			7	8		
2					1			

Meer puzzels en boeken van Peter Ritmeester op pzzl.com

Plaats de cijfers 1 tot en met 9 zo in het dia-gram dat elk cijfer precies één keer voor-komt in elke rij, kolom, de negen vetomran-de 3x3 vakken, én de vier grijze 3x3 vakken.
© Peter Ritmeester PZZL.com
Rechts: de oplossing van gisteren.

6	2	3	5	1	8	9	4	7
8	7	5	2	4	9	1	3	6
1	4	9	6	3	7	2	8	5
2	8	1	3	7	4	6	5	9
5	6	7	9	8	2	3	1	4
9	3	4	1	6	5	7	2	8
7	9	2	8	5	3	4	6	1
4	5	6	7	2	1	8	9	3
3	1	8	4	9	6	5	7	2

De ambivalente boodschappen van 'Avatar'

'FIRE AND ASH': DEEL
DRIE VAN JAMES
CAMERONS FILMEPOS
PAGINA C2-3

Cultuur

FILM & SERIES

Niels van der Laan en Jeroen Woe bij 'Eva'.
BEELD BNNVARA

'Even tot hier' in het zonnetje gezet bij 'Eva'

W e zijn zo gewend dat we op televisie mogen meekijken in kastelen en andere logementen, dat de Zwaluwenberg een beetje tegenviel. Op dit Gooise landgoed hield informateur Kianne (49) een slaapfeestje opdat kandidaten Dilan (48), Rob (38) en Henri (43) en elkaar beter zouden leren kennen. Ideale reality-tv, *Formatie Vol Liefde*. Maar de camera's mochten er niet in, dus moesten we het aan de verbeelding van de Haagse duiders overlaten.

Zwaluwenberg is niet zo gezellig, wist Marleen de Rooy te vertellen bij *Eva* (NP01). Kille kamers, de krappe bedden slapen niet lekker. Oud-politicus Jeroen Dijsselbloem noemde het bij *Pauw & De Wit* (NP01) juist een sfeervol Engels landhuis: „Het hangt helemaal vol met foto's van prins Bernhard - dat bevordert de sfeer ook. En een grote lamp met allemaal geweren. En 's avonds een klein glaasje whisky.” Biefstukje, chocolademousse, vulde politiek verslaggever Elodie Verweij aan. Geklust was er ook. Henri zei dat ze een „goed vloertje” hadden gelegd.

Tussen Rob en Henri zat het wel goed, dacht De Rooy: „*Love is in the air*”. Doel van het logeren was vooral om Dilan erbij te krijgen. Ze was verkouden, had veel thee gedronken, maar was niet uit bed gevallen, zo vertelde ze. 's Ochtdens hadden de drie in py-jama koffie gedronken, dacht Marleen de Rooy. Maar toen zaten we gelooft ik al in haar fantasie.

Is een minderheidskabinet met drie partijen wel een goed idee? Oud-politicus Arend Jan Boekestijn vond van niet bij *Pauw & De Wit*, gezien de wankele wereldorde. Niels van der Laan en Jeroen Woe zeiden hetzelfde in *Even tot Hier* (zaterdag, NP01).

In hun zaterdagavondshow hadden ze al vaker Dilan onder vuur genomen wegens haar weigering om Jesse (39) erbij te halen. Door poppetjes op een weegschaal te zetten, hadden ze aangetoond dat een coalitie van Dilan, Rob, Henri en Jesse het meest stabiele middenkabinet opleverde. Toen ze poppetje Jesse weghaalden en poppetje Joost erbij zetten, viel de weegschaal om naar rechts. Sterk was hun IPO-index, waarmee ze middels stemgedrag uitrekenend welke partijen de grootste „inhoudelijke programmatische overlap” hadden - een term van Dilan. Met JA21 erbij kwamen ze op 68 procent overlap; met PvdA op 69 procent. Het beste zou een brede linkse coalitie werken: 76 procent overlap en ook nog genoeg zetels.

D e twee cabaretiers van *Even tot hier* werden maandag in het zonnetje gezet bij *Eva* omdat ze waren verkozen tot Mediapersonen van het Jaar. Ze hebben net een succesrijk winterseizoen afgesloten. Met gemiddeld 2,7 miljoen kijkers was *Even Tot Hier* het best bekeken tv-programma. Het is dan ook een ideaal zaterdagavondprogramma. Met een toegankelijke quizvorm neemt het duo de nieuwswEEK door. Zo pik je ook nog iets mee van wat je gemist heb. Soms zou ik willen dat ze scherper of verrassender waren. Maar de laatste tijd ben ik hun gematigde toon en vaste routines juist gaan waarderen. Wanneer je de hele week tegen de televisie hebt geschreeuwd, wanneer je ziek bent van de wereldzorgen, dan kun je bij *Even tot hier* even uitblazen. Gegoten in een satirische nieuwswiz in een knusse omgeving wordt de wereld weer te behappen.

Niet in de laatste plaats door de ludieke acties voor vaak zelfbedachte goede doelen waarmee ze de uitzending afsluiten. Hun veertiende seizoen eindigde met een inzameling van accordeonist Oleg Lysenko voor ambulances voor Oekraïne, die drie miljoen euro opleverde. Tranen op het podium. Zo ging ik met een warm Mies Bouwman-gevoel naar bed, al had ik weer niets gegeven.

Wilfred Takken

Jake Sully (Sam Worthington) en Lo'ak (Britain Dalton) in 'Avatar: Fire and Ash'.
FOTO 20TH CENTURY STUDIOS

De verwarrende ecopolitiek van 'Avatar'

ACHTERGROND **POLITIEK IN FILM** De eerste 'Avatar' riep zeer uiteenlopende reacties op: van blauw geschminkt activisme, tot conservatieve woede. Iedereen zag wat ze wilden zien. Dat geldt ook voor de vervolgen. Waarom is de politiek van 'Avatar' zo verwarrend?

Tristan Theirlyncx
AMSTERDAM

I n februari 2010 droegen Palestijnse activisten opeens blauwe schmink, lendendoeken en vlechtенpruiken. Sciencefiction-film *Avatar* was net uitgekomen en hard op weg de succesvolste film aller tijden te worden. De Palestijnen die wekelijks begtoogden bij een blokkade van het Israëlische leger bij Bil'in, op de Westelijke Jordaanoever, zagen hun situatie weerspiegeld in het lot van de Na'vi: de blauwe aliens die zich de naar grondstoffen hongerende mensheid van het lijf moesten zien te houden in *Avatar*. Foto's gingen de wereld over: blauw op de barricade, met Palestijnse vlaggen, en plastic zakken over het hoofd tegen traangas.

Maar anderen zagen heel andere boodschappen in *Avatar*: de film zou racistisch zijn, anti-Amerikaans, een belediging voor het leger, eco-fascistisch. Zelfs een ruimte-opera over seksuele impotentie. Het werd een interpretatiecircuit op de opiniepagina's. *Avatar* was een „ideologische rorschachtest”, schreef *The Chicago Tribune* in 2010: iedereen zag er zijn eigen politieke denkbelden, angsten en frustraties in. Bij het uitkomen van deel drie van het filmpes - *Fire and Ash* - is de vraag wat de politiek van *Avatar* en regisseur James Cameron is. Waarom leest men zo veel in de film? En waarom zijn delen twee en drie een stuk conservatiever geworden?

Amnesie

Voor het geval u aan veelvoorkomende *Avatar*-amnesie lijdt: nog één keer de plot. Het jaar is 2154. De aarde is in ecologisch verval, alle grondstofreservoirs zijn leeg geschaapt. Een militaris-

tische multinational daalt neer op de maan Pandora om het zeldzame mineraal *unobtainium* (on-verkrijgbarium) te ontginnen. Dat ten koste van de inheemse Na'vi: vredelievende, langgerekte smurfen die natuurgod Eywa aanbidden. De gehandicapte ex-militair Jake Sully krijgt de opdracht de Na'vi te infiltreren in een 'avatar', een nagemaaikt lijf van een Na'vi. Maar hij wordt verliefd. En keert zich tegen de mensheid.

James Cameron wilde met *Avatar* niet alleen vermaak, maar ook een boodschap brengen. Eerder dit jaar zei hij nog tegen entertainmentvakblad *Variety*: „Ik heb het maken van de *Avatar*-films de afgelopen 20 jaar voor mezelf gerechtvaardigd, niet op basis van hoeveel geld we ermee verdienden, maar op basis van de hoop dat het iets goeds zou kunnen doen.”

Dat goeds? De ideeën die Cameron al zijn hele carrière uitbouwt. Camerons films zijn altijd kritisch geweest op autoriteit, oorlogsvoering en kapitalisme. *Aliens* (1986) draaide om de hebzucht van het kwaadaardige Weyland-Yutani: een supranationaal megabedrijf dat hele ruimteschepen offert aan bloeddorstige, maar potentieel winstgevend xenomorph-aliens. In *Terminator* ontkeent techbedrijf Cyberdyne Systems een AI-apocalyps nadat het kwaadaardige kunstmatige intelligentie heeft ontwikkeld. In *Avatar* wordt Pandora bedreigd door het bedrijf RDA.

Ben je een autoriteitsfiguur in een Cameron-film? Dan eindig je in de lava of met een gat in je buik. Helden zijn personages die in opstand komen tegen onderdrukking. En zichzelf daarbij vaak opofferen - zie *Terminator 2*, *Titanic*, *The Abyss* en *Avatar*. Dat zijn meestal vrouwen - vaak moeders - die een natuurlijk reservoir van kracht, moed en opofferingsgezindheid aanboren om de weke man te redden. Ook de hoogspanning tussen technologie en mens, en de behandeling van

de natuur door de mens keren telkens terug.

Met *Avatar* kwam de focus vooral te liggen op die natuur: het voorkomen van exploitatie en uitbuiting. Met zijn verhaal over een grondstofhongerige mensheid reageerde Cameron deels op de Amerikaanse oorlogen in Irak en Afghanistan. Maar vooral op de groeiende dreiging van klimaatverandering.

Met de vervolgen bouwde hij de klimaatthema's uit. In 2019 zei hij dat de *Avatar*-vervolgen „klimaatbewuste thema's” hebben. De passieve reactie van de mens op klimaatverandering vergeleek hij met de film *Thelma and Louise*. „We rijden met 90 mijl per uur recht op een kloof af, met de radio luid en het dak open.”

Avatar: The Way of the Water (2022) en *Fire and Ash* (2025) spelen zich zestien jaar na deel één af. Wij „luchtmensen” zijn terug op Pandora. Ditmaal zijn we uit op chemicaliën in de hersens van intelligente ruimtewalvissen, die mensen het eeuwige leven kunnen bezorgen. Het is aan Jake, Neytiri, hun kinderen en een Na'vi-waterstam om de (pacifistische) walvissen te redden. De films zijn samen een zesenhalf uur lange aanklacht van de walvisvaart. Jake maakt het op gegeven moment wel erg letterlijk als hij zegt dat de „luchtmensen” Pandora „kapot zullen maken” zoals ze dat met hun eigen planeet hebben gedaan.

Na verschijning van *Avatar: The Way of the Water* riep tijdschrift *Time* Cameron in 2023 uit tot één van de honderd meest invloedrijke mensen op het gebied van „echte klimaattie” bij bedrijven. Deels omdat *Avatar2* uitsluitend met zonne-energie gemaakt werd, en de catering volledig veganistisch was. Maar het kwam óók door de thematiek van de films: over „de gevaren van onverantwoorde grondstoffenwinning en milieuschade”, aldus *Time*. Cameron wil niet alleen een miljard verdienen, hij wil ook de wereld redden.

Oergodin

Maar waarom bevatten de films dan zoveel tegenstrijdige boodschappen? Vooral de nieuwe films, *The Way of the Water* en *Fire and Ash*, mixen een progressieve eco-moraal, met een zeer conservatieve maatschappelijke moraal: *MAGA in space*.

Neem de Na'vi: ze mogen dan een *godin* aanbidden, maar hun eigen maatschappelijke organisatie is patriarchaal, met mannelijke stamhoofden en traditionele genderrollen. Jake Sully vordert zijn kinderen als een generaal uit de jaren vijftig: „*You disobeyed a direct order!*” Zijn echtgenote, die in deel één nog fier was, wringt de handen, maar spreekt hem nooit openlijk tegen. Na'vi-vrouwen zijn zestien jaar na deel één vooral hysterisch of overmand door emotie.

En er zijn meer tegenstrijdigheden: oorlogsvoering is zowel probleem als oplossing, net als de mensheid. De Na'vi zijn tot in detail gebaseerd op talloze échte inheemse volkeren, maar ook generiek en pijnlijk afhankelijk van de hulp van wit-

te Amerikaan Jake Sully.

Het komt niet doordat Camerons politieke opvattingen zijn veranderd. Dit jaar noemde hij de herverkiezing van Donald Trump als Amerikaanse president nog „angstaanjagend”, „ziekmakend” en „alsof je keer op keer naar een auto-ongeluk kijkt”. Het lijkt er meer op dat Cameron zoveel mogelijk met zijn publiek meebuigt, zodat hij zijn kernboodschap kan blijven doorgeven. Zoals hij bij *Variety* zei: „Ik denk dat *Avatar* een Trojaans paard-strategie is: het lokt je naar een film of serie die vermaak biedt, maar die vervolgens op een bepaalde manier je hersenen en je hart beïnvloedt.”

Zoals de mensheid in de films een 'avatar' nodig heeft om bij de Na'vi binnen te dringen, zo heeft James Cameron een avatar nodig om het grote publiek te bereiken. En die avatar moet wel op de kijker lijken. Want wie geeft straks om de Na'vi, als niemand zich met ze identificeert?

Dat is de reden dat de Na'vi zo generiek en westers zijn, dat ze gereed moeten worden door een Amerikaan (onze avatar). En zelfs dat ze borsten hebben, want Na'vi-vrouwen moeten ook sexy zijn, bleek uit een interview van Cameron met *Playboy*: „Vanaf het allereerste begin, zei ik: 'Ze móét *tits* hebben’, ook al slaat dat nergens op, omdat haar soort, de Na'vi, geen placentale zoogdieren zijn.” Zo kom je wel op tal van verschillende interpretaties.

Het is ook de reden dat de films conservatiever zijn geworden. Met een geschat budget van 400 miljoen dollar is *Avatar: Fire and Ash* een van de duurste films ooit. Hij moet meer dan een miljard dollar opbrengen om winst te maken (en om de geplande vervolgen te financieren).

Cameron weet dat hij afhankelijk is van een megapubliek en dat publiek is rechtser geworden sinds de eerste *Avatar*, die uitkwam aan het begin van de Obama-jaren. De wereld verschoof, en dus de Na'vi ook. Zodat Cameron zijn kernboodschap kan blijven versterken: we moeten de aarde voor een ecologische ramp behoeden.

'Avatar: Fire and Ash' voelt als een herhaling van zetten. FOTO 20TH CENTURY STUDIOS

Precies dezelfde 'Avatar', nog drie minuten langer

Recensie Sciencefiction

Avatar: Fire and Ash. Regie: James Cameron. Met: Sam Worthington, Zoe Saldana, Stephen Lang, Oona Chaplin, Sigourney Weaver, Jack Champion. 195 minuten. ●○○○○

Coen van Zwol
AMSTERDAM

S pektakelkoning James Cameron is de Cecil B. DeMille van onze tijd, maar ik vrees dat niemand hem nog de waarheid durft te zeggen. Als in: „Jim, *Avatar: Fire and Ash* is exact hetzelfde als je vorige film, alleen drie minuten langer.”

Of wil Cameron gewoon niet meer luisteren? Hij is immers onfeilbaar. Flashback naar 1997, toen de filmpers zich te buiten ging aan snedige metaforen over ijsbergen en zinkende oceaanstomers bij de tewaterlating van *Titanic*. Die film boekte de hoogste recette ooit. Sci-fi-epos in 3D *Avatar* was in 2009 volgens velen te onwerkelijk om echt aan te slaan. Hij overtrof het record van *Titanic*. Vervolgfilm *Avatar: The Way of Water* zou in 2022 dan toch echt Camerons Waterloo worden. Waren de Na'vi, de nobele blauwe eco-krijgers van de maan Pandora, niet alweer vergeten? Nee dus: ze bleken zo hardnekkig als Smurven en *The Way of Water* scoorde een recette van ruim 2,4 miljard dollar.

Dus bezet James Cameron nu plek 1, 3 én 4 op de mondiale filmlijst. Maar of dat automatisch betekent dat *Avatar: Fire and Ash* dit matige bioscoopjaar gaat redden? Drie uur en een kwartier is echt veel te lang voor een herhaling van zetten.

Samenvattend: nemesis kolonel Miles Quaritch, overleden in deel één, werd in deel twee geüpload in het lijf van een Na'vi - krijger en jaagt sindsdien wrokkig op held Jake Sully, een gewezen marinier die de witte redder van de Na'vi werd en trouwde met hun prinses. De mensheid vervuult in zijn honger naar grondstoffen en het klier-vocht van de Tulkun - pacifisti-

sche walvissen die de Na'vi dienen als waterscooter en drijvende loungebank - de maan Pandora vanuit een industriële hel. De Na'vi leven daarentegen in diepe harmonie met een gehoorzame natuur en communiceren in organische neontempels met de moedergodin en hun voorouders.

Nihilistische zandpiraten

Sully en zijn gezin zijn al twee films ondergedoken in een vreedzaam vissersdorp. Nieuw in *Fire and Ash* zijn de inheemse hulp-troepen die kolonel Quaritch ron-selt om ze te vangen: nihilistische zandpiraten van voodoo-heks Varang, een en al gesis, rollende ogen en stomende brouwsels. Varang had een verhaal kunnen zijn, maar helaas: Quaritsch windt haar danig op met zijn machtige vuurwapens, coupleert haar namens de mensheid in het gareel en daarna is het uit met haar *agency*.

Dus wordt het weer Sully versus Quaritsch, die soms weifelt en vermoedelijk als *Star Wars*’ Darth Vader ooit alsnog voor de goede zaak zal kiezen. Hij heeft namelijk een biologische zoon, Spider, die door Sully werd geadopteerd - lang verhaal, Sully adopteerde ook de kloon van Sigourney Weaver. Als Sully en zijn gezin in een lachwekkend zwak gescripte opening Spider terugbrengen naar de mensenwereld, valt Varang aan en begint de vertrouwde routine. Dus: wervelende, maar onoverzichtelijke 3D-veldslagen te land, ter zee en in de lucht. Iemand die wordt achtervolgd, gevangen, bevrijd. Een ander die wordt gevangen, bevrijd, achtervolgd. Een techno-armada maakt zich ten slotte op voor genocide, met veel actie in een zinkend schip - Cameron kan *Titanic* maar moeilijk van zich afzetten.

Verhaallintjes over schuld, vaderissues en identiteit komen niet uit de grondverf in deze verrassend fantasieloze vertoning. Als het stof optrekt, resteert een berg dode mensen, dieren en Na'vi is het epos geen centimeter opgeschoten. De schurken en helden staan klaar voor een vierde ronde, Cameron kan zijn film dus gerust nog een keer overdoen.

CLOSE-UP

De scène uit 'When Harry Met Sally...', waarin Sally (Meg Ryan) een neporgasme demonstreert. FOTO ANP/PHOTO12

Die ene scène uit 'When Harry Met Sally...'

Er zijn filmscènes die je nooit meer van je netvlies krijgt. Eén ervan is het geweldige moment dat Meg Ryan in een volle New Yorkse diner luid een orgasme faket in romkom *When Harry Met Sally...* (1989) van acteur en regisseur Rob Reiner. Afgelopen zondag werden Reiner en zijn echtgenote Michele Singer Reiner dood gevonden in hun huis. Hun zoon Nick is gearresteerd op verdenking van de moord. Terwijl Hollywood rouwde om de maker van films als *A Few Good Men*, las ik over de ontstaansgeschiedenis van *When Harry Met Sally...* in een boek over romkomkoningin Nora Ephron, die een Oscarnominatie kreeg voor het scenario. De komedie blijkt voor Reiner enorm persoonlijk. En de beroemde restaurantscène illustreert perfect dat het talent van een goede regisseur niet alleen bestaat uit een eigen visie, maar ook uit het samenbrengen van de juiste mensen en het geven van ruimte. De ontstaansgeschiedenis van *When Harry Met Sally...* begon in een theehuis mid-jaren tachtig, waar Reiner bij Ephron een idee pitchte voor een filmscript over een advocaat. Ze vond het niet bijster interessant, maar de anekdotes en blunders die Reiner en zijn producent Andy Scheinman tijdens de rest van de lunch opdisten over liefde, seks en hun vrijgezellenbestaan waren wel een eyeopener.

Bij een volgende vergadering werd Ephron enthousiast van een ander filמידetje dat Reiner opperde, over twee mensen die bevriend worden na het beëindigen van hun eerste belangrijke relatie. Maar ze „besluiten om geen seks te hebben, want dat zou de vriendschap verpesten. Waarna ze seks hebben en dat de relatie verpest”, althans zo omschrijven Ephron en Reiner het in een duo-interview in 2017. Ephron besloot er een script op te baseren en modelleerde mannelijke hoofdperson Harry naar Reiner. Het karakter van Sally modelleerde Ephron naar haarzelf.

Zij stelde dat elke vrouw weleens een orgasme faket, hij reageerde zoals Harry: 'Niet bij mij'

Reiner en Ephron werkten veel samen aan het script. De iconische orgasme-scène kwam tot stand doordat Reiner aan Ephron vroeg iets te delen over vrouwen wat de meeste mannen niet weten. Zij stelde dat iedere vrouw weleens een orgasme faket, waarop Reiner reageerde zoals Harry later doet in de film: 'Niet bij mij'. Hij riep zes willekeurige vrouwen van zijn kantoor bij zich en vroeg hun wat ze vonden van Ephrons opmerking. Hun antwoorden overtuigden hem.

Toen ze later met acteurs Meg Ryan en Billy Crystal het script doornamen stelde Ryan voor niet uit te leggen dat vrouwen orgasmes faken, maar het te demonstreren. Al snel volgde het idee om dit op een ongepaste, publieke locatie te doen, zoals Katz's Delicatessenzaak in New York. Waarop Crystal opperde dat een van de andere klanten zou kunnen reageren met „*I'll have what she's having!*” Reiner vroeg vervolgens zijn eigen moeder, Estelle Reiner, om de klant te spelen. Wat de opnames van de film, waarin Reiner Ryan aanspoorde haar fake-orgasme nog uitbundiger te spelen door dit zelf voor te doen, behoorlijk ongemakkelijk voor hem maakten.

Niet alleen de ontstaansgeschiedenis van het script maakte de film trouwens persoonlijk voor Reiner. Zo kregen Harry en Sally in de eerste versie uiteindelijk geen relatie. Uit commerciële overwegingen werd besloten dit toch te laten gebeuren. Reiner vertelde in 2017 dat dit *happy end* lange tijd niet correct voelde, hij kon zich zelf op dat moment immers niet meer voorstellen hoe een man ooit een relatie kon krijgen met een vrouw. Tot hij tijdens de draaiperiode van *When Harry Met Sally...* zijn latere echtgenote Michele ontmoette. Ze waren tot hun dood samen, meer dan 36 jaar.

Sabeth Snijders is filmredacteur.

Sabeth Snijders

Amsterdam

De eerste versie van haar claustrofobische tragikomedie *If I Had Legs I'd Kick You* schreef Mary Bronstein (46) in een hotelbadkamer. Toen haar dochter enkele jaren geleden behandeld moest worden voor een ziekte, verbleef de Amerikaanse actrice en regisseur acht maanden met haar in een motel. „'s Nachts zat ik daar in de badkamer en voelde mezelf verdwijnen. Het leidde tot een behoorlijk angstaanjagende existentiële crisis waar ik niet uitkwam.” Alles wat er op dat moment door haar heen raasde „kots-te ze daar in die badkamer uit op papier”, vertelt Bronstein als we haar spreken via Zoom, samen met hoofdrolspeelster Rose Byrne.

In haar film cirkelt de camera rondom de uitgeputte moeder en therapeut Linda (Byrne). Die probeert krampachtig alle ballen in de lucht te houden terwijl haar koppige dochter door een mysterieuze ziekte weigert te eten, de vloeren en plafonds in haar huis instorten door waterschade en de gesprekken met haar therapeut én haar eigen patiënten steeds vijandiger worden. Byrne kreeg het afgelopen festival van Berlijn de Zilveren Beer voor de beste acteerprestatie. Bronstein vertelt dat ze niet wilde inzoomen, dus dat de camera geregeld slechts op enkele centimeters van het gezicht van de actrice werd gehouden, waardoor Byrne weinig meer dan „haar oogballen had om te acteren”. Zelf speelt Bronstein in haar film de dwingende arts van Linda's dochter.

Er zijn in het verleden vaker films gemaakt over moeders die imploderen of ernstig zieke

kinderen hebben: tragische tranentrekkers zoals het Oscargenomineerde *The Broken Circle Breakdown* (2012). Bronstein: „Deze film verschilt van eerdere films omdat hij vertrekt van een doorleefde ervaring en ik bewust weg wilde blijven van het stereotiep beeld dat een goede moeder bereid moet zijn om alles op te offeren om haar kind te redden.”

Horrorhamster

Haar film moest duidelijk maken dat moeders geen bodemloze put zijn. „Er zit een grens aan wat iedere moeder aankan, net als iedere andere persoon.” Byrne voegt toe dat ze als actrice vooral probeerde om Linda niet neer te zetten als hysterisch. „Er zijn al zo veel films gemaakt over vrouwen aan de rand van een zenuwzinking. Daarom was nuance en humor zo belangrijk voor ons.”

If I Had Legs I'd Kick You zit vol geestige scènes die vaak ontstaan door Linda's pragmatische of ronduit egoïstische keuzes. Zo belooft ze haar dochter een hamster, die zich dan gedraagt als „Jack Nicholson in *The Shining*”. Ook zien we hoe de uitgeputte Linda haar zieke kind in de motelkamer achterlaat om - met de babyfoon in de hand - op het darknet drugs te bestellen met een vlotte conciërge.

Bronstein: „Pas als je kind slaapt, kun je ontspannen, berichten naar je vrienden sturen, klagen, een fles wijn opentrekken - dat stereotype bestaat niet voor niets.” Maar ook dan blijft het gevoel dat je beoordeeld wordt. Moeders doen dat zichzelf ook aan: „Zodra je je hoofd op je kussen legt, begin je na te denken over alles wat je die dag verkeerd hebt gedaan als moeder. Het idee dat

De uitgeputte Linda bestelt - met de babyfoon in de hand - op het darknet drugs

Rose Byrne (links) en Mary Bronstein. FOTO BRYAN DERBALLA/GETTY IMAGES

Rose Byrne als de uitgeputte moeder en therapeut Linda in 'If I Had Legs I'd Kick You'. FOTO LLC

er ergens ter wereld wel een moeder bestaat die niets verkeerd doet, is hardnekkig.”

Dat je als kijker nooit helemaal de sympathie voor moeder Linda verliest, komt deels door de gewaagde regiekeuzes om de dochter nooit volledig in beeld te brengen. De actrice die haar speelt, Delaney Quinn, was aanwezig bij al haar scènes, maar de kijker hoort vaak alleen haar jammerende stem. Anders zou de empathie zich op de dochter richten en de kijker buiten Linda's claustrofobische ervaring stappen. Kinderen zuigen empathie nu eenmaal automatisch op. Net als dieren, vult actrice Rose Byrne aan. „Ik maakte me bij [rechtbankdrama] *Anatomy of a Fall* bijvoorbeeld vooral zorgen om de hond. Die was zo kwetsbaar.”

If I Had Legs I'd Kick You bevat enkele aan horror grenzende hallucinaties, maar de echte horror zit volgens Bronstein vooral in het idee dat je als ouder uiteindelijk eindverantwoordelijke bent om iemand als een goed functionerend individu richting volwassenheid te loodsen. „En hoe doe je dat als je zelf gebreken hebt?” Daar ligt volgens de regisseur de kern van al die moederlijke schuldgevoelens, angsten en onzekerheden.

Conan O'Brien

De titel van de film is intrigerend, Bronstein bedacht het zinnette toen ze een jaar of achttien was en het schoot haar opnieuw te binnen toen ze een titel zocht voor haar script. Ook haar castingkeuzes zijn onconventioneel. Zo wordt de gespannen therapeut die Linda als patiënt liever kwijt dan rijk is gespeeld door presentator en komiek Conan O'Brien, en de motelconciërge met wie ze 's nachts op pad gaat, door de Amerikaanse rapper A\$AP Rocky.

Bronstein: „Conan had nog nooit iets als dit gedaan, hij vond het zo angstaanjagend dat hij er ja op zei. Die angst zorgde dat hij enorm hard werkte, wat goed uitpakte. Hij ziet er niet uit als andere acteurs die therapeuten spelen, maar als talkshow-host had hij natuurlijk wel eens iemand in zijn programma bij wie hij dacht: deze trek ik echt niet. En voor Rocky's personage wilde ik gewoon iemand bij wie de charme en coolheid uit zijn poriën stroomde.”

In de film hebben mensen continu meningen over de keuzes die Linda maakt en krijgt ze geregeld gevraagd advies. Vooral van haar echtgenoot, die op zee aan het werk is, maar telefonisch uitlegt wat ze anders zou moeten doen. Ook haar nukkige therapeut en hun vele sessies blijken weinig behulpzaam. Wat of wie had haar wel kunnen helpen? Bronstein: „Wat ze nodig heeft is iemand die naar haar luistert en simpelweg beaamt dat wat ze meemaakt kut is. Dat zegt niemand in de film. Ik vroeg ooit aan een therapeut, niet mijn huidige therapeut, waarom mijn echtgenoot mij nooit gelijk geeft als ik van streek ben. Zij antwoordde toen dat je een stekelvarken niet kunt knuffelen. Ik dacht: waarom mag ik geen stekelvarken zijn? En waarom heeft een stekelvarken geen liefde en empathie nodig? Een vrouw die overstuurt is, is bijkbaar iets heel engs. Dan weet niemand wat te doen.”

De meest morbide film over ouderschap sinds David Lynch' 'Eraserhead'

Recensie Drama

If I Had Legs, I'd Kick You. Regie: Mary Bronstein. Met: Rose Byrne, Conan O'Brien. A\$AP Rocky. 153 min. ●●●●○

Mary Bronstein en haar echtgenoot Ronald zijn dit jaar zo waar een power couple in Hollywood: hij als producer van de film *Marty Supreme*, zij als regisseur van het angstwekkende *If I Had Legs I'd Kick You*, dat minimaal een Oscarnominatie voor beste actrice verdient.

Dat ze sowieso nog een koppel zijn, verbaast je bijna als je beseft dat deze film is geïnspireerd op Bronsteins eigen ervaring als moeder van een langdurig ziek kind - na haar speelfilmdebuut *Yeast* zette ze haar loopbaan tijdelijk op een laag pitje. Het is nu een populair thema in films, ook *Nightbitch* of *Die My Love* laten van de roze wolk niets heel. Moederschap is daar een eenzame, zenuwslopende en ontgoochelende cul-de-sac.

Linda is een psychotherapeut, haar man is ergens ver weg aan het werk, maar nooit te beroerd haar telefonisch te *guilt trippen*. Omdat Linda's plafond vol zwarte schimmel zit, woont ze tijdelijk in een louchemotel met een trolleende goth als receptionist. Iedereen werkt haar op de zenuwen: haar cliënten, haar norse therapeut - een glansrol van Conan O'Brien - de parkeerwachter, de dokter van haar dochtertje, dat aan een mysterieuze spijsverteringsziekte lijdt en sondevoeding krijgt.

If I Had Legs I'd Kick You is een belevingsfilm, we ervaren de wereld door de soms hallucinerende ogen van een vrouw met een flinterdunne huid voor wie alles te veel is, ondanks zelfmedicatie met drank en drugs. De enige die helpt zonder te oordelen - een conciërge, gespeeld door rapper A\$AP Rocky - snauwt ze af. Linda's relatie met de buitenwereld escaleert van geprikkeld tot vijandig, en je weet niet altijd of dat echt is of beleving. Alles oogt hecatisch en claustrofobisch, de camera zit Linda vaak zo dicht op de huid dat je haar poriën kan tellen. De dochter blijft daarentegen juist altijd net buiten beeld, waardoor haar gezammer voor de kijker net zo benauwend wordt als voor Linda.

Dit is vermoedelijk de meest morbide film over ouderschap sinds David Lynch' *Eraserhead*. Soms zwartkomisch, soms lastig om naar te kijken, maar uniek en overonderend, met een tour de force van Rose Byrne als Linda.

Conan van Zwol

Tegendraadse kleuter doorbreekt Taiwanese taboes

DRAMA Het duurde twintig jaar voordat Tsou Shih-Ching als regisseur debuteerde met de kleurrijke coming-of-agefilm 'Left-Handed Girl'.

Dana Linssen

AMSTERDAM

Nina Ye in 'Left-Handed Girl'.

Lang voordat de wereld ooit van Oscarwinnaar Sean Baker (*Anora*) had gehoord, ontmoette hij in de montageklas van de New Yorkse The New School de in Taiwan geboren Tsou Shih-Ching. Een gezamenlijk filmplan hadden ze ook al meteen: *Left-Handed Girl*, een semi-autobiografisch verhaal gebaseerd op de jeugdherinneringen van Tsou aan Taipei. Maar hoe komen twee onbekende aspirant-filmmakers aan budget om naar de andere kant van de oceaan te vliegen? Als vrouw van kleur, met een crosscultureel verhaal werd Tsou bovendien minder serieus genomen. Dus besloten Baker en Tsou eerst samen films te gaan maken in de VS, een naam op te bouwen en dan financiers aan te trekken. Dus schreef, speelde en produceerde Tsou in door Baker geregisseerde films als *Starlet*, *Tangerine*, *The Florida Project* en *Red Rocket*, vertelde ze eerder dit najaar in Nederland. Daar werd haar film simultaan vertoond op het Leiden International Film Festival en het Pa-rool Film Fest in Amsterdam. *Left-Handed Girl* doet een beet-

je denken aan de beroemdste gezamenlijke film van Baker en Tsou, *The Florida Project* (2017): een sociaal-realistisch verhaal dat extra schrijnt omdat het - in dit geval - is getekend in nachtelijk neonlicht en frivoolrijke My Little Pony-sprookjeskleuren. Het lijkt wel alsof alle films die de twee de afgelopen twintig jaar samen maakten, stuk voor stuk voorstudies zijn voor deze film. De verhalen over vrouwen aan de rand van de maatschappij. Het werken met iPhones en natuurlijk licht. Maar ook de minutieuze kleurnabewerking om de wereld net een beetje uit de werkelijkheid te tillen. Tsou is bescheiden in het opeisen van de credits, maar het is duidelijk hoe vervlochten hun werk in het verle-

den was. En ook nu weer: Baker schreef mee aan het scenario, en verzorgde de montage. De cirkel is weer rond.

Verloren ziel

De wervelende en veelkleurige stijl past net als in *The Florida Project* goed bij het gekozen perspectief. De gebeurtenissen zijn namelijk verteld vanuit de blik van de vijfjarige I-Jing die met haar moeder en haar tienerzus naar Taipei verhuist, waar moeder in een noodkraam in een overdekte markt gaat werken. Zus I-Ann is een beetje een verloren ziel. Volwassener dan ze lijkt, jonger dan ze wil zijn. Surrogaatmoeder voor haar zusje, terwijl ze misschien liever vriendinnen met haar is.

Ondanks de vele obstakels die het drielal in hun nieuwe omgeving tegenkomt (lees: vooral geldgebrek), kent de film ook een bijna magisch-realistische verhaallijn. De kleine I-Jing is namelijk linkshandig, en erg onder de indruk van het bijgeloof dat haar linkerhand daardoor een instrument is van een duivelse geest. Maar dat komt haar soms ook weer erg goed uit, als ze met die hand bijvoorbeeld geld voor haar moeder kan pikken om de huur te betalen. Net als veel jonge kinderen heeft I-Jing het gevoel dat ze alle problemen van de wereld, en zeker die van haar moeder, moet oplossen.

Linkshandigheid is in Taiwan echt een taboe, vertelde de zelf ook linkshandige Tsou in Amster-

dam. Dus wat voor een westers georiënteerd publiek een komische noot lijkt, is voor de hoofdpersonen bittere ernst. Net als ooit in Europa, wordt linkshandige kinderen al zo jong aangeleerd om hun rechterhand te gebruiken, dat ze zich later vaak niet eens kunnen herinneren linkshandig te zijn. Het werd in de film een symbool voor hoe conservatief het hightech Taipei ook nog steeds is.

Dat komt verder tot uitdrukking in de verhaallijn die onder I-Jings kattenkwaad en avonturen schuilt: gaat de grote geheimen die deze familie bij elkaar houden, de trauma's rondom moederschap en bloedverwantschap, en helaas de relatieve waardeloosheid van vrouwenlevens in het algemeen. Als je oma erbij optelt kijken we eigenlijk naar het zwijgen van vier generaties vrouwen. Dat wordt doorbroken tijdens een familiëdiner waarvoor Baker en Tsou, zo vertelt ze, leentjebuurt speelden bij de Mike Leigh-klassieker *Secrets & Lies* (1996), een hoogtepunt van het moderne Britse *kitchen sink drama*. Al blijven er aan het einde van *Left-Handed Girl* ook nog een paar geheimen die alleen voor de goede verstaander te begrijpen zijn. De pijn van deze film gaat dieper dan de verhalen waarbij Baker voor de regie heeft getekend.

Recensie Coming-of-age

Left-Handed Girl. Regie: Tsou Shih-Ching. Met: Janel Tsai, Nina Ye, Shih-Yuan Ma. Lengte: 109 minuten. ●●●●○

Van de liefde resteert nog een schaduw in geestige scheidingsfilm

Recensie Komisch drama

The Love that Remains. Regie: Hlynur Pálmason. Met: Saga Gárðarsdóttir, Sverrir Gudnason. 109 min. ●●●●○

Coen van Zwol

CANNES

'The Love that Remains' stelt de vraag wat er beklijft van het gezinsgeheugen, van de paddenstoelenjacht en al die wandelingen in de natuur.

maar opgeslokt wordt door het barse landschap en zijn bewoners. *The Love that Remains* is totaal anders: charmant, dromerig, *arty*. *The Love that Remains* is een van de grappigste scheidingsfilms ooit. De opening - waar een dak van een huis wordt gerukt - suggereert een traumatische breuk: er volgt een jaar uit het leven van een koppel in scheiding. Het is geen vechtscheiding, de fut lijkt er gewoon uit bij Anna, een kunstenaar. Magnús, die werkt op een vissers-

boot, lijkt dat pas nu door te hebben en doet pathetische pogingen haar terug te winnen. Hij fantaseert over een lome blik onder Anna's opwaaiende zomerjurk, probeert haar in bed te praten, hangt uit het niets opeens de strenge vader uit of slaat een agressief haantje dood om haar te behagen, een moord die hem achtervolgt in komische nachtmerries. Die droom past naadloos in een subjectieve film die het alledaagse mixt met beeldmontages, magisch

realisme of een fragment uit een B-horrorfilm.

Poëtische vergelding

Magnús is bang er alleen voor te staan, de stoere Anna heeft andere problemen: zij moet zich kerels van het lijf houden die weten dat zij weer op de markt is. In een venijnig grappig segment komt een Zweedse galeriehoudster haar werken, een zelfingenomen kwast die slachtoffer wordt van een verrukkelijk staaltje poëtische vergelding. Is dat echt of fantasie? Pálmason laat dat in het midden in dit vaak betoverende gezinsportret.

The Love that Remains gaat over tijd. Wat beklijft? Een tachtig jaar oude nazi-zeemijn in een vissersnet blijkt nog springlevend, maar hoe zit dat met de liefde? Kinderen groeien te snel op, wat beklijft er van het gezinsgeheugen, van de paddenstoelenjacht en al die wandelingen in de natuur? De artistieke zijprojecten waarmee Pálmason de film kruidt, geven een gedeeltelijk antwoord. Het zijn 'time lapses' van ontbindende dierenlijken: „eerst mooi, dan macaber, dan

weer een prachtig wit skelet", aldus Pálmason. Of moeder Anna's onbegrepen kunst, die eigenlijk van Pálmason zelf is: metalen vormen die in het open veld op grote lappen stof wegroeien. De tijd vraagt alles, een schaduw resteert. Wat is dat toch met IJsland? Een bevolking van pakweg Utrecht, toch zoveel sterke films. Regisseur Runar Runarsson van het prachtige *When the Light Breaks* vertelde me vorig jaar dat IJsland geen eigen markt voor kunst heeft en kunstenaars daarom niet jong leren om compromissen te sluiten. Dus doen Björk en Sigur Rós gewoon hun rare ding in een schuurtje en ontdekken later dat er in de grote buitenwereld wél een enorm publiek is voor experimenten.

Hlynur Pálmason houdt het eerder op een evocatief landschap en een traditie van lange winters en tijdloze verhalen; denk aan de Edda, 13de-eeuwse Viking-sagen. Hij zegt: „Er wonen veel Poolse mensen in IJsland en hun verhalen hebben naar mijn gevoel een veel eigentijdser focus dan wat IJslanders elkaar vertellen.”

Walton Goggins als Cooper Howard in een flashback. BEELD LORENZO SISTI/PRIME

Len Maessen

AMSTERDAM

Soldaten in grote mechanische robotpakken, gemuteerde kakkerlakken die honger naar mensenvlees, bunkers vol jarenvijftig-kitsch en naïeve nazaten van steenrijke burgers. *Fallout* was als gamereeks zo raar dat zelfs maker Todd Howard zich afvroeg of die mainstreampubliek een tv-serie zou accepteren. Toch slaagde Amazons streamingdienst Prime Video er vorig jaar wonderlijk genoeg in. Zonder de luxe van een al filmsch ingestoken verhaal, zoals *The Last of Us*, of een legioen aan kinderfans, zoals *Minecraft*, greep de reeks de kijker en sleurde die het absurde in. Met het eerste seizoen leverden seriemakers Graham Wagner en Geneva Robertson-Dworet een kunststukje af. Enerzijds slaagden ze erin om de ervaring van de games - enorme bizarre post-apocalyptische werelden die in de breedte te verkennen zijn, maar nauwelijks leunen op verhalende filmscènes - zo naar het scherm te vertalen dat elke fan zich in de reeks herkende; anderzijds wisten ze met een scherp, door personages gedreven verhaal dit universum behapbaar te maken voor de gewone kijker thuis.

De jonge Lucy (Ella Purnell) groeit op in een ondergrondse bunker, waar het leven goed is en de jaren vijftig nog altijd voortduren. Als plunders haar vader gevangen nemen, wordt ze gedwongen om de bunker te verlaten. Buiten treft ze een nucleaire woestijn vol achterdocht en geweld. Onderweg ontmoet ze de jonge schildknaap Maximus (Aaron Moten), die hoort bij een religieuze orde die technologie aanbidt, en de cynische zombië The Ghoul (Walton Goggins), die meer afweet van hoe de wereld ten einde is gekomen dan hij wil toegeven.

Het eerste seizoen introduceerde deze wereld mondjesmaat, met her en der een verwijzing of bekende gamelocatie - maar bewees

'Fallout' houdt in tweede seizoen vast aan unieke toon

SERIE Het eerste seizoen van 'Fallout' werd een hit dankzij een mix van humor, horror, en drama. In de tweede reeks worstelt de serie om de verschillende soorten kijkers gelukkig te houden.

vooral dat de rare Fallout-cocktail van humor, horror, nostalgie en drama gewoon werkt, ook al zit je niet zelf achter de knoppen. Met seizoen twee begeven de makers zich op moeilijker terrein: New (Las) Vegas. In de eerste vier afleveringen van de zes die *NRC* te zien kreeg, worstelt de serie merkbaar om zowel de fans als de niet-gamende kijker gelukkig te houden.

Vegas

Waarom, daar hoeft je niet lang naar te gissen. *Fallout: New Vegas* (2010) is de meest geliefde aller *Fallout*-games, een bijzonder samenkomen van de unieke blik van de originele makers en de meer mainstream actiegamestijl van nieuwe eigenaar Bethesda. Een spel dat aanzet tot diepgaande overpeinzingen over macht en moraliteit, over het in stand houden van het verleden versus het najagen van de toekomst, over de wijsheid en de onzin van onafhankelijkheid. In *New Vegas* vechten de bureaucratische democraten van de New California Republic (NCR) tegen het brute maar efficiënte Legioen van Caesar, terwijl de onsterfelijke miljardair Robert House probeert om 'zijn' Vegas te bescher-

men tegen verandering. Aan de speler uiteraard de keuze welke wereldvisie de toekomst heeft.

Fallout seizoen 2 wil duidelijk recht doen aan deze legendarische game, maar vuurt daarom heel veel op nietsvermoedende kijkers af. NCR, Legioen, Robert House, een enorme waaier aan bekende gamepersonages en politieke intriges - ze schieten in sneltreinvaart voorbij, terwijl de hoofdpersonen van de ene crisis in de andere trappen. Tegelijkertijd wordt het soms zo simpel gehouden dat de gamer zich afvraagt of zijn keuzes voor Vegas enige impact hadden. De serie speelt zich vijftien jaar later af, maar Vegas blijft een puinhoop.

Gelukkig hervindt de serie halverwege zijn balans. Zodra het tempo wat achteruit wordt geschroefd en Lucy, Maximus en the Ghoul het verhaal weer mogen leiden, keert de scherpte terug. Ze zijn allen op zoek: Lucy speurt naar haar vader, the Ghoul naar zijn gezin, Maximus naar zijn ziel. Ze worden allemaal geconfronteerd met de hoofdvraag achter de game: welke ideologie heeft de mensheid nodig om zich staande te houden in tijden van crisis? Moet je je vasthouden

aan het verleden, of is het tijd om de toekomst te omarmen? En hoe zorg je ervoor dat je je eigen waarden niet verliest te midden van zoveel chaos en geweld?

Dat betekent niet dat de absurdistische humor ver te zoeken is - *Fallout* is niet bang voor een kotsgrap of een hilarische realiteitscheck voor een al te zelfverzekerd personage. Soms leunt de serie te hard op deze humor, zeker in de eerste afleveringen. Ook dat trekt zich gaandeweg recht. Zo duikt de reeks via flashback wederom in alles dat voorafging aan de vernietiging van de menselijke beschaving. Daar blijft het bloedserieus.

Manipulatieve zakenman

The Ghoul - toen Cooper Howard - was ooit het gezicht van de geheimzinnige multinational Vault-Tec, getrouwd met een topvrouw bij de zaak. In het eerste seizoen leek hij de bezorgde buitenstaander, nu blijkt zijn rol net iets complexer te liggen. Justin Theroux speelt daarbij een fascinerende Robert House, een manipulatieve en kille zakenman die door iedereen lastig in te schatten is. Zijn scènes zijn een hoogtepunt.

Zo lijkt de serie uiteindelijk weer op de rails te komen, maar of die net zo slaagt als in het eerste seizoen zal afhangen van de laatste twee afleveringen, die *NRC* nog niet te zien kreeg. Aan ambitie in ieder geval geen gebrek. De serie houdt eigenwijs vast aan zijn unieke toon, aan zijn bijna onmogelijke wens om twee doelgroepen te bedienen. Stug voortploeterend blijft *Fallout* uiteindelijk net zo in je hoofd plakken als het deuntje uit *New Vegas* dat gamers nog altijd vervloeken: *I've got spurs that jingle, jangle, jingle...*

Recensie Serie

Fallout seizoen 2 Van: Graham Wagner, Geneva Robertson-Dworet. Met: Ella Purnell, Aaron Moten, Walton Goggins. Prime Video, 8 afl. Gezien: 1-6. Wekelijks vanaf 17 december. ●●●●○

COLOFON

Mediahuis NRC BV

Hoofdredacteur:
Patricia Veldhuis
Algemeen directeur:
Dominic Stas

Redactie

Vragen, opmerkingen of suggesties?
Mail naar **redactie@nrc.nl** of ga naar nrc.nl/contact.
Postadres: Postbus 20673, 1001 NR Amsterdam, t.a.v rubriek, redactie of persoon.
T: **020 - 755 3000** (algemene nummer)

Ingezonden brieven

Reageren op artikelen? Stuur maximaal 250 woorden naar **opinie@nrc.nl**. Vermeld naam, adres en tel. nummer.

Advertenties

T: **020 - 755 3049**, E: sales@nrc.nl, W: adverteren.nrc.nl

Familieberichten

T: **020 - 755 3052**, E: familieberichten@nrc.nl

NRCWebwinkel

E: klantenservice@nrcwebwinkel.nl

Bezorging en abonnementen

Wij streven ernaar *NRC* te bezorgen voor 7.00 uur, op zaterdag voor 9.00 uur. W: nrc.nl/service, T: **088-572 0572** (ma-vr 8.00-17.00, za 9.00-13.00)

Omgang

persoonsgegevens

Mediahuis NRC BV legt van abonnees en gebruikers van online dienstverlening gegevens vast voor de uitvoering van een (abonnee)overeenkomst en/of het verlenen van diensten. Deze gegevens kunnen worden gebruikt om u te informeren over relevante producten en diensten van Mediahuis NRC BV (zie ook nrc.nl/privacyverklaring). Afmelden kan via privacy@nrc.nl.

Auteursrecht

© NRC, 2025. Alle auteursrechten en databankrechten ten aanzien van (de inhoud van) deze uitgave worden uitdrukkelijk voorbehouden. Deze rechten berusten bij Mediahuis NRC BV c.q. de betreffende auteur. Zie voor de volledige tekst: nrc.nl

Zo leest u de NRC waardering

●●●●● buitengewoon
●●●●○ zeer goed
●●●○ goed
●●○○ matig
●○○○ zwak

Alle ruimte voor jouw ambitie

Zet je volgende carrièrestap met YER

Detachering • **Recruitment** • Consultancy

Scan de QR-code en
bekijk alle vacatures
www.yer.nl/nrc

Finance Director

Bedrijf | Madre Brava is een internationale NGO met een missie: 100% duurzaam, gezond en betaalbaar voedsel voor iedereen. Zij versnellen de overgang naar plantaardige eiwitten en pakken de impact van veeteelt op klimaat en gezondheid aan. **Functie** | Word de architect van de financiële fundering. Vanuit Nederland ben jij de strategische rechterhand van de COO en leid je Madre Brava door de scale-up fase. Jij combineert visie en leiderschap met een flexibele, parttime agenda. Floereer jij in een dynamische omgeving en wil je jouw expertise inzetten voor mondiale impact?

📍 Hybride 📁 Non-profit 🎓 Hbo
🕒 +5 jaar 💰 Uitstekende arbeidsvoorwaarden

Contactpersoon YER:

Mark Jan de Graaf, +31 6 330 206 98

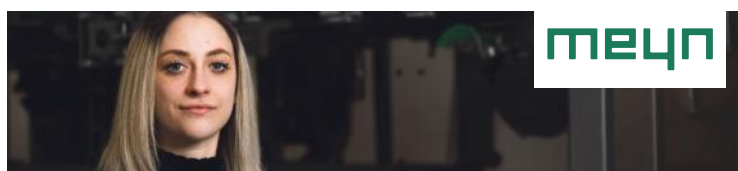
Supply Chain Specialist

Bedrijf | Locomotive Furniture is een meubelproducent die exclusieve meubels ontwerpt in Nederland en produceert in Italië en Indonesië. Gericht op de Amerikaanse markt, staat het bedrijf bekend om zijn kwaliteit en vakmanschap, met een ambitieus team dat impact maakt in de industrie. **Functie** | Als Supply Chain Specialist coördineer je de internationale supply chain van ontwerp tot levering, werk je samen met teams in Nederland, Italië en Indonesië, en krijg je de vrijheid om ideeën en verbeteringen door te voeren in een internationale omgeving.

📍 Haarlem 📁 Wholesale 🎓 Hbo
🕒 +5 jaar 💰 Goede arbeidsvoorwaarden

Contactpersoon YER:

Floor Wierper, +31 6 245 242 53

Product Manager

Company | Meyn is a leading partner in the poultry processing industry, with expertise, equipment, systems, and services available worldwide. They are proud of their collaboration with renowned companies in over a hundred countries. **Function** | You will manage your product portfolio and lead new products and updates through the NPI process. You will work closely with the Chief Engineer and a multidisciplinary team to define technical solutions based on customer needs. Are you driven and analytical with a passion for innovation? Apply now and play a key role!

📍 Oostzaan 📁 Manufacturing 🎓 Bachelor
🕒 3-5 years 💰 €80,000 - €115,000/year

Contact person YER:

Kim Steenkamp, +31 6 515 278 12

Accountmanager Process, Power & Pipelines

Bedrijf | Koninklijke Van Leeuwen is een internationale distributeur van stalen buizen en toepassingen. Met 70 vestigingen en 2.250 medewerkers wereldwijd leveren zij in nauwe samenwerking met klanten de beste oplossingen. **Functie** | Jij bent hét gezicht van Van Leeuwen in heel Nederland. Je verdiept klantrelaties, benut commerciële kansen in de process-, power- en pipeline-markt en werkt samen met een hecht team. Je krijgt veel vrijheid om initiatieven te nemen en draagt direct bij aan de groei van Van Leeuwen.

📍 Zwijndrecht/hybride 📁 Procesindustrie 🎓 Hbo
🕒 +5 jaar 💰 Uitstekende arbeidsvoorwaarden

Contactpersoon YER:

Kim Steenkamp, +31 6 515 278 12

YER. Al bijna 40 jaar specialist in topfuncties binnen het hogere segment.

YER
ambitions in motion